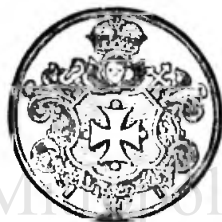

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VI, Nr. 9—10

SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE, 1961

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PREA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

REDACȚIA: Să fim mereu una! (Aniversând unificarea noastră bisericească) 499—501

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

REDACȚIA: Prietenia Romîno-Sovietică — prietenie trainică și devotată 502—508
— Pentru deplina propășire a omului 509—514

Pr. Prof. NICOLAE MLADIN: Pe calea unificării Bisericilor. (Un apel cu rezultate diferite) 515—518

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Mizantropi în epoca Vechiului Testament. (De la crimă și război la pace și iubire) , 519—530

Teologie istorică

Prof. T. G. BULAT: Din trecutul Bisericii românești din Rîșnov (Brașov) 531—541

Pr. Lector CH. PISTRUI: Sfînta Treime și iconomia divină. (Despre icoana pictorului Andrei Rubliov) 542—552

Teologie sistematică

Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: Date privind cultura și religia în Jurnalul de călătorie al lui N. N. Mikluho-Maklai 553—579

Teologie practică

Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: Preoți căsătoriți sau celibatari? . . 580—599

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: O carte de Omiletică despre predica prin faptă 600—622

(Continuare în p. III a covertei)

URME DIN TRECUT

ION COLAN: Mărunțișuri istorice	623—624
---	---------

VIAȚA BISERICEAȘĂ

R.: Deschiderea noului an școlar 1961—1962 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu	625—629
PARTICIPANT: Festivitatea deschiderii noului an școlar la Școala de Cântăreți bisericești și Seminarul Teologic din Cluj	630—631
I. Z.: † Prot. stavr. Dr. Iuliu Goșescu	631—633

INSEMNĂRI

REDACȚIA și N. MLADIN: † Mihail Sadoveanu. — Cazuiism modern. — Probleme cosmice	634—640
---	---------

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimit pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

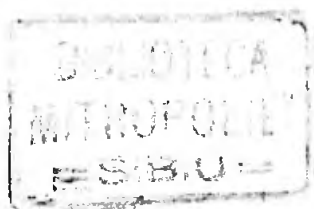
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VI, Nr. 9—10

SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE, 1961

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

Aniversînd unificarea noastră bisericească

SĂ FIM MEREU UNA!

Acum treisprezece ani — la Adunarea obștească din Alba Iulia (21 octombrie 1948), care a consfințit sărbătorește unificarea bisericească a credincioșilor romîni din Ardeal — pururea pomenitul Mitropolit Dr. Nicolae Bălan, tălmăcind însemnăta-tea deosebită a evenimentului, între alte, spunea:

„Ceea ce Dumnezeu a împreunat — spune Scriptura — omul să nu despartă”. Iar cînd omul, neținînd seama de porunca dum-nezeiască, încearcă totuși să despartă, opintirea lui se va dovedi în curînd o osteneală zadarnică. Pentru că unitatea de la fire e mai puternică decît toate forțele de pe lume care se încumetă să lucreze împotriva ei”. („Suntem iarăși una”. Sibiu 1948, p. 21).

Pe deasupra tuturor pricinilor de învrăjbire vremelnică, cre-dincioșii romîni din Ardeal — fie ei ortodocși, fie uniți — n-au pierdut niciodată conștiința unității lor „de la fire”, în cele reli-gioase-bisericești. În atîtea momente critice ale istoriei noastre ardelene, uitînd ceea ce-i despărțea — din voia și uneștirile celor ce nu iubeau „unitatea noastră de la fire” — înaintașii noștri ortodocși și uniți și-au dat mîna și au acționat solidar pentru triumful intereselor lor obștești de-atunci.

Nedumeririle de durată și, uneori, de profunzime, pricinuite precursorilor noștri de unirea unei părți a credincioșilor orto-docși ardeleni cu Roma papală, au dovedit prin ele înșile că în-cercarea habsburgică și papală de-a ne sfîșia unitatea biseri-cească — aparent izbutită prin cele petrecute la 1698—1700 — e pînă la urmă osteneală zadarnică.

Repetatele declarații și manifestări antiunioniste ale atîtor fruntași de odinioară ai Bisericii unite sînt mărturie strălucită despre zădărnicia ostenelilor pe care și le-au dat și Viena impe-rială, și Vaticanul expansionist și însetat de stăpînire lumească, de-a frînge pentru de-a pururi ceea ce e organic unitar.

În sfîrșit, mișcările sporadice — de amploare surprinzătoare în condițiile istorice existente atunci — de revenire la Ortodoxie, care s-au făcut simțite în perioada dintre cele două războaie mondiale, și mai ales cele petrecute acum treisprezece ani, sînt dovada cea mai grăitoare despre zădărnicia unirii cu Roma papală pusă la cale în mod dubios și înfăptuită silnic acum două veacuri și jumătate.

Lipseau unele premize de bază pentru ca ruperea pecetilor să se facă așa cum cerea sufletul credincioșilor noștri. Ele au fost create prin cotitura pe care a făcut-o țara noastră la 23 August 1944, cînd am încetat să mai fim la discreția celor ce ne expropriau fățiș sau nemărturisit de exercițiul libertății și independenței noastre naționale.

Trecuți prin vămile atîtor mîhniri pricinuite de încercările împilatorilor noștri de altădată de-a ne dezgina și a ne ținea dezginați, am răzbit acum treisprezece ani la lumina refacerii unității noastre bisericești.

Numai a acesteia, deoarece sufletește eram una de cînd ne-am pomenit ca popor pe aceste meleaguri dragi inimii fiecăruia din noi. Una eram în credința ortodoxă și în năzuința spre tot ce e bun și frumos. Una am fost în rîvna de-a ne întocmi o viață mai bună, lepădîndu-ne de tot ceea ce putea să împiedice sau să încetinească sușul nostru statornic pe scara progresului.

Cînd zorile eliberării de cătușele trecutului au apucat să se arate la răsăritul împlinirilor de azi, am lecut fără ezitări și rana sfîșierii bisericești de la 1698—1700. Prin aceasta, ne-am reafirmat unitatea noastră de credință religioasă, altoită pe cea „de la fire”, și am adus în rîndurile luptătorilor pentru apărarea și întărirea păcii popoarelor un însemnat lot de frați ai noștri, pe care servitutea față de Vatican îi ținea răzlețiți de năzuințele obștești, de freamătul innoitor care cuprinsese întreaga țară.

Dezbinarea bisericească a credincioșilor ortodocși ardeleni aparține acum trecutului. Împreuna-viețuire a fraților situați nefiresc, pînă în anul 1948, în două „străni” antagoniste, are astăzi un stagiul apreciabil și experiențele făcute în acest sens sînt încurajatoare.

Cei ce au revenit la sînul Bisericii-Mame nu se mai simt în ea oaspeți. Cei ce i-au întîmpinat cu sufletele înfrumusețate de florile bucuriei frățești, nu se mai simt gazde. Ne-am amestecat în așa chip încît parcă de cînd e lumea am fi trăit ca înainte de

dezbinare. Biserica Ortodoxă Română este mama noastră bună — și unică. Tendințe centrifuge nu există între noi: nu le suportă nici omenia membrilor clerului și nici conștiința obștei dreptcredicioase care a pățimit destul de pe urma „împărecherilor” de altădată.

Una în credință și în viața bisericească, sîntem una și în voința de-a dovedi f a p t i c cît de efectivă și de profundă este alipirea noastră sufletească față de Patria poporului nostru harnic, liber și fericit care calcă din treaptă în treaptă pe scara unei propășiri fără precedent.

„Eu ți-s frate, tu-mi ești frate...”! Abia acum trăim realmente, în țărîm bisericesc, înțelesul măreț al acestei zicale înțelepte.

Să nu-l dezmințim prin nici o ezitare, prin nici o dezertare de la datoriile pe care acest prezent sănătos ni le impune în contul viitorului luminos al nostru al tuturor.

REDACȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

PRIETENIA ROMÎNO-SOVIETICĂ — PRIETENIE TRAINICĂ ȘI DEVOTATĂ

Prezidînd festivitatea de acum e anul, de la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu, programată în cinstea „Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice — festivitate la care au luat parte și slujtorii centrului mitropolitan al Ardealului — Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit NICOLAE a spus:

„Sînt foarte bucuros că am putut fi de față la praznicul nostru de astăzi, praznic prin care am luat și noi parte la bucuria obștească ce se revărsă de la un capăt la altul al țării cu prilejul Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice.

Bucuria aceasta, însă, nu ține numai o zi și nici numai o lună. Ea aparține întregii noastre vieți. Și convingerea că așa este constituie prin ea însăși o mare bucurie”.

Arătînd mai departe că manifestarea anuală a acestei prietenii a devenit o tradiție pentru Institutul Teologic, iar profesorii și studenții acestui așezămînt sînt „apostolii unei prietenii atît de frumoase ca cea romîno-sovietică”, Înalt Prea Sfința Sa a făcut urarea ca această prietenie „să se tot adincească și lărgască, încît să cuprindă cu vremea lumea întreagă”. (Vezi rev. „Mitropolia Ardealului”, V, 1960, p. 780).

„Prietenia aceasta nu este nouă” — spunea Înalt Prea Sfinția Sa, cu același prilej festiv de acum doi ani. „Ea este veche dacă o privim îndărăt, în timp și sînt încredințat că veche și mai veche va apărea celor ce o vor privi în viitor, fiindcă temeiurile întăririi și adîncirii acestei prietenii sînt numeroase și sînt trainice... Această prietenie ne este dragă pentru că dragă ne este pacea, pentru că iubim viața, pe care popoarele sovietice le apără și le fac să propășească. Evanghelia Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos ne învață să prețuim pacea și să ne străduim pentru apărarea și întărirea ei. Aceeași Sfință Evanghelie ne îndeamnă să trăim în prietenie și bunăvoină cu toți oamenii. Cu ațit mai virtuos vom fi deci prieteni cu cei ce — ca și noi — luptă pentru pace în lume și pentru prietenie între popoare”. (Vezi rev. cit. IV, 1959, p. 788).

Prietenia este una din valorile cele mai de seamă pe care le cuprinde visteria sufletului omenesc. Fără ea, sufletul ar fi pustiu și trist, iar viața noastră ar fi lipsită de avânt creator. În prietenie se concretizează spiritul de comuniune de care e pătrunsă în chip atât de profund și de vădit ființa omenească. Prietenia pornește din simțămîntul de prețuire a valorii și demnității omului. Ea se întemeiază pe dragoste, respect reciproc și încredere deplină și se manifestează prin împărtășirea acelorași năzuințe și prin participarea cuminte și zeloasă la înfăptuirea lor.

Prietenia este o formă superioară de concretizare a iubirii de aproapele. De aceea purtătorul acestei mărturii de dragoste, prietenul, nu poate fi decît bun. Prieteni răi nu există. Cînd a încetat să mai fie bun și de încredere, prietenul a încetat să mai fie prieten. Cei ce se poartă îndoielnic cu semenii lor — ori cît de convingător ar afirma sau ar susține contrariul — nu le sînt prieteni, ci răuvoitori și pricinuitori de multe pagube sufletești. E condiție sine qua non, deci, pentru încheierea și dăinuirea unei prietenii, ca aceia care o leagă și o cultivă să fie prieteni buni.

Prietenia adună laolaltă inși singuratici — dar și popoare. Prietenia celor dintii, de obicei, aduce roade numai în beneficiul cîtorva, al celor ce sînt părtași prieteniei respective. Dar prietenia între popoare, de cele mai multe ori, folosește unei părți considerabile a omenirii, iar uneori lumii întregi. Vremea noastră adevărește strălucit exactitatea acestei afirmații: prietenia între popoare, colaborarea lor loială în diferite — în cît mai multe, în toate, dacă se poate — domenii de activitate internațională, contribuie la întărirea și apărarea păcii, grăbește înstăpinirea în lume a unui climat de încredere, bunăvoință și înfrățire universală.

Poporul nostru a cinstit totdeauna pe toate celelalte seminții ale Pămîntului. Astăzi, cu atât mai mult face acest lucru, căci stabilirea de relații pozitive cu toate popoarele, indiferent de orînduirea lor politică, socială și economică, de la 23 August 1944 încoace este ridicată la rang de problemă de stat și tratată ca atare. Bucuroși să colaborăm cu oricare popor în măsura în care avem năzuințe și țeluri superioare comune, prietenia noastră sinceră, caldă și statornică o rezervăm și o împărtășim mai vădit și mai generos popoarelor frățești pornite ca și noi pe calea luminoasă a construirii socialismului.

În fruntea acestor popoare prietene se află Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Marea țară a socialismului biruitor pe o respectabilă porțiune a planetei noastre, care acum își afirmă faptic îndemînarea de arhitect fără precedent al societății comuniste, este — cum se spune în graiul poporului — „fruntea” prieteniei noastre. Și cu drept cuvînt, fiindcă temeiurile acestei prietenii sînt și vechi, și adînci, și deosebit de promițătoare pentru poporul nostru.

În trecut, legăturile romîno-sovietice au fost o realitate tot atît de firească şi de evidentă ca şi vecinătatea teritorială a ţărilor noastre. Strălucitul domn al Moldovei, Ştefan cel Mare şi Sfînt, vreme de o jumătate de veac s-a bucurat de sprijinul bunilor săi vecini de la Răsărit, găsind în ei aliaţi statornici şi săritori la necaz ori de cîte ori lăcomia sau viclenia vrăjmaşilor punea în primejdie liniştea şi avutul moldovenilor săi. Un întreg şirag de domnitori ai Moldovei — ca Ion Vodă cel Viteaz (sau: cel Cumplit), Ion Nicoară Potcoavă, Vasile Vodă Lupu, Gheorghe Duca (devenit pentru o vreme hatman al Ucrainei) şi Dimitrie Cantemir — s-au bucurat fără precupeţire de sprijinul puternic al cazacilor şi al ruşilor din cnezatul Moscovei în luptele necurmăte pe care le-au purtat pentru chezăşuirea şi cimentarea independenţei ţării lor. Prietenia ruşilor şi a cazacilor faţă de noi impunea respect şi cîmpitorului musulman, şi urdiilor hanilor tătari şi oricăror altor seminţii prădalnice ridicate împotriva Țărilor Romîne cu gînd de cucerire şi înrobire.

Înainte cu mai bine de opt decenii ruşii ne-au ajutat să ne cucerim independenţa naţională, sîngerînd alături de oştirile romîne pe cîmpiile Bulgariei şi înfrîngînd pe turci. Această victorie a permis apoi tuturor popoarelor creştine din Balcani şi împrejurimi să se dezvolte în pace şi libertate.

Patru decenii mai tîrziu, în luptele eroice de la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz, puternica frăţie de arme ruso-romînă — sprijinită de un grup de ofiţeri aliaţi francezi — a spulberat mitul invincibilităţii truşaşilor spărgători de fronturi ai kaiserului şi au asigurat astfel eliberarea patriei noastre de sub jugul militarismului şi al exploatării prusace. În încînta mausoleului naţional de la Mărăşeşti, osemintele generalilor eroi Eremia Grigorescu şi Feodor Alexandrovici Kolodaeu, fost comandant al artileriei Corpului 8 de Armată rusă, odihnesc alături, aşa cum cot la cot au luptat şi au biruit pentru apărarea ţării noastre.

Reîntîlnindu-se după o lungă despărţire — impusă artificial şi silnic, peste voinţa poporului, de regimurile burghezo-moşiereşti care au deţinut puterea în ţara noastră înainte de 23 August 1944 — popoarele sovietice şi poporul romîn şi-au reluat şi reînchegat prietenia tradiţională, călîită în focul luptei armate împotriva cîmpitorului hitlerist. Ne-am legat atunci şi unii şi alţii să menţinem de-a pururi această prietenie şi s-o adîncim fără contenire.

Legăturile noastre de bună vecinătate cu poporul rus, prezenţa lui revoluţionară în imediata noastră apropiere a avut urmări de însemnătate istorică asupra vieţii obşteşti a poporului nostru şi din punct de vedere social, chiar în perioada de slăbire şi întrerupere a posibilităţilor normale de-a ne

manifesta prietenia ce ne înfrătea peste capul oficialităților defavorabile acestei prietenii. Puternica răzmeriță țărăneasă din anul 1907 împotriva exploataării ciocoiești din Moldova și Muntenia a fost încurajată indirect de mișcarea revoluționară rusă din anul 1905 împotriva despotismului țarist și a boierimii hrăpărețe pe care se sprijinea acesta. Pe de altă parte, nu încapе îndoială că reforma agrară de după primul război mondial nu s-ar fi săvîrșit nici în condițiile necorespunzătoare care se cunosc dacă n-ar fi pătruns și la noi adierile primenitoare ale Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Dar mai ales după 23 August 1944 abundă mărturiile binefacerilor de care ne-am bucurat de pe urma legăturilor noastre strînse, frățești, cu marea țară vecină de la Răsărit. După eliberarea de sub jugul fascist, cu ajutorul neprecupețit al Uniunii Sovietice, țara noastră a purces la construirea socialismului. În patria noastră nouă și înnoită, Republica Populară Romînă, exploatarea omului de către om a fost desființată. Energiile dezlănțuite ale poporului nostru harnic și capabil — sub conducerea clasei muncitoare — au săvîrșit greaua operă de reconstrucție postbelică și au dat un astfel de avînt producției în toate sectoarele de activitate obștească, încît am întrecut de mai multe ori nivelul de producție și de trai de dinainte de război. Dreptatea socială nu mai este acum un deziderat, ci o realitate. Între fiii poporului nostru s-a sălășluit înfrățirea deplină, fără nici o discriminare de specie acelor care înveninau altă dată relațiile dintre om și om.

Eliberarea și înflorirea patriei noastre n-ar fi fost cu puțință fără ajutorul mărinimos al Uniunii Sovietice, care se oferă fără condiții înrobitoare — complet diferite de acelea în care sînt ferecate așa-numitele „ajutoare” capitaliste îmbiate sau impuse țărilor slab dezvoltate — oricărui popor dornic să-și făurească o viață liberă și fericită. Urmărind propășirea și pacea lumii întregi, Uniunea Sovietică pune la dispoziția lumii întregi cuceririle avansate și neîntrecutei ei științe, experiențele ei izbutite și folositoare în îmbunătățirea continuă a vieții omenești.

Toate aceste cuceriri stau în slujba vieții.

Poziția Uniunii Sovietice față de realitățile vieții este de-o înaltă ținută morală. Viața trebuie ajutată să se mențină, să se dezvolte, să progreseze. Tot ceea ce innăbușe sau periclitează viața trebuie înlăturat fără șovăire. Costisitoarele pregătiri de război pe care le fac țările capitaliste, atmosfera de încordare internațională pe care o întrețin ele, „războiul rece” peste tot, înfilnesc în Uniunea Sovietică cel mai hotărît, mai cinstit și mai puternic obstacol. Uniunea Sovietică a fost și a rămas în fruntea celor ce luptă neobosit pentru coexistență pașnică, pentru colaborare internațională în folosirea pașnică a marilor descoperiri științifice ale vremii noastre, pentru efectuarea dezarmării generale și totale, pentru apărarea

sinceră a păcii prin toate mijloacele pe care omenirea le posedă în acest scop.

Poziția aceasta de paznic consecvent al păcii lumii i-a cîștigat Uniunii Sovietice dragostea și prețuirea oamenilor cinstiți de pretutindenea. Toate manifestările ei — în interior sau pe arena vieții internaționale — dovedesc că oamenii sovietici sînt hotărîți să persevereze cu energie mereu proaspătă pe calea luminoasă a progresului și a apărării păcii.

Uniunea Sovietică este astăzi un adevărat *cosmodrom* de pe care-și iau zborul nu numai minunatele rachete care explorează imensitatea spațiului cosmic, ci și cele mai înaintate idei de organizare fericită a societății omenești. Faptul acesta ne face să fim cu ațit mai mîndri și mai bucuroși că marea țară a socialismului se află în fruntea prietenilor devotați ai țării noastre.

*

An de an, în cadrele „Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice”, datorită mai ales activității ARLUS-ului, ne este dat să cunoaștem din ce în ce mai temeinic pașii spornici și uriași pe care popoarele sovietice îi fac pe calea construirii societății celei mai înaintate a istoriei omenirii.

Cunoașterea aceasta e însă reciprocă, se manifestă și în sens invers: oamenii sovietici au și ei o asociație de prietenie cu țara și poporul nostru. Asociația aceasta popularizează fără întrerupere succesele repurtate de poporul român pe calea construirii socialismului, familiarizează pe cetățenii sovietici cu istoria și cultura poporului român, le înlesnește cunoașterea creațiilor noastre culturale, artistice, literare și a celor ce le făuresc cu talent excepțional și cu neistovită dragoste de popor. Dacă la noi în țară toată lumea știe cine-i Maxim Gorki și Mihail Șolohov, compozitorii Procofiev și Șoștacovici, artiștii plastici Gherasimov și Vera Muhina, apoi nu-i mai puțin adevărat că oamenii sovietici cunosc și prețuiesc pe Sadoveanu și Enescu, pe profesorul Parhon și pictorul Corneliu Baba, pe Valentin Gheorghiu și Ion Voicu și pe alți interpreți ai geniului creator al poporului nostru.

Vizitatorii capitaliști de altă dată ne cercetau țara cu aere senioriale, ca și cînd ar fi călcat la Curtici sau Halmei în cine știe ce colonie de-a lor. Țara noastră, pentru ei se rezuma la petrol, chibrite, telefoane și alte posibilități de cîpătuire ieftină, de dobîndire de cîștiguri fabuloase prin „lovituri” de bursă sau de alte afaceri cît mai spectaculoase și mai rentabile.

Oamenii sovietici vin la noi ca la niște prieteni și ca adevărați prieteni: vin să se sfătuiască cu noi și să ne împărtășească din experiența lor înaintată, vin să ne dea ce au mai bun, vin să ne ajute, vin să ne cunoască și să ne cunoască posibilitățile de propășire, vin să ne arate toată simpatia

lor pentru rîvna cu care năzuim faptic spre suișurile unei istorii de pace și progres neînterupt.

Poporul nostru simte acest lucru și de aceea alipirea lui sufletească de Uniunea Sovietică e din ce în ce mai caldă și mai devotată. Pentru noi, popoarele sovietice sînt ca un frate mai mare, mai experimentat și mai puternic care prin înțelepciunea și priceperea sa ne ajută să mergem mereu înainte, fără șovăire și fără poticnire, pe calea luminoasă a viitorului.

*

Pe lingă relațiile frățești pe linie statală, concretizate în acordurile economice și culturale care stau la baza dezvoltării multilaterale a țării noastre, o contribuție însemnată la închegarea și adîncirea legăturilor dintre popoarele noastre au adus și aduc Bisericile Ortodoxe Rusă și Romînă.

Cît de vechi și de statornice sînt legăturile frățești dintre aceste Biserici arată simpla pomenire a unor nume ilustre: Mitropolitul Petru Movilă al Kievului, starețul Paisie Velicicovschi de la Mănăstirea Neamțu, Mitropolitul Antim Ivireanu din Țara Romînească și alți frunțași bisericești, pînă la Patriarhul Nicodim Munteanu, fost student al Academiei duhovnicești din Kiev și tîlmăcitor de-o viață întreagă al atîtor opere teologice valoroase alcătuite de teologi ortodocși ruși. Tiparnițele primite în dar de la frații ortodocși ruși și oamenii de seamă ridicați dintre ei, care au ostenit pe țărîm bisericesc în țara noastră, ne-au înlesnit lumînarea într-ale credinței și culturii.

În veci neuitat va rămîne ajutorul neprecupetit pe care ni l-au dat rușii ortodocși în zbuciumatul veac al XVIII-lea, la păstrarea curăției credinței noastre străbune, greu amenințată aici în Ardeal de prozelitismul papal și de ofensiva politică habsburgică. Ajutorul acesta s-a concretizat în sprijin material și în sprijin diplomatic. Ierarhi, protopopi, călugări, preoți și credincioși, strîmtoși de asuprirea confesională și națională din Ardealul de odinioară, luau drumul pravoslavniciei Rusii. De acolo, de fiecare dată, fiecare din ei, s-a întors „cu traista plină” de ofrande creștinești și cu inimă alinată. Pisanii ca cea care se poate vedea deasupra intrării în Biserica Sfîntul Nicolae-Schei din Brașov, ca și alte documente ale vremii, stau mărturie despre binefacerile de care s-au împărtășit înaintașii noștri din partea rușilor ortodocși.

Pe de altă parte, statul rus, prin reprezentanții săi diplomatici la curtea habsburgică din Viena, a intervenit mereu și energic — cu succes — pentru a li se cruța credincioșilor ortodocși ardeleni rămași fideli Ortodoxiei răsăritene destule umiliri și suferințe.

În sfîrșit, prin sprijinul dat poporului nostru de Uniunea Sovietică în scopul dobîndirii libertății și independenței naționale, a fost netezită indirect calea întoarcerii romînilor foști credincioși greco-catolică la sinul

Bisericii-Mame, fără să le mai pese de amenințările și afuluriseniile Vaticanului.

*

Intrerupte și ele în perioada dintre cele două războaie mondiale de politica antisovietică a cercurilor guvernante reacționare din țara noastră, legăturile frățești dintre Bisericile Ortodoxe Rusă și Română au fost re-luate și intensificate mereu după 23 August 1944. Ele se concretizează astăzi în vizitele reciproce pe care și le fac ierarhii celor două Biserici, în schimb de studenți teologi, de publicații bisericești și de scrisori irenice — și mai ales în participarea comună la desfășurarea luptei pentru apărarea păcii, pentru coexistență pașnică, pentru independența popoarelor coloniale, pentru dezarmare, pentru viață împotriva pericolului atomic.

O povestire orientală spune că un înțelept a fost întrebat ce-i mai prețios decât aurul, mai solid decât fierul și mai adânc decât oceanul?

— Prietenia! — a răspuns el.

Așa este! Noi experimentăm acest adevăr, ca popor, în prietenia ce ne leagă de popoarele Uniunii Sovietice. Așa este această prietenie, ca în definiția înțeleptului oriental. E mai prețioasă decât aurul, mai tare decât fierul și mai adâncă decât oceanul, deoarece prietenia romîno-sovietică respectă specificul fiecăruia dintre partenerii ei, îi respectă tradițiile naționale și întărește ceea ce este comun ambelor popoare, ajutîndu-le să năzuiască împreună spre o viață din ce în ce mai bună, mai fericită, mai corepunzătoare valorii și demnității omului.

REDACTIA

PENTRU DEPLINA PROPĂȘIRE A OMULUI

În veacul nostru, o luptă încordată — cînd tăcută, cînd izbucnind în erupții revoluționare — se dă pentru cîștigarea sufletului omului modern și contemporan de partea uneia sau alteia din cele două concepții de arhitecturare a societății, care-și dispută înființarea în cele mai variate tărimuri de activitate omenească.

Acum 44 de ani, lupta aceasta a fost cîștigată categoric în Rusia țaristă, prin biruința Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917. După aceea — și mai ales de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial încoace — zona socialistă s-a lărgit considerabil, înglobînd numeroase țări europene și asiatice. Țările care fac parte acum din comunitatea socialistă sînt înfloritoare și străbătute de un elan constructiv cu adevărat tineresc și revoluționar. Marile țări capitaliste din Europa și de peste Atlantic simt din ce în ce mai puternic infiltrația firească a ideilor socialismului în rîndurile muncitorimii industriale și chiar a celei agricole. Aceste idei își fac loc și prind teren consistent în mai toate din țările care și-au cucerit în anii din urmă independența națională, scuturînd jugul asupritor și exploatarea nemiloasă a colonialiștilor.

Atracția pe care socialismul o exercită pe planuri din ce în ce mai întinse e explicabilă. Spre deosebire de capitalism, socialismul nu fîgăduiește omului trai fericit, ci i-l oferă realmente. Pe de altă parte, omenirea vremii noastre — indiferent de poziția ei ideologică, politică sau de altă natură — își dă din ce în ce mai limpede seama că țările socialiste, în frunte cu Uniunea Sovietică, sînt sincer interesate în stabilirea unui climat de coexistență pașnică între state și popoare. Bucuroase să pășească la efectuarea unei dezarmări reale — și dovezile concrete ale acestei bunăvoințe s-au produs nu odată — țările comunității socialiste sînt gata, pe de altă parte, să apere pacea cu toate resursele lor, față de oricine ar îndrăzni s-o primejduiască. Acest adevăr este pus mereu în lumină clară de manifestările interne în țărîmul construcției pașnice ale popoarelor sovietice în primul rînd, ca și de poziția politică și diplomatică a guvernului sovietic în cadrele Organizației Națiunilor Unite și ale altor întruniri la

nivel internațional. Ele interesează pe toți iubitorii de adevăr, pe toți cei ce prețuiesc și sprijinesc ideile și metodele înaintate de propășire a insului și a popoarelor, pe toți luptătorii convinși și hotărâți pentru apărarea și întărirea păcii.

*

Uniunea Sovietică este țara în care miracolele devin realitate. Zborurile navelor cosmice conduse de majorii aviatori Iuri Gagarin și Gherman Titov nu sînt unicele dovezi în această privință. Tot ce se petrece în această țară de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie încoace este creație fără pereche, îndrăzneală chibzuită — științific calculată și, de aceea, întru totul izbutită — o creație în etape minuțios planificate care urcă din ce în ce mai sus pe drumul de rază al progresului.

Etapetele dezvoltării socialiste a Uniunii Sovietice au fost comparate de Dl Nichita Hrușciiov cu o rachetă cu trei trepte. Prima treaptă a smuls Uniunea Sovietică din lumea capitalistă. A doua, a înălțat-o spre socialism. A treia, este menită s-o plaseze pe traiectoria comunismului.

Peste douăzeci de ani oamenii sovietici vor trăi în societatea comunistă. Încă actuala generație va ajunge să beneficieze de înlesnirile pe care ea le va asigura traiului omenesc în cele mai diferite sectoare ale lui. Dacă pînă acum s-au creat premisele acestui salt istoric prin toată dezvoltarea socialistă a Uniunii Sovietice din ultimele decenii, în toamna aceasta popoarele sovietice au trecut la însași construcția desfășurată a societății comuniste, societatea cea mai înaintată pe care o cunoaște istoria omenirii. Manifestările prilejuite de aceste evenimente epocale, documentele care trasează clar și minuțios, temeinic și științific, liniile de desfășurare a acțiunii de construire a comunismului, n-au umplut de legitim entuziasm numai popoarele socialiste, ci au făcut vîlvă în lumea întreagă. Omenirea vremii noastre a avut astfel prilejul să facă încă odată comparație între ceea ce este capitalismul și ceea ce poate da popoarele — oricărora — popoare — socialismul.

„Capitalismul — cum arată concis și deschis unul din aceste documente ale construcției comunismului — este calea suferințelor poporului. El nu va asigura progresul rapid al economiei, lichidarea mizeriei; inegalitatea socială se va accentua. Dezvoltarea capitalistă a satului va ruina și mai mult țărănimea. Soarta care-i așteaptă pe muncitori va fi sau o muncă istovitoare pentru îmbogățirea capitaliștilor sau completarea armatei năpăstuite a șomerilor. Mica burghezie va fi strivită de concurența marelui capital. Binefacerile culturii și ale învățămîntului vor rămîne inaccesibile maselor. Intelectualii vor fi nevoiți să-și comercializeze talentele...”. „Capitalismul monopolist generează ... ideologia șovinismului și rasismului extrem... Fundamentarea ideologică a dominației monopolurilor,

justificarea exploatării, defăimarea proprietății sociale și a colectivismului, proslăvirea militarismului și războiului, justificarea colonialismului și rasismului, ațîțarea vrajbei și urii între popoare — iată ideile de care sînt imbibate teoriile politice și economice, filozofia și sociologia, etica și estetica burgheziei contemporane”.

„Ce poate da popoarelor socialismul?

Socialismul este calea popoarelor spre libertate și fericire. El asigură avîntul rapid al economiei și al culturii. El face dintr-o țară înapoiată o țară industrială nu în decurs de veacuri, ci în decursul vieții unei singure generații. Prin însăși natura ei economia socialistă planificată este o economie a avîntului și a propășirii. Desfîințarea exploatării omului de către om pune capăt inegalității sociale. Dispare complet șomajul. Socialismul asigură pămînt tuturor țăranilor, le acordă ajutor pentru dezvoltarea gospodăriei, unește pe baza liberului consimțămînt eforturile lor de muncă în cooperative, le pune la dispoziție tehnica agricolă avînsată și știința agronomică. Munca țăranilor devine mai productivă, iar pămîntul poate da mai multe roade. Socialismul asigură clasei muncitoare și tuturor oamenilor muncii un înalt nivel de trai material și cultural. Socialismul smulge masele populare din întuneric și ignoranță, dîndu-le posibilitatea să beneficieze de cultura modernă. În fața intelectualilor se deschid orizonturi largi pentru creație spre binele poporului”.

Ce cale trebuie să aleagă noile state independente, aceasta — spune același document de însemnătate epocală — „e o chestiune internă a popoarelor înseși”.

*

Peste două decenii — așadar în anul 1980 — producția industrială în Uniunea Sovietică va fi de 6 ori mai mare decît cea de astăzi, iar cea agricolă de trei ori și jumătate. Uniunea Sovietică va produce aproape de două ori mai multe produse industriale decît se fabrică acum în întreaga lume nesocialistă. Încă în primul din cele două decenii Uniunea Sovietică va întrece cea mai bogată și mai puternică țară capitalistă, Statele Unite ale Americii, în ceea ce privește producția pe cap de locuitor la principalele produse industriale și agricole.

Actuala dezvoltare a tehnicii, civilizația veacului nostru peste tot nu se poate concepe fără electricitate. În anul 1980 Uniunea Sovietică va produce circa trei milioane de KWh. Această producție este de dimensiuni astronomice. Ea însemnează că în anul 1980 Uniunea Sovietică va produce de 1,5 ori mai multă energie electrică decît se produce astăzi în toate celelalte țări ale lumii la un loc. Încă de-acum Uniunea Sovietică posedă cele mai mari hidrocentrale electrice din lume și altele, mai gigantice, le vor urma.

Fără oțel nu există mașini, nici industrie, nici transporturi, nici agricultură înaintată. În anul 1980 Uniunea Sovietică va produce 250 de milioane de tone de oțel, adică alit cât produce astăzi laolaltă toate celelalte țări ale lumii. După calculele făcute, 250 de milioane de tone însemnează un fluviu de oțel cu un debit de 475.000 kg pe minut. Din ceea ce se va produce într-o singură zi se vor putea fabrica 150.000 tractoare.

Automatizarea va lua o dezvoltare vertiginoasă. Ea va transforma din temelii nu numai procesele de producție, ci și condițiile de muncă. Sistemele automate de mașini vor produce singure, fără intervenția mii omenești, vor produce mai bine și mai repede decât mașina-unealtă minuită de om, își reglează singure diferitele regimuri de producție și își înlocuiesc singure, automat, piesele uzate. Datorită automatizării, productivitatea muncii va crește în astfel de proporții încât va depăși de aproximativ două ori nivelul de astăzi al productivității muncii din America.

Organizarea defectuoasă a societății capitaliste face ca automatizarea și mecanizarea complexă să agraveze șomajul. Calculele făcute cu privire la extinderea automatizării în Statele Unite au dus la concluzia că aceasta ar avea drept consecință scăderea numărului de muncitori ocupați de la 17 milioane la 1,5 milioane, deci un șomaj de masă. În 1980 automatizarea și mecanizarea complexă vor fi urmate în Uniunea Sovietică de creșterea cu 40 la sută a numărului de lucrători, de creșterea productivității muncii și totodată de micșorarea zilei de muncă la 5 ore și de mărirea salariului. Muncitorul va avea deci mai mult timp liber pentru odihnă, pentru recreare, pentru studiu, pentru dezvoltarea tuturor aptitudinilor sale.

În zece ani veniturile reale ale oamenilor sovietici, calculate pe cap de locuitor, vor crește de două ori; în douăzeci de ani — de peste 3,5 ori.

Categoria muncitorilor și funcționarilor cu salarii mici va dispărea încă în primii zece ani. Oamenii vor avea alimente din belșug, îmbrăcăminte și încălțăminte indestulătoare, un apartament confortabil pentru fiecare familie, zi de lucru redusă, concediu plătit mărit și alte beneficii.

În societatea comunistă, societatea viitorului, oamenii vor folosi gratuit locuințele, serviciile comunale, transportul comunal. Gratuite vor fi învățământul și asistența medicală. Întreținerea copiilor, dacă doresc acest lucru părinții lor, și a tuturor celor inapți de muncă va trece în seama statului. Elevii vor primi gratuit manuale și uniforme școlare, vor lua gratuit un dejun cald la școală. Oamenii vor fi indestulați după trebuințele lor și vor presta muncă după capacitățile lor.

Oamenii înșiși se vor schimba, deoarece „comunismul înseamnă înflorirea maximă a personalității. Omul epocii comuniste va căpăta, începe să capete trăsături noi. Tinăr în plină maturitate, robust la adinci bătrânețe, îmbinând munca intelectuală cu cea fizică, politehnic și specializat,

polivalent față de științe și arte, membrul societății comuniste va găsi în muncă, munca de creație a bunurilor materiale și spirituale, cea mai mare satisfacție. Munca va deveni prima îndatorire, necesitatea vitală a firii lui". (Cf. rev. „Contemporanul”, nr. 43 a. c.). Trăsăturile morale care definesc pe acest om nou al epocii comuniste, noile sale caracteristici umane sînt demne de valoarea și demnitatea omului. Dragostea de Patrie pentru el va fi fierbinte, statornică și faptică. Va munci conștiincios, în chip altruist, pentru binele societății, încredințat fiind că pentru a-și justifica dreptul la mincare, toți cei ce pot munci trebuie să muncească. Patrimoniul obștesc îl va îngriji și-l va spori cu cea mai mare atențiune, cu toată tragerea de inimă. Pătruns de înalta conștiință a datoriei obștești, el nu va tolera nici o încălcare a intereselor societății. Intr-ajutorarea fraterească, munca în colectiv pentru el va fi ceva de sine-nfeles: fiecare pentru toți, toți pentru unul. În relațiile cu semenii, cu ceilalți oameni, el va avea o atitudine de respect, de prieten, de frate. Cinstea și sinceritatea, curăția morală, simplitatea și modestia vor caracteriza purtarea sa în viața obștească și personală. În familie, soții se vor respecta și ajuta reciproc, manifestînd grijă permanentă pentru educarea copiilor. Nedreptatea, trindăvia, necinstea, carierismul și cupiditatea (lăcomia de orice fel) se vor izbi de intransigența sa ori unde le va întâlni. Față de ura națională și de rasă el va fi intolerant. Iubindu-și Patria întru cuvînt și faptă, acest om nou se va simți solidar cu oamenii muncii din toate țările, în toate acțiunile favorabile cauzei păcii și libertății popoarelor.

Calitățile care împodobesc pe un astfel de om, făptura lui morală peste tot, sînt valori care cinstesc ființa umană.

Cu toată autoritatea și energia de care dispune țara constructoare a societății celei mai înaintate, se insistă mereu asupra faptului că „problema fundamentală a contemporaneității este problema războiului și a păcii”. „Imperialiștii nu trebuie lăsați să facă uz de arma ucigătoare termonucleară. Popoarele lumii pașnice au puterea și mijloacele trebuincioase spre a-i înfrîna la timp, spre a preîntîmpina un război termonuclear, spre a nu permite izbucnirea lui. Acest lucru îl poate face actuala generație”.

Pe pămînt s-a constituit o vastă zonă a păcii. Din ea, pe lingă țările socialiste, fac parte multe state nesocialiste, „care din diferite motive nu sînt interesate în dezlănțuirea unui război. Intrarea acestor state în arena politicii mondiale a schimbat în mod esențial raportul de forțe în favoarea „păcii”. Astăzi, mai mult decît ori cînd altă dată, e sigur că un nou război mondial poate fi preîntîmpinat. Oamenii sovietici își propun să lichideze războaiele, în colaborare cu toate popoarele conștiente de menirea lor, să facă să se instaureze o pace trainică pe pămînt.

Invrăjbirea dintre state cu orînduiri politice, sociale și economice antagoniste poate fi curmată. Locul ei trebuie să-l ia coexistența pașnică. „Coexistența pașnică a statelor socialiste și a statelor capitaliste este o necesitate obiectivă a dezvoltării societății omenești. Războiul nu poate și nu trebuie să servească drept mijloc de rezolvare a litigiilor internaționale”.

Dar ce-i coexistența pașnică?

O explicație competentă, din sursă sovietică, precizează că: „Coexistența pașnică presupune: renunțarea la război ca mijloc de rezolvare a problemelor litigioase între state, soluționarea acestor probleme pe calea tratativelor; egalitatea în drepturi, înțelegerea și încrederea reciprocă între state, luarea în considerație a intereselor reciproce; neamestec în treburile interne, recunoașterea dreptului fiecărui popor de a rezolva în mod independent toate problemele țării sale; respectarea cu strictețe a suveranității și integrității teritoriale a tuturor țărilor; dezvoltarea colaborării economice și culturale pe baza egalității depline și a avantajului reciproc”.

În toamna aceasta, oamenii sovietici s-au angajat încă odată, solemn, în auzul întregii lumi, că vor ține sus steagul păcii și prieteniei între popoare.

Știm că ei se țin de cuvînt. Nici un alt popor n-a dovedit atita consecvență — pe planul construcției interne și pe planul relațiilor internaționale — ca ei.

În interiorul țării, oamenii sovietici dau viață celui mai înaintat program de organizare superioară a societății din cîte au fost concepute vreodată: totul pentru propășirea omului, pentru îndestularea lui materială și culturală, pentru fericirea lui.

În afară, oamenii sovietici duc o politică de apărare și întărire a păcii.

Politica aceasta priiește oricui, fie ins, fie popor. Tocmai de aceea, a o sprijini, a fi alături de promotorii ei, înseamnă a servi interesele propriului tău popor.

Sînt lucruri pe care e bine să le știe și preoțimea Bisericii noastre. Tocmai de aceea le-am încrestat la răbojul acestei expuneri de caracter informativ, însoțindu-le cu comentariul de rigoare.

REDACTIA

UN APEL CU REZULTATE DIFERITE

În epoca noastră — mai ales după 1920 — tendința și acțiunea pentru apropierea între Bisericile creștine și unificarea lor într-o singură Biserică au dobândit o amploare fără precedent. Aceasta se arată nu numai în mișcarea ecumenică, la care participă protestanții și ortodocșii, ci și în discuții și încercări de unificare între două Biserici. Se înțelege că în aceste discuții se caută întotdeauna o platformă comună de credință. Vaticanul cere recunoașterea primatului și infailibilității papale și a celorlalte dogme noi catolice. Biserica Ortodoxă pretinde aderarea la credința Bisericii din primele opt secole, care e Biserica cea una, temeinicită pe Adevărul divin, revelat de Mântuitorul și propovăduit de Sf. Apostoli. Biserica anglicană în „Apel către toată creștinătatea” din 1920 (în același an: Apelul Patriarhiei ecumenice de Constantinopol pentru colaborare între creștini) formulează un minimum necesar pentru unificarea Bisericilor în următoarele patru puncte: 1. Sf. Scriptură este revelație divină și regulă a credinței; 2. Simbolul Apostolic și Simbolul niceoconstantinopolitan; 3. Botezul și Euharistia ca taine întemeiate de Mântuitorul; 4. Episcopatul (succesiunea apostolică în taina hirotoniei). Platforma anglicană s-a dovedit insuficientă nu numai pentru catolici și ortodocși, ci și pentru protestanți.

E interesant totuși să prezentăm pe scurt câteva aspecte din tratativele dintre anglicani și catolici pe deoparte și anglicani și ortodocși pe de altă parte, ca să ne dăm seama care este calea cea mai accesibilă pentru unificarea Bisericilor.

Anglicanii au avut discuții cu catolicii și înainte de 1920.¹ E interesant că ei n-au dus tratative cu episcopii catolici din Anglia, ci cu episcopii francezi și belgieni. Episcopatul catolic englez se baza pe convertirea individuală a anglicanilor la catolicism. Episcopii catolici francezi și belgieni s-au dovedit a fi cu un spirit mai larg, mai generos, ceea ce a dat posibilitate la discuții fructuoase cu anglicanii. Dar toate rezultatele tratativelor anglo-catolice au fost nimicite prin atitudinea rigidă a Vaticanului.

¹ Cf. pe larg în: Fr. Heiler: *Im Ringen um die Kirche*, vol. II, München 1931, p. 322—346, 391—441.

Astfel discuțiile și schimbul de scrisori începute în 1865 de Pusey (conducător al mișcării de la Oxford) cu episcopii catolici francezi, îndeosebi cu arhiepiscopul Darboy de Paris și cu episcopul Dupanloup de Orleans, au fost întrerupte datorită proclamării la Sinodul din Vatican (1870) a dogmei infailibilității papale. „Am făcut ce am putut — a declarat Pusey — dar acum am întrerupt tratativele”. „Sinodul Vatican a devenit cea mai mare mîhnire, din cîte am avut în lunga mea viață”.

Mișcarea de unire cu Roma, promovată de Lordul Halifax, președinte al lui Church Union, care se împrietenise cu abatele Portal, era să fie bine văzută de papa Leon XIII, care în 1895 a adresat o scrisoare către englezi (ad Anglos). Papa plănuia chiar să scrie o scrisoare de felicitare episcopilor anglicani, cînd a fost anunțat că anglicanii nu se gîndesc să recunoască primatul de jurisdicție și infailibilitatea papii. Urmarea a fost că bulla papală din 1896 — *Apostolicae Curae* — a declarat ca nevalabile hirotoniile anglicane. Aceasta a indignat în așa măsură pe anglicani, încît luptătorii pentru unirea cu Roma au devenit dușmani ai papalității. Abatele Portal (catolic) a declarat: „Nu se poate face nimic altceva decît să taci și să-ți pleci capul... Lovitura e așa de adîncă și durerea așa de puternică, încît eu nu mai simt nimic”.

După Apelul episcopatului anglican din 1920, Lordul Halifax și Abatele Portal au luat legătură în 1921 cu Cardinalul Mercier. Astfel în decembrie 1921 au avut loc la Mecheln (Belgia) discuții între trei anglicani și trei catolici, care au continuat pînă în 1925. Rezultatele acestor discuții s-au publicat — de către anglicani și de către catolici — abia în 1928 după moartea cardinalului Mercier. De remarcat că la a 3-a (1923) și a 4-a întrunire a participat din partea anglicanilor și episcopul C. Gore „cel mai venerabil și mai instruit teolog anglican contemporan”, adînc cunosător al patristicii, pe care îl vom întîlni și la tratativele cu Biserica Ortodoxă. El a susținut ca bază a unității credința Sinoadelor Ecumenice din primele 8 secole.

Discuțiile de la Mecheln au stabilit unele puncte de credință comune. Mai grea a fost înțelegerea în privința primatului papal, întrucît anglicanii n-au admis primatul de jurisdicție, nici infailibilitatea papală. De aceea episcopul Gore a declarat că „el nu vede nici o posibilitate de unire a celor două Biserici”. Declarația lui a fost întărită curînd de Roma.

După publicarea rezultatelor acestor întruniri, ele au fost atacate și de unii anglicani și de cercurile catolice, care au caracterizat încercarea cardinalului Mercier drept „utopie”. Aderenții anglicani ai acestor discuții, ca și unii episcopi catolici belgieni, voiau să continue întrunirile. De la Roma a venit însă (1927—1928) îndrumarea ca ele să nu mai fie conti-

nuate. Astfel și această încercare de apropiere și reunire dintre anglicani și catolici a fost zădărnicită de atitudinea inflexibilă a Romei. S-a dovedit din nou că piedica principală a refacerii unității Bisericilor este dogma primatului papal și infailibilității papale.

Cu totul alt aspect și alte rezultate au avut tratativele dintre anglicani și ortodocși. Amintim numai câteva momente.²

La Conferința de la Lambeth din 1920 a participat și o delegație a Patriarhiei Ecumenice, care a discutat cu „Comisia specială pentru raporturile cu Biserica Ortodoxă”. Atunci s-a instituit o „Comisie de studii anglo-ortodoxă”, care în 1921 a publicat 13 „condiții ale intercomuniunii sacramentale” dintre Biserica Ortodoxă și Biserica anglicană (semnate apoi de 5.000 clerici și episcopi anglicani). „Schema preliminară” a acestor condiții a fost publicată de episcopul C. Gore, președinte al „Comitetului Bisericilor orientale”. În 1922 se publică „Declarația de credință a Bisericii anglicane”, care a fost semnată de 3.715 clerici și aproape o șesime din numărul episcopilor, în frunte cu episcopul C. Gore. În urma acestei Declarații, Patriarhia Ecumenică, la 22 iulie 1922, a recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane. O hotărîre similară iau în 1923 Patriarhia de Ierusalim și Arhiepiscopia Ciprului, în 1930 — Patriarhia de Alexandria, în 1936 — Patriarhia Română.

La 23 mai 1923 episcopul C. Gore prezintă Patriarhului Ecumenic, în fața sinodului pan-ortodox, documentele: „Condițiile intercomuniunii” și „Declarația de credință”. „În ce mă privește — a declarat episcopul C. Gore — nu găsesc nici o dificultate de a deveni membru al Ortodoxiei”. El a mărturisit nădejdea că unitatea dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă se va realiza. De atunci episcopul C. Gore s-a arătat a fi „cel mai mare animator al unirii cu ortodocșii”. Amintim prezența lui în 1925, când la festivitățile de la Londra au participat aproape toate Bisericile Ortodoxe, și la tratativele dogmatice din iulie 1930. Atitudinea episcopului C. Gore ni se pare reprezentativă pentru rezultatele diferite ale aceluiași Apel la unire, ale acelorași năzuințe și străduințe de realizare a unirii. Pe când după tratativele cu catolicii, episcopul Gore a afirmat că nu vede posibilă unirea cu Roma, după tratativele cu ortodocșii a declarat despre unirea Bisericilor anglicană și ortodoxă că este convins de posibilitatea realizării ei.

De fapt, toate discuțiile între anglicani și catolici n-au avut nici un rezultat, fiind zădărnicate de Roma și de pretențiile primatului și infailibilității papale. Pe când discuțiile dintre anglicani și ortodocși, pe lângă

2 Cf. pe larg: Rev. „Ortodoxia” nr. 2/1958, în care sînt prezentate diferite aspecte ale relațiilor dintre Ortodoxie și Anglicanism (p. 171—334).

stabilirea unor relații frățești (datorită cărora sînt invitate la Conferințele din Lambeth și Bisericile Ortodoxe, la ultima Conferință Biserica Ortodoxă Romînă fiind reprezentată de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. C. Al. Ionescu, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor), au dus la recunoașterea validității hirotoniilor anglicane de către cinci Biserici ortodoxe, la admiterea săvîrșirii unor slujbe — în caz de nevoie — pentru credincioșii ortodocși de preoți anglicani și pentru credincioșii anglicani de preoți ortodocși, la un acord destul de larg în învățătura de credință, la renunțarea din partea Bisericii anglicane la orice fel de prozelitism între ortodocși, etc.

În perspectiva acestor antecedente vizita oficială făcută de arhiepiscopul de Canterbury, dr. Fischer, la P. F. Patriarh Ecumenic Athenagora de la Constantinopol, are altă semnificație decît vizita neoficială, ce a făcut-o același Arhiepiscop la Papa Ioan XXIII. Prima era expresia unor relații frățești consolidate. A doua a fost numai o vizită de curtoazie, pentru că arhiepiscopul s-a oprit la Roma în drum de la Constantinopol la Londra (2 dec. 1960). Totuși, pentru că e prima vizită făcută de șeful Bisericii anglicane la Vatican de la reformă încoace (peste 400 ani), ea a fost interpretată ca un început de relații „mai amicale” între anglicani și catolici. Însă spre a risipi orice nedumeriri, arhiepiscopul anglican, în predica ținută atunci la biserica anglicană din Roma „Toți Sfinții”, a precizat cum înțelege unirea Bisericilor: „sub forma unui Commonwealth” — după expresia lui Rollus, — deci nu sub forma papistă, ci sub o formă asemănătoare — deși nu identică — cu organizarea ortodoxă sinodal-autocefală.³ Aceste date istorice arată în mod clar că unitatea Bisericii creștine e imposibil de realizat sub „autoritatea infailibilă” a papalității și se poate realiza mai ușor pe temelii credinței celei una a Bisericii primare, păstrată neschimbată în Biserica Ortodoxă. Ortodoxia, care se menține în Adeverul cel de la început, este totodată smerită și plină de iubire. În duhul acesta al adevărului, al iubirii și smereniei, lucrează ea în Mișcarea Ecumenică și în relațiile cu toate Bisericile creștine. Ea nu cere supunere necondiționată față de un șef „infailibil”, ci înfrățire în același Adevăr divin și aceeași dragoste smerită. De aceea nădăjduim și credem că — prin lucrarea Duhului Sfînt și prin străduințele tuturor creștinilor — veni-va vremea cînd iarăși va fi o singură Biserică creștină, avînd „un Domn, o credință, un botez”, însulețită de același Duh al Adevărului și iubirii lui Hristos.

Pr. prof. NICOLAE MLADIN

3 Cf. M. N. Rollus: „Vizita arhiepiscopului de Canterbury la papa Ioan XXIII”, rev. „Unitas” nr. 52/1960, p. 436—440; Pr. Al. Ionescu. Conferința de la Lambeth 1958; în: „Biserica Ortodoxă Romînă” nr. 1/1959.

MIZANTROPI IN EPOCA VECHIULUI TESTAMENT

— DE LA CRIMĂ ȘI RĂZBOI LA PACE ȘI IUBIRE —

Studiata din punct de vedere psihologic mizantropia este plăcerea unor oameni de a disprețui pe semenii lor și de a simți o satisfacție în a fi brutali și a se deda la fapte insolente. Cuvîntul este de origine greacă. Noi l-am primit prin intermediul limbii latine, unde „misanthropos” înseamnă: cel ce urăște oamenii. Mizantrop este omul singuratic, persoană nesociabilă, lipsită de bunăvoință, e omul neprietenos, care se izolează de lume. Faptele mizantropului izvorăsc dintr-un fond sufletesc denaturat.

Această afirmare o justifică cazul celebru de mizantropie aplicat la uciderea lui Arhimede, în anul 212 î. Hr.

Dacă ar fi să clasăm mizantropia după gradul ei atunci această atitudine ar ocupa locul de frunte între patimile care trebuie combătute.

Răscoalele oamenilor liberi și ale sclavilor au contribuit la slăbirea temeliilor societății vechi. Sparthacus b. o. exprimînd năzuințele celor asupriți, a luptat cu mult curaj împotriva tratamentului crud al oamenilor, dar erau prea puternice forțele întunerecului. Totuși, zdruncinînd bazele orînduirii vechi, Sparthacus a întărit sentimentul de solidaritate omenească și a constituit pentru clasa asupritoare o prevestire amenințătoare.¹

Mizantropia a făcut ravagii în tot trecutul neamului omenesc. Multe sînt paginile triste care s-ar putea scrie² pe marginea acestei izbucniri de cruzime, pentru că multă suferință a îndurat omenirea. Valul de nenorociri care s-a abătut asupra ei a fost stîrnit de aceia care au luptat împotriva progresului social și moral, care din fragedă tinerețe s-au deprins să săvîrșească nu-

¹ E. M. Jukov, etc. *Istoria universală*, vol. II, București 1959, p. 355.

² Pentru felul plastic în care se descrie această patimă putem cita pe Molière (Jean Baptiste Poquelin) care publică în versuri o comedie în cinci acte intitulată *Mizantropul* (*Le Misanthrope*). Kotzebue (August Friederich Ferdinand) scrie *Mizantropie* și cîntă și înfățișează cu adevărat magistral modul de a se manifesta mizantropul. Marele poet Schiller dă și el expresie atitudinii sale față de mizantropie în *Der Menschenfeind* (*Mizantropia*).

mai fapte în detrimentul binelui obștesc. Din pricină lor starea omului a devenit una de înjosire.

Pentru a se vedea ce rol nefast au jucat mizantropii în epoca V. T. am crezut potrivit să descriem pe cei mai reprezentativi dintre ei, punînd apoi în fața lor binefacerile umanismului socialist, ideile noi în fața celor vechi, să putem vedea că trăim vremuri de mari prefaceri istorice, că se realizează încet, încet, idealuri pentru care au luptat cei mai buni dintre oameni.

Pentru a se vedea cît de mult a progresat răul prin uneltirile unora dintre oameni, care au devenit celebrii prin ticăloșiile pe care le-au făcut, ar trebui să începem cu Cain, care se așează la locul de frunte în marea „cinste” de a fi ucigător de oameni. Biblia ne povestește că pe cînd era Cain în cîmp s-a sculat împotriva fratelui său Avel și l-a omorît (Gen. 4, 8). Se săvîrșise primul omor. Crima fu un fratricid. Incepînd de la această ucidere pîrîul de sînge străbate întreaga istorie și Cainii neconținut ucid pe Aveli.³ Martor al crimei n-a fost nimeni. Pentru moment, minciuna și aroganța, alte derivate ale crimei, îl scot pe criminal din situația neplăcută. Totuși fapta ajunge la lumina zilei. Din interogatoriul redat de Gen. 4, 10—14 rezultă că V. T. este revoltat împotriva complicității sîngeroase a criminalului și vorbește chiar pe față despre o răzbunare a morții lui Avel: „Sîngele nevinovat strigă la cer” (Gen. 4, 10). Aceasta înseamnă că există o justiție divină de care nu poate scăpa un criminal. Pentru crima de omucidere va îndura chinuri. Criminalul este disperat și agitat, are o îngrozitoare muștrare de conștiință, îi scade randamentul în muncă, începe a urgisi locul îmbîcsit de trista amintire a crimei și se desprinde de acolo. Cain nu trece sub tăcere pedeapsa în care trebuie să culmineze sentința dată lui, condamnare după principiul talionului: „Cine mă va întîlni mă va omorî” (Gen. 4, 14).

Pe aceeași linie se axează sacrificarea fiicei lui Iefta. Era în epoca judecătorilor dintre anii 1370—1050 î. Hr.

Multă vreme tulburară amoniții liniștea Canaanului. Judecătorul Iefta interveni în cîteva rînduri, cu propuneri de pace. Era în stare să facă orice sacrificii, numai să evite vărsarea de sînge. Zadarnice i-au fost numeroasele încercări și fără de nici un rezultat propunerile lui lipsite de viclenie. Trebuiau să decidă armele. Întreg Canaanul se prefăcu într-un cîmp de băfălie. Ten-

dința de război răscoli nemulțumirea poporului, mai ales după ce Iefta cutreieră toate regiunile, pentru a îmbărbăta la război. De succesul războiului Iefta a legat votul că „pe oricine va ieși din ușile casei mele, mai întâi, înaintea mea, cînd mă voi întoarce cu pace de la fiii lui Amon, aduce-l-voi ardere de tot...” (Jud. 11, 31).

Iefta a ieșit învingător. El veni victorios spre casă. Fiica sa îi ieși în întâmpinare, bucuroasă de succesul dobîndit. În fruntea unui cor de fete tatăl a fost primit cu cîntări și urale. Iefta, văzîndu-și fiica, a fost cuprins de mare durere, căci făcuse juruință că va jertfi pe primul care-i va ieși în cale. Convinsă de angajamentul luat de tatăl său, ea se oferă, fără șovăire, spre jertfă, zicînd către tatăl ei: „Tată! Fă cu mine după cuvîntul care a ieșit din gura ta. Ingăduie-mi numai un răgaz de două luni ca să mă duc să rătăcesc prin munți și să plîng fecioria mea, eu și prietenele mele...” (Jud. 11, 37). „Iar după ce a sfîrșit cele două luni, ea s-a întors la tatăl ei și el a îndeplinit cu ea juruința cu care se jurase. Iar ea n-a știut de bărbat” (Jud. 11, 36—39).

Tînăra fecioară se topise pe rug. Ca o venerație față de copila care este întruparea patriotismului, de atunci „a rămas obicei că în fiecare an se țin 4 zile de post și rugăciune pe locul unde ea se stinse în floarea tinereții, iar fetele cîntă acolo cîntece de jale” (11, 40).

În curgerea anilor, oamenii au prins obiceiuri, idei și practici urîte. Încît adesea nu puteau înțelege ce să urmeze și ce să lapede. Vechiul Testament pune în vedere că „cel ce alungă pe Dumnezeu din inimă și din suflet cade în stăpînirea diavolului” (Tov. 6, 17).

Un mizantrop care și-a atras mare ură în veacul X a fost Nahaș, regele Amoniților. La propunerea locuitorilor din Iabeș-Ghilead, a căror cetate fu împresurată și în situația de a cere pace, trufașul tiran le trimite vorbă: „Cu această condiție voi încheia pace cu voi, dacă se scoate fiecărui bărbat ochiul drept” (I Imp. 11, 1—2).

Un bărbat cu prejudecăți care trebuie combătute este Samson, curtezanul faimoasei filistene Dalila. Cartea judecătorilor descrie isprăvile lui Samson. O dată, el a prins trei sute de vulpi, a legat de coada lor cîte o flacăra și a dat drumul vulpilor prin secerișul filistenilor „și a aprins și clăile și grîul nesecerat, viile și livezile...” (Jud. 15, 5). Prin vicleniile curtezei Dalila el fu predat în timpul somnului în mîinile vrăjmașilor săi. Aceștia îl legară în lanțuri, îi scoaseră ochii și astfel orbit îl aruncară în temnița din Gaza și-l osîndiră să învîrtească pietrele de moară.

Unul dintre cei mai mari mizantropi a fost regele Ahav, din veacul VIII î. Hr. El a trăit pe cînd propovăduia Sf. prooroc Ilie.

În vremea aceea, nelegiuitul rege Ahav și soția sa Izabela au introdus în Palestina închinarea la idoli, credința în vrăji și alte nelegiuiri. Acesta și soția sa au trimis la moarte pe un om sărac, Nabot, fiindcă nu s-a învoit să vîndă regelui singurul său petec de pămînt, o vie moștenită de la părinții săi, așezată în apropierea palatului regal. „Să mă ferească Dumnezeu să-ți dau moștenirea părinților mei” (II Imp. 21, 3) — a zis Nabot.

Sf. prooroc Ilie a muștrat fără cruțare pe regele închinător la idoli și pe regina cea plină de răutate, iar pentru uciderea cu pietre a lui Nabot le-a prezis că nu vor avea parte de un sfîrșit lin al vieții lor.

Așa s-a și întîmplat. După o luptă pierdută, regele Ahav, rănit greu, se zbătea neputincios în mijlocul unei haite de cîini, care îi lungeau rănila, iar regina Izabela a fost aruncată pe fereastra palatului de către răsculații împotriva nelegiuirilor ei. Trupul reginei a fost apoi sfîșiat de cîini. Această întîmplare învață că răul nu rămîne nepedepsit, că păcatele săvîrșite aduc după ele nenorociri. Mai ales asuprirea celui sărac și slab și lăcomirea la bunurile lui mînie pe Dumnezeu și face să se reverse asupra asupritorilor pedeapsa Lui. Viața tuturor trebuie să fie o neînteruptă năzuință după adevăr și dreptate, pace și bună înțelegere, dragoste și respect față de oameni.

Un mizantrop care s-a impus prin ferocitatea sa este Antioh (=ilustrul), căruia contemporanii îi ziceau Epifanes=(nebulul), pentru că martiriză pe cetățeni atît de îngrozitor pînă ce și el însuși înnebuni și muri apoi la anul 164 î. Hr. Numele „Antioh” era obișnuit la sirieni. Dintre regii Siriei 13 (ca să numărăm numai pe cei mai cunoscuți) au purtat numele de Antioh. Intrînd în Ierusalim cu scopul de a-l jefui și de a supune ascultării sale pe cetățeni, Antioh introduse niște legi draconice, constrîngînd pe evrei să se lepede de credința lor strămoșească și să îmbrățișeze cultul păgîn, adorînd pe Zeus Olimpicul, pe Jupiter Ospitalierul. Dușmanii acestor legiuiri erau pasibili de pedeapsa cu moartea. Unii s-au supus, prea puțini, alții se refugiară în munți, iar alții au rezistat teroarei. Martirii cei mai vestiți din epoca aceea au fost frații Macabei. Departe de a se teme, urmînd devotamentul tatălui lor, Eleazar, un venerabil de 90 ani, au declarat în fața regelui că sînt hotărîți să moară pentru legile și obiceiurile părintești. Ei au fost biciuiți, iar apoi li s-au aplicat mijloace bar-

bare, tuturora li se tăiară limbile și extremitățile picioarelor și mâinilor, iar trunchiul mutilat era jupuit de piele și apoi aruncat în cazane înfierbântate. Chiar cînd carnea celui dintîi copil sfîrșia în cazanul înroșit, mama și ceilalți frați îl îndemnară să primească cu seninătate moartea și-l mîngîiau că după suferință Dumnezeu va trimite mîngîiere. Al 2-lea, al 3-lea, al 4-lea, al 5-lea, al 6-lea dovedesc aceeași dîrzenie, iar mama lor are o ținută de tărie sufletească unică (II Macabei 7, 1—6).

Regele Antioh a încercat să-l ademenească pe al 7-lea fiu rămas încă în viață, ca să părăsească credința. Dar rămînînd neînduplecat, regele se adresează mamei, care fiind zdruncinată se credea că va ceda, cel puțin ca să-și salveze ultimul copil. Dar ea, aplecată spre fiul ei, îi aduce argumente ca să nă părăsească credința. Astfel și al 7-lea sfîrșește ca martir în fața ochilor cu o minune de tărie bărbătească ai mamei sale.

Azi se cunosc împrejurările în care a murit mama, care declarase: „Eu și casa mea vom rămînea credincioși Dumnezeului nostru, chiar dacă toate persoanele din lume ar consimți să-și trădeze credința părinților lor. Spuneți Tatălui ceresc, Avraam a vrut să ofere jertfă numai un fiu, eu i-am oferit 7”. — Apoi curajoasa mamă se aruncă, disperată, pe cadavrele fiilor ei, suferind cu statornicie aceleași torturi și cruzimi ca și dînșii.⁴

Alt mare mizantrop era faraonul Ramses al II-lea. În timpul acestuia, cu atîta cruzime se executa tiranizarea încît scriitorii biblici provoacă pe însuși Dumnezeu să vadă, să judece și să intervină personal în favoarea celor obijduiți: „Văzut-am chinurile grele ce pătîmește în țara Egiptului poporul, de aceea m-am coborît să-l scap din acele chinuri...” (Exod. 3, 7—8).

Intr-un singur transport, faraonul Amnehotep II a adus 45,5 tone de aramă de la tributarii palestinieni și sirieni și 600 kg aur din Etiopia.⁵ Din Fenicia aduceau lemn. Cît despre cantitățile de cereale și alimente aduse sub titlul de tribut, ele erau incalculabile.

Scriitorii biblici se revoltă împotriva exploatării egiptene și combat înrobirea. Plăgile de care este lovit Egiptul ei le consideră un strigăt de alarmă împotriva exploatării. Ecoul acestei stări se vede din cartea Judecătorilor, unde eliberarea apare ca o faptă atît de neașteptată încît este considerată o adevărată mi-

4 A. Gold, *Istoria evreilor*. Craiova 1923, p. 244.

5 E. M. Jukov, etc., *Istoria universală I*. București 1958, p. 328.

nune a cerului: „Eu, Domnul, v-am scăpat din mîna egiptenilor, din mîna celor care vă apăsau” (Jud. 6, 9).

Mai tîrziu, pentru a nu mai reînvia timpurile de altădată, Ionatan Macabeul încheie o alianță cu Dimitrie II Nicator al Egiptului (I Macabei 11, 27—37).

Intr-o vreme, arabii erau exploatați de Solomon al evreilor. În această situație li s-a impus o plată obligatorie în aur, față de Solomon (III Imp. 10, 15). Colonialismul asupra Arabiei se transmite de la Solomon la urmașii săi, la Iosafat, căruia arabii îi aduc plocoane din oameni (adică robi), oi și vite. Era tributul pe care arabii îl plăteau în natură (II Cron. 17, 11).

După cartea Ezdra regele persan avea o concepție egoistă „sui generis”. El striga în gura mare: „Toate regatele pămîntului mi le-a dat mie Domnul Dumnezeu cerului” (Ezdra 1, 2).

O politică mizantropă au dus și unii perși. Exemplificăm afirmația mai ales prin regele Cir. El a cucerit întinse regiuni ale Orientului antic și este socotit unul dintre cei mai mari despoți ai lumii antice.⁶ Urmașii săi au continuat politica lui colonialistă.

Cu scopul de a se impune, cumplitul stăpînitor al Asiriei, Așurbanipal, iată cum și-a inaugurat regalitatea: „Pe oamenii din Sais, Mendes, Tunis și alte orașe i-a trecut prin ascuțișul săbiei, de la cel mai mic pînă la cel mai mare (în vîrstă), nelăsînd în viață pe niciunul. Trupurile le-a agățat de copaci, le-a jupuit și cu pielea lor a acoperit zidurile orașelor... Uciderea în masă a populației pașnice, printre care se numărau bătrîni, femei și copii, în scopul de a-i înfricoșa pe cei răzvrățiți, a fost unul din primele acte cu care și-a început domnia Așurbanipal”.⁷

Unul dintre conducătorii care n-au ținut seama de drepturile oamenilor, ci a guvernat în chip despot, a fost tiranul Policrat (sec. VI î. Hr.). El a fost prietenul intim al lui Anakreon.

De multe ori, la greci, părinții își expuneau copiii, alții îi vindeau ca pe sclavi pentru a-și acoperi datoriile contractate.

Alexandru cel mare sprijinea pe bogătași și pe stăpîni de sclavi, el reprima sîngeros pe cei care nu recunoșteau stăpînirea lui.⁸

În epoca lui Platon marea masă a populației grecești avea o situație grea, mai ales cea din Atena și din orașele mari. „În

⁶ N. Lascu, Curs de istoria lumii antice, ed. II (lit.). Cluj 1957. p. 124.

⁷ L. Lipin și H. Belov, Cărțile de lut, în rom. de L. Iliescu. București 1960, p. 236.

⁸ Lascu, o. c., p. 303.

timp ce bogătașii trăiau în lux, cei săraci trăiau în locuințe nesănătoase, dormeau în băi, înoptau pe străzi, neavînd nici cu ce se îmbrăca, nici ce mîncea”.⁹ Nemulțumirile celor mulți își găseau ecou în literatura vremii. Astfel în „Statul” lui Plato se preconizează reorganizarea societății pe baze noi, iar Aristofan (sec. IV î. Hr.) pune în gura unui personaj dintr-o comedie cuvintele: „Nu este drept ca unul să fie bogat, iar altul să trăiască în suferință; ca unul să cultive o moșie întinsă, iar altul să nu aibă nici loc pentru mormînt”.¹⁰

Faimos pentru cruzimile și năzdrăvăniile sale fu împăratul Caligula (37—41 d. Hr.). Sub el primi o crudă lovitură populația Egiptului și mai ales evreii de acolo. Sub el li s-a ridicat evreilor dreptul de cetățenie, au fost goniți din patru circumscripții ale Alexandriei și îngrămădiți aproape de port. Ostașii lui năvăliră în casele și atelierelor părăsite, nimicind și jefuind ceea ce veacuri de muncă adunaseră, măcelărindu-i... În același timp li s-a interzis a-și ține religia sub pedeapsa cu moartea.¹¹

Unul care s-a ridicat pe căi netrebnice pe tronul împăraților romani și care s-a menținut prin cruzimi și măceluri fu Octavian (63 î. Hr.—14 d. Hr.). El a fost răzbunător și crunt. „Unui osîndit care-i cerea să-l îngroape măcar, îi răspunde: Asta-i treaba uliilor! Celor măcelăriți, cînd i-au cerut iertare, le-a răspuns: „Moriendum esse”. Prietenului său Gallus, numai pentru că îl bănuia, voia să-i scoată ochii cu mîna proprie.¹²

Printre mizantropii care aspirau la dictatură se numără și bogătașul Crassus, care a înăbușit cea mai mare răscoală a sclavilor, condusă de Spartacus, strălucitul comandant de oști.

Un alt mizantrop fu Sulla, conducătorul aristocraților romani. El a fost dictator pe viață. Urmărind să distrugă pe democrați, în frunte cu conducătorul lor, Marius, a redus puterea adunării poporului, mărind pe a senatului, în care erau numai bogătași. El a întocmit liste de proscricție. Acestea cuprindeau numele celor mai de vază dintre membrii partidului democrat. Cel trecut pe listă putea fi omorît de oricine, fără ca să fie tras la răspundere. Dimpotrivă, ucigașul era răsplătit cu o parte din averea celui ucis.¹³

9 Idem, ibidem, 273.

10 Idem, ibidem, p. 274.

11 Gold, o. c., p. 278.

12 G. Papini, *Viața lui Iisus*, trad. rom. București 1943, p. 43.

13 I. Nicoară și C. Nuțiu, *Istoria antică pt. cl. V*. București 1957, p. 184.

Irod, regele iudeilor (36 î. Hr.—4 d. Hr.), fu una dintre cele mai păcătoase dihanii plămădite în arsura deșertului din Răsărit. Era idumeu.¹⁴ Își omorî soția, o nepoată a lui, omorî pe cumnatu-său Aristobul și pe Iosif, alt cumnat; omorî pe Alexandra soacra lui; a ars de viu pe Iuda din Margalot, pe Matei din Nazaret.¹⁵ El a pus să fie uciși toți aceia care îl supărau în planurile sale, pînă și pe copiii proprii. Înainte de a muri, el porunci să adune la Ierihon pe cei mai de vază dintre iudei și să pună mercenari ca să-i măcelărească.¹⁶ Omorî mulți dintre tinerii care zăceau în închisori. Când a aflat din gura magilor că s-a născut un rege tînăr, a omorît toți pruncii din Betleem și împrejurimi, socotind că astfel va omorî și pe Hristos. Puțin timp după aceea regele și-a dat sfîrșitul. A încercat să se sinucidă cu un cuțit, în timpul unei mese copioase, dar muri în cele din urmă.¹⁷

Mult timp au lipsit popoarele, dintr-o parte a lumii antice, de cele mai elementare drepturi ale lor, așa numiții satrapi. Aceștia erau conducători de regiuni din cuprinsul imperiului persan. Ei administrau ținutul încredințat lor, încasau impozitele și împărțeau dreptatea după bunul lor plac. Pentru impunerea voinței lor, satrapii aveau la îndemîină armata. După un timp satrapii și-au cîștigat independență față de regi și nu mai ascultau de ei. Au devenit despotici, provocau lupte interne și rîvneau tronul. În timpul lui Darius erau 31 de astfel de satrapi. Pentru a se vedea cum unelteau împotriva oamenilor satrapii, iată un exemplu: Satrapul K. O. știind cît de mult îl urăște populația, se hotărăște să profite de pe urma acestui fapt pentru a descoperi pe principalii săi vrăjmași. Într-o bună zi, după o masă îmbelșugată, el se prefăcu bolnav de moarte. Cei din jurul lui vorbeau pe față despre apropiatul lui sfîrșit. Vestea se răspîndi repede în întreaga satrapie, producînd o imensă bucurie în inimile tuturor. În curînd satrapul K. O., zdravăn și nevătămat, își făcu apariția în mijlocul populației, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Sosise clipa răfuiei. Nu făcu decît un singur gest și oamenii au fost prinși și biciuiți. Fură arestați pe capete și jefuiți fără milă pentru vina de a fi răspîndit zvonuri false ... pentru insultă adusă excelenței sale și alte crime asemănătoare.¹⁸

14 Papini, o. c., 45.

15 Idem, o. c. 45.

16 Gold, o. c. 273.

17 Papini, o. c. 47.

18 Lipin și Belov. o. c. 54.

Multă mizantropie se practica de către vameși. Devenind Palestina colonie romană, imperiul a delegat un înalt funcționar, cavaler roman, cu încasarea impunerilor. Acesta nu se deplasa din Roma, ci subînchiria dreptul de exploatare a indigenilor. Pentru a scoate impunerea și încă un câștig, vameșii trebuiau să fie foarte exagerați la încasări. Ei recurgeau adesea la șiretlicuri și făceau impuneri exagerate, de aceea vameșii au devenit urgișiți. Ei erau considerați niște păcătoși publici. Concepția publică despre acești exploatare rezultă din vorbele acelui fariseu care intrînd în sinagogă și văzînd un vameș închinîndu-se, zise: „Doamne, mulțumescu-ți că nu sînt ca acest vameș păcătos”. Atît de dezonoarați erau vameșii încît fariseii îl criticară pe Mîntuitorul pentru că petrecea în societatea vameșilor: „Pentru ce mănîncă Învățătorul vostru cu vameșii?” (Mt. 9, 11; Mc. 2, 16).

Un vameș cunoscut a fost Zahau. Acesta purta numele de „mai marele vameșilor” pentru că el arendase exploatarea țării de la autoritatea de stat romană, iar la rîndul său subarendase altora strîngerea birurilor (Lc. 19, 2).

Un exemplu clasic de mizantropie îl constituie sclavajul. În toate centrele Orientului erau piețe de sclavi, unde oamenii erau expuși spre vînzare. În vechea Asirie, pentru un măgar se plătea 17 secheli, iar pentru o sclavă abia 6 secheli. Un sclav și o sclavă, împreună, costau 18 secheli. Copiii se vindeau la un preț foarte scăzut.¹⁹ În sec. V î. Hr. marele proprietar de sclavi și bogătaș, Nicias, avea la îndemîină 1.000 de sclavi.²⁰ În atelierul tatălui lui Lysias (sec. IV î. Hr.) lucrau 120 de sclavi. Xenofon sfătuia ca sclavilor să li se aplice aceeași educație ca și animalelor, deoarece „satisfăcîndu-li-se poftele burții, putem obține multe de la ei”.²¹

În imperiul roman sclavajul a ajuns la o dezvoltare nemaiîntîlnită în istorie. Insemnați cu fierul roșu și puși în lanțuri ei erau obligați să îndeplinească cele mai grele munci. Vestit pentru cruzimea sa față de sclavi era bogătașul Damofilos.²² Consulul Regulus a trimis la Roma 20.000 de sclavi. În anul 209 î. Hr. bogătașul Fabius Maximus a vîndut ca sclavi 30.000 de locuitori. În anul 167 î. Hr., cu prilejul devastării orașelor din Epir de către consulul Aemilius Paulus, au fost vînduți ca sclavi 150.000 de oameni.²³ În tratatul său „Despre agricultură”, Cato

19 Idem, o. c. 356.

20 Jukov, o. c. II 26.

21 Idem, ibidem, p. 49.

22 Idem, ibidem, p. 236.

23 Jukov, Ist. univ. II 328.

cel Bătrîn dă sfaturi amănunțite pentru exploatarea sclavilor și arată că „pentru întreținerea unei vii de 20 ha e nevoie de cel puțin 15 sclavi, pentru o plantație de măslini în suprafață de 60 ha e nevoie de cel puțin 11 sclavi”. El dă sfaturi pentru exploatarea rațională a sclavilor și recomandă să li se dea de lucru și în zilele ploioase și chiar în zilele de sărbătoare religioasă. Sclavul trebuie ținut atîta timp cît poate să muncească, dar cînd se îmbolnăvește sau îmbătrînește trebuie să scapi cît mai repede de el, ca și de celelalte lucruri netrebuincioase din gospodărie, vitele betege, fierul vechi, căruțele stricate.

Drept urmare, s-a ascuțit din ce în ce mai mult lupta de clasă. Aceasta a dus la răscoalele sclavilor, ca de pildă complotul sclavilor romani din anul 198 î. Hr., menționat numai în treacăt de Tit Liviu. În urma acestui complot au fost executați 500 de sclavi, iar în Minturnae au fost răstigniți 450 de sclavi. Crassus a răstignit 6.000 de prizonieri pe drumul ce ducea de la Capua la Roma.²⁵ „Sclav sau altă vită” este o comparație care apare des în dreptul roman.²⁶

La vechii indieni, sclavii se numeau „dasa” (al cărui sens inițial a fost cel de dușman, străin). Situația sclavilor nu se deosebea de cea a animalelor domestice. Sclavii erau vînduți, dăruți, dați zestre, laolaltă cu alte bunuri. Izvoarele amintesc de sacrificii umane, arătîndu-se că sclavii erau sacrificați.²⁷ Ceva asemănător s-a petrecut și în alte state. În Persia, povara impozitelor constituie o adevărată calamitate pentru masele populare. Impozitele erau concesionate. Concesionarul plătea cu anticipație impozitele și obținea în schimb dreptul de a strînge de la populație o sumă mult mai mare.²⁸

Un flagel al omenirii au fost totdeauna războaiele, mai ales războaiele de durată, cu a fost cel dintre perși și greci, care a ținut din 490 pînă în 449 î. Hr. Darius a trimis, la 490, 50.000 de oameni împotriva Atenei, iar urmașul său, Xerxes, porni în anul 480 î. Hr. cu o jumătate de milion de oameni și cu 500 de corăbii împotriva grecilor. În luptele dintre Mitridate și Roma au pierit într-o zi 80.000 oameni.²⁹

24 Idem, ibidem, p. 331.

25 Jukov, o. c. II 335, 337.

26 Lascu, o. c. 346.

27 Jukov, o. c. I 603.

28 Jukov, o. c. II, p. 14.

29 Jukov, o. c. II, 349.

Legende și miturile popoarelor antice conțin aventuri atribuite unor oameni eroi și zei. Personalitățile acestea semănau ură, discordie, răzbunare, groază și moarte. Astfel, la greci, Cronos se temea de propriii săi copii. El porunci soției sale, Rhea, să-i aducă copiii, când se nașteau, și-i înghițea fără milă unul după altul. Astfel înghiți pe Hestia, Demeter, Hera, Hades și Poseidon.

Artemis, zeița nespus de frumoasă și veșnic tânără, fu pricina pieirii tânărului Acteon, regele Tebei. Narcis a fost blestemat de Afrodita, zeița dragostei, să iubească, dar ființa pe care o iubește să nu-i împărtășească dragostea. Heracles luptă cu zeii împotriva gigantilor. Menelaos pregătește război împotriva Troiei, Achile se ceartă cu Agamemnon, Menelaos luptă cu Paris, Hector cu Ajax, Ahile cu Hector, Ulise ucide pe peșitori.³⁰

În mitologia egipteană, Set l-a ucis din invidie pe fratele său Osiris, zeul fertilității, despre care se spune că a învățat pe oameni multe lucruri bune. Zeii fenicienilor erau foarte răi. Pentru a-i împlânzi li se aduceau jertfe omenești.

Tot așa la romani, zeii erau stăpîniți de cele mai scanda-loase pasiuni.

Dacă bărbatul a fost obiect de aspră exploatare de către semenul său mai puternic, apoi crunt a fost exploatată femeia. Ea era cu totul sub dominația stăpînului, ca o simplă marfă ce se vindea și cumpăra. Femeia trebuia să fie la dispoziția bărbatilor. Desfrîul oficializat făcea ca bărbații să-și schimbe reciproc soțiile și nu era rar cazul cînd soția era împrumutată unui străin.³¹ Nici chiar căsătoria între tată și fiică nu era rară în epoca veche. Faraonul Ramses al II-lea s-a căsătorit cu sora sa, apoi născîndu-i aceasta o fiică, se căsătorit cu ea.³²

Dacă un tînr s-a logodit cu o fată, părinții și rudele lui cereau ca el să ia de soție pe văduva fratelui său, dacă era cazul, și astfel femeia devenea moștenire de la unul la altul. Dacă nu voia să continue obiceiul, mirele era supus unei defăimări publice, fiind descălțat de un picior și scuipat în față (Deut. 25, 9—10). Motivul pentru care moștenirea soției era impusă de părinți era zestrea. Tînrul Iacob a slujit 7 ani bogătașului Laban pentru fiica acestuia, Lia, și alți 7 ani pentru Rafila. Inseși fetele

30 N. A. Kun, *Legende și miturile Greciei antice*, în rom. de P. Donici și M. Leicand. București 1960.

31 N. Neaga, *Facerea*, p. 68.

32 Idem, *ibidem*, 99.

s-au revoltat, strigînd: „Pentru ce ne-a vîndut tatăl nostru și ne-a mîncat apoi banii?” (Gen. 31, 15). În epoca veche femeia n-a avut parte decît de suferință. Ea devenise roaba bărbatului, căruia i se adresa cu vorba: „domn”, „domnul meu” și „stăpînul meu” (Gen. 18, 12). Cît de înrobît era omul rezultă din cazul judecătorului Iefta, menționat mai sus.

Împotriva mizantropiei se ridică legea iubirii, exprimată în Lev. 19, 17—18: „Să nu urăști pe fratele tău ... să iubești pe deaproapele tău ca pe tine însuși”. Din această învățătură se deduce principiul: „Ceea ce ție nu-ți place, altuia nu face”. Mizantropia este cruzimea în gradul cel mai înalt. Ea este împotriva armoniei și a unității neamului omenesc pe care o propovăduiește Sf. Scriptură. Cartea Sfîntă poruncește să se respecte viața, sănătatea și averea aproapelui. Ea interzice a păgubi pe altul. Ea privește neamul omenesc ca pe o familie de frați și-și exprimă speranța că mulțumită progresului și stăruințelor celor mai buni și înțelepți dintre oameni se va realiza idealul înfrățirii universale.

Lupta Sf. Scripturi împotriva mizantropiei constituie o perlă a literaturii biblice nu în sensul că ar fi cerut abolirea ei, ci creînd atmosferă împotriva mizantropiei prin predicarea egalității între oameni. Biblia susține iubirea de oameni ca cea mai înaltă țintă a vieții și predică dreptatea care dă fiecăruia ce este al lui. Astfel, Vechiul Testament a pregătit zorii iubirii generale și universale.

Pe plaiurile emisferei noastre țîșnește o viață nouă. Conștient de măreția sa, omul purtător de ideal își înfăptuiește propriul său viitor luminos. Trăim un veac nou. Se sfărîmă ziduri care despărteau oamenii de oameni, se prăbușește atotputernicia asupritorilor. Pumnul tiranului nu mai bate. Locul trîndăviei îl ia munca creatoare, vrajba se topește ca ceara în fața focului, războiul care îngrozea, trece în domeniul trecutului despre care se va vorbi la perfectul istoric: „A fost odată...”.

De la cioplitorul în piatră la savantul îmbătrînit în citirea tainelor naturii, de la cel ce răstoarnă brazda gliei strămoșești și pînă la cei ce dețin metoda de telecomandă în cosmos, nimănui nu-i lipsește avîntul necesar întoarcerii la armonie.

Pr. Dr. NICOLAE NEAGA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

DIN TRECUTUL BISERICII ROMINEȘTI DIN RIȘNOV — BRAȘOV (1550—1870)

Străvechea așezare a Rîșnovului, cu caracter pronunțat săsesc, a avut de timpuriu o populație românească numeroasă.¹ Aceasta ne-o dovedește și existența bisericii ortodoxe de aci, care ar fi datînd încă din anul 1384,² ceea ce ne-ar duce la vechea stăpînire din țările acelea, a lui Mircea cel Bătrîn (1383, asociat la domnie cu Dan I pînă la 1386 și apoi singur, sau asociat la domnie cu fiul său Mihai, încă din anul 1408 pînă la 31 ianuarie 1418). Este vorba aici de vechea biserică românească din Rîșnov, lîngă care a fost ridicată mai apoi o alta, nouă, și care avea hramul Sf. Nicolae. În anul 1897 cînd profesorul O. Lugoșianu vorbește despre dînsa, biserica era deja „lăsată cu totul în părăsire”.³ Iar în pomelnicul din arhiva acestei biserici se citesc următoarele: „**Pomelnicu Sfintei Biserici ce-i iaste hramulu al Sf. Nicolae Ciudovoreț în orașul Rijnovu, ce este zidită la anul 1384.** Înnoitu-s-au aciastă biserică la anul 1773 cu tinda, cu clopotnița de piatră, cu coperișu i proci. De robi lui Dumnezeu Ioan Boghici, și hagi Radu Boghici, după cumu să vede, înălțîndu și zidulu biserici, ca să să potrivească și coperișulu care e tot cu țigla. Făcut-au și au dăruitu acestii sf. biserici icoanele ceale mari, policandru, candelu, odăjdii și altele, care Dumnezeu să i le priimească și deacia înnaite să-i întărească ca să adaoage la ce vor vedea că lipsește și trebuie spre înfrumusețarea sfintei biserici. Pomenește Dmne pre ctitori sfîntului lăcașului acestuia. Drăghici, Talca, Danciu, Ioan Mateai Voevodu i dja g ego, Petru, Io Șerban Voevodu, Maria, Ana, Io Mihai Voevodu, Io Ștefan Voe-

1 În 1904 se găseau aci 4801 locuitori, din care 2611 romîni, 1848 sași și 223 unguri. Diaconovich, Enciclopedie, t. III, p. 755.

2 Meteș Șt., *Istoria Bisericii romînești din Transilvania*, vol. I. Sibiu 1935, p. 46.

3 Lugoșianu O., Documente privitoare la Biserica Sf. Nicolae din Rîșnov (Transilvania), în *Rev. Tinerimea romînă*, an. XV, nr. 3, iulie 1897.

vodu — Ctitori cei vechi". Urmează apoi pomelnicul familiilor din Rîșnov, și începe cu „Ctitori cei noi Boghicești". Acest pomelnic, ca toate pomelnicele, nu dă decît informații confuze, cum am arătat-o și în alte împrejurări. Incercăm să identificăm pe acești ctitori vechi: Drăghici este un nume frecvent în familia puternică a Mărginenilor din Țara Românească veche, care cum se va vedea, din cele ce urmează, a avut legături cu ținutul Rîșnovului. Talca, ca nume de femeie — presupunînd că este soția Mărgineanului — este un onomastic ce n-am întîlnit nicăieri, în Corpus-ul de documente publicate în timpul din urmă de Academia R.P.R. Socotim că este o transcriere greșită a copistului; Danciu, evident, este tatăl lui Matei Vodă Brîncoveanu, mort, cum se știe, la Alba Iulia, în serviciul comandat al lui Mihai Viteazul. Urmează Matei Voievod care a avut atîtea ocaziuni să cunoască ținuturile ardelene, ca refugiat politic și ca mare prieten al voievodului Ardealului Gheorghe Racoti I ca și al fiului acestuia. Surprinzător, că nu se dă numele Doamnei Elina a Domnitorului Matei. Nu putem identifica pe Petru, cu atît mai mult, cu cît domnitorul Șerban, care urmează imediat în lista ctititorilor, n-a avut un fiu cu acest nume. Șerban Voievod este Cantacuzinul, cu soția sa Maria; Ana de asemenea n-o putem identifica.⁴ Mihai Voievod este cuceritorul Ardealului, care cum se vede, din cele ce urmează, a dat o carte de întărire rîșnovenilor. În sfîrșit, Ștefan Voievod este un Racoviță, domn al Țării Românești la 1761, care de asemenea dă o carte de ajutor rîșnovenilor. Așadar din mențiunile pomelnicului — destul de confuze —, se vede că această biserică a fost ajutată de stăpînitorii Țării Românești și Moldovei, lucru pe care știm că ei l-au făcut la Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, în măsură incomparabil mai mare. Sf. Nicolae din Rîșnov era doar în preajma cetății săsești! Dar pe lîngă aceste mărturii neclare ale pomelnicului bisericii din Rîșnov, împrejurarea face ca să cunoaștem lucruri precise despre această biserică, pe baza mărturiilor documentare ce ni s-au păstrat. Acestea le-am aflat în timpul din urmă într-un dosar al Arhivelor Statului din București, în care ni se dau și alte știri pe care le înfățișăm aci.⁵ Este vorba despre stăpînirea, pe care a avut-o biserica din Rîșnov asupra muntelui Baiul din ținutul Prahova și care începe de la mijlocul secolului XVI și durează

4 De nu cumva e vorba aci de Radu Șerban urmașul lui Mihai Vodă, cunoscut prin luptele sale date în jurul Brașovului.

5 Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Administrative, 1860, nr. 624, p. 66—73. Ele sînt date și de Lugoșianu, puțin schimbat.

cert pînă la 1870. Primul document ce aflăm despre stăpînirea muntelui Baiul de către rîșnoveni, și pentru a cărui stăpînire au dus multe lupte juridice,⁶ este acela din 25 ianuarie 7058—1550. Copie după acesta se găsea și în arhiva bisericii Sf. Nicolae din localitate, cînd Lugoșianu vorbea despre aceasta, în 1897. Tot o copie găsesc, de asemenea, în dosarul Arhivelor Statului, menționat mai sus, dar nu aflu menționat originalul în colecțiile de documente ale lui I. Bogdan,⁷ N. Iorga⁸ sau Șt. Nicolaescu.⁹ Interesant totuși este, că acest document a fost văzut și transcris de cunoscutul scriitor popular Ioan Barac, care în anul 1842 era translator al magistratului din Brașov. El afirmă că originalul se găsește în arhiva orașului Brașov. Va fi fost scris, desigur, în slavonește, căci altfel el ar fi atras atenția și cercetătorilor și și-ar fi găsit mențiunea în ultimele cataloage de documente tipărite de curînd.¹⁰ Nu ne îndoim de existența lui și de aceea îl socotim ca întîiul document, care menționează stăpînirea rîșnovenilor asupra muntelui Baiul, ce i se zice și Dihamul din ținutul Prahovei. El pornește de la jupan Udriște, pe care-l credem ca fiind un membru al puternicei familii Mărgineanu, ce a participat intens, la luptele de domnie din frămîntatul secol al XVI-lea, în Țara Romînească. Dacă n-ar fi doi ani de diferență, am putea să spunem că actul se datorește lui Udriște Mărgineanu cel mort la 1548, în lupta cu Mircea Ciobanul, de la Periș.¹¹ Într-o scrisoare nedată, de la Mircea Ciobanul către brașoveni, domnitorul vorbește „despre pribegii și slugile Mărginenilor” pe care aceștia îi trimisese în țară „cu omul vostru Costea”. În acest prim document-scrisoare, jupan Udriște comunică magistratului din Brașov, că a primit cartea acestuia, privitor la muntele Baiul, cum au venit rîșnovenii la dînsul și s-au plîns că nu se pot odihni de „Zărneșteni”.¹² Udriște Mărgineanu reconfirmă rîșnovenilor dreptul de a-și paște vitele pe muntele Baiul „a voastră moșie”. Documentul poartă data de 25 iunie 7058—1550. După peste 40 de ani, aflăm un alt document, care pornește tot de la un Udriște, care nu poate fi același cu cel de sus, dar desigur tot un Mărgi-

6 A se vedea Hurmuzaki-Iorga, Documente... vol. XV-2, p. 1727, 1728, 1741, 1742, 1798, 1799, 1802, 1804, 1806.

7 Documente și regeste privitoare la Relațiile Țării Rumînești cu Brașovul și Ungaria, în secolul XV și XVI. Buc., 1902.

8 Documentele Hurmuzaki-Iorga, vol. XV.

9 Documente slavo-romîne..., Buc. 1905.

10 Catalogul documentelor romînești din Arhivele Statului de la Brașov, vol. I, 1521—1799, Buc. 1955.

11 Const. căpitanul Filipescu, ed. Iorga, p. 61; cf. I. Bogdan, loc. cit., p. 190, n. 1.

12 Barac scrie „de țărani”, lectură îndreptată de N. Iorga prin „Zărneșteni”.

nean, și de la Toma postelnicul, care reînnoiesc rîșnovenilor stăpînirea peste același munte Baiul „precum l-au stăpînit și mai dinainte vreme în zilele moșilor noștri și în zilele părinților noștri”. Așadar este o danie de cel puțin două generații. Mai de parte, documentul amintește că rîșnovenii au dreptul de stăpînire și asupra stînii din Valea Cerbului. „Și voi Zerenilor — Zărneștenilor — să vă feriți de această moșie”, termina documentul scris „în luna lui Faur în patru zile, de la Nașterea lui Hristos 1592, în anu Lumi 7101”.¹³ După alți opt ani, la 5 februarie 1600 cuceritorul Ardealului, Mihai Viteazul, întărește muntele Baiul rîșnovenilor. În cartea domnească se spune cum rîșnovenii „au cumpărat acest munte de la jupan Udriște și jupan Toma postelnicul și am văzut însumi Domnia mia cartea lor...”.¹⁴ În copia tălmăcită „ord. N. 5791/790”, dată de Ioan Barac citim, în plus, în același hrisov al lui Mihai Viteazul, în transcripția cirilică și latină: „că pășunea acestui munte Baiul, vînzîndu-se venitul să fie pe seama sfintei bisearici a Rîșnovenilor”.¹⁵ De aici vor începe pretențiile bisericii Sf. Nicolae din Rîșnov asupra muntelui Baiul zis și Dihamul. Neavînd originalul la dispoziție nu putem spune care este adevărul. Fapt este că, timp de mai mult de un secol și jumătate, știrile documentare ne lipsesc.¹⁶ Numai tîrziu, la 12 mai 1765, Ștefan Mihai Racoviță (1764—1765 aug. 18) dă un hrisov în care se spun următoarele: „De vreme ce la un loc ce se cheamă Rășnovul iaste o sfîntă biserică cu hramul sfîntului Nicolae Arhiepiscopul Mirilichii, pentru ajutoriul sfintei biserici, iată am făcut Domnia mea mila cu oamenii de la acel loc, să aibă a ține 1100 vite mari, boi, vaci, cai pe muntele Baiul să le pască nepoprit și apărat a nu plăti nici cum pentru aceste vite erbărit, cât le va ținea la pășune într-acel munte”. Așadar domnitorul Țării Romînești scutea de erbărit un număr respectabil de vite, în folosul bisericii. Înțeleptul domnitor, care a fost Alexandru Ipsilanti (1774—1782) dă o carte și mai cuprinzătoare la 15 noiembrie 1779. Referindu-se la vechea danie, a înaintașilor săi în domnie, el spune că această biserică de la Rîșnov neavînd alte venituri „au avut mila de la alți foști Domni... venitul

13 Hurmuzaki-Iorga, Documente, vol. XV,¹ p. 711. De reținut că Lugoșanu dă ceva în plus decît Iorga și anume: „U Mărgineni Ruk (este vnuc=nepot), Vintilă ot Filipești” ceea ce întărește ipoteza noastră, că adică este vorba aci de familia Mărginenilor.

14 Hurmuzaki-Iorga, Documente, vol. XV,¹ p. 757.

15 Lugoșanu, loc. cit., p. 51.

16 Am controlat și Catalogul documentelor romînești, vol. I (1521—1799) fără a afla ceva.

muntelui Baiul din județul Prahovi, care este pământ al țării aceștia, a paște vitele lăcuitorilor dintr-acel numit sat Rășnovul neoprit și nesupărat de erbărit, fără de numai să ia venitul pășunii acelor vite numita biserică acolo, care să fie pentru ciară, untu de lemn și tămâie”. Domnitorul spune, mai departe, că s-a milostivit să păstreze această milă, dar de aci înainte „să aibă volnicie epitropii, ce s-au orînduit din neguțători ot Brașov Ioniță Dan și Vasile Vlad, care sunt cu dajdie la vistieria acestei țări, să vînză la cine vor găsi preț mai bun, din an în an, pășunea erbii după acest munte și ce vor lua după vînzarea pășunii să dea la epitropii Bisericii din Schei ot Brașov, ca să cheltuiască la trebuințele ce are acea sfîntă biserică ot Rășnov, pentru făclii, unt de lemn și tămâie”... „Și pentru ca nu cumva să fie lipsită din nechiverniseala epitropilor de venitul acesta, după cum de la o vreme încoace era lipsită, să fie datori epitropii să arate vînzarea pășunii ce vor face pe fiește care an, la Prea Sfînția sa părintele Mitropolitul Ungrovlahii, ca să fie totdeauna prin știrea Prea Sfînției sale”. Aceste dispozițiuni luate de înțeleptul domnitor vor servi pe viitor de îndreptar de gospodărire a veniturii bisericii de care vorbim. Ele se vor respecta de aci înainte, pînă la anul 1870, cum se va vedea, ceea ce însemnează că legea secularizării de la 1864 nu atinsese această danie.

Domnitorul Nicolae Caragea (1782—1783) da la 20 iunie 1782, o carte cu conținut aproape identic; diferă doar numele noilor epitropi, care sînt Vasile Vlad și Ioan Boghici și se hotărăște în plus: „care vînzare să aibă epitropii a o face prin știrea juraților ot Rășnov și prin iscălitura molitfei sale Protopopului de la sfînta biserică din Schei ot Brașov”. Peste alți doi ani, la 2 ianuarie 1784 Mihail Vodă Șutu (1783—1786) vine cu o modificare în componența epitropiei, și anume: el dispune: „însă din Ardeal liude doi, din satul Rășnov un jurat pravoslavnic anume (fără nume) și din Brașov starostea Ioniță Lebul, și din pământul țării acesteia ... dumnealui biv vel stolnic Dimitrache, printr-a cărui știre să aibă putere starostea Ioniță Lebul să vînză pă fieștecăre an pășunea erbii, după acel munte, la numitul sat Rășnov, pentru a-ș paște vitele lor într'însul ca și mai nainte, însă cu prețul ce vor da alții, ca să nu păgubească sfînta biserică ... și cîți bani să vor lua, să-i dea cu bună socoteală, spre cheltuială prin mîna numitului jurat din Rășnov, la trebuințele ce are sfînta biserică”. Pentru ca să nu risipească banii în zadar

și biserica să fie lipsită de cele trebuincioase, Domnitorul adaugă: „după cum am înțeles că de la o vreme încoace (biserica) era lipsită prin **sfeterimosul banilor**, hotărîm ca starostea Ioniță Lebul, ca unul ce are negoț și vii în pămîntul acestei țări, cînd îi va fi venirea în țară, pă fieștecare an, să meargă împreună cu stolnicul la Prea Sfinția sa părintele Mitropolitul Ungrovlahiei, să arate vînzarea pășunii și cheltuiala ce să va fi făcut la ale bisericii trebuințe. Care socotele să să și treacă în condica sfintei Mitropolii”. La 27 noiembrie 1786 Nicolae Petru Mavrogheni (1786—1790) dă un hrisov identic, reamintind pe cele date de „fratele Domn Alexandru Ipsilanti Vvd și de fratele Domn Mihai Vodă Suțu”.

În Marele Dicționar geografic al Romîniei, la cuvîntul **Baiul**, aflăm oarecare știri, dintr-o jalbă dată de Constantin Crețulescu, Constantin Dudescu, medelnicerul Grigorie Hrisoscoleu și Bibica, soția răposatului Paleologu, către Mihai Const. Suțu Voievod. Știrile le socotim puțin eronate; astfel, aci ni se spune, cum niște sași, în zilele lui Alexandru Vodă, care nu se precizează, Țara Romînească avînd mulți domnitori cu acest nume, au cerut pe baza unei porunci a lui Mihai Vodă Viteazul, să le întărească actul ca să pască cu oile muntele Baiul. Alexandru Vodă, după cercetările făcute, a luat acest munte, ca o moșie ce era domnească — lucru neadevărat — și a dat-o danie bisericii ortodoxe din Rîșnov. Credem că este un ecou al dispozițiunilor înțelepte luate de Alexandru Ipsilanti, la 15 noiembrie 1779, cum s-a arătat mai sus.

Tot aci ni se arată cum, la leat 1790 în vremea stăpînirii nemților în Țara Romînească (1789 noiembrie 3—1791 iulie 24 pacea de la Șistov), sașii au dat jalbă la Viena și pe baza ordinului de acolo vin în țară, cînd la divan se găsea Feld-mareșalul Enzenberg și s-au judecat. Iar boierii de mai sus „posesorii muntelui”, desigur, descendenți din Mărgineni, arată că domnii n-au făcut cu totul danie, nici bisericii din Rîșnov, nici sașilor, fără numai iarba să o pască cu oile.

În sfîrșit, cum că, cu toate reclamațiunile boierilor, muntele Baiul a rămas bisericii romînești din Rîșnov „căci asta era dorința fraților Udriște și Toma postelnicul, donatori”.

Aceasta era situația la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și ea va continua desigur, în primii ani ai veacului următor. Din aceasta a doua perioadă însă găsim știri mai ample și anume:

de la 11 martie 1839 grija acestei fundațiuni, pentru biserica din Rîșnov, o duc Nicolae Dima și Nicolae Voinescu, negustori din Brașov, ca epitropi, pînă în anul 1850, cînd cel dintîi moare. Rămîne singur Nicolae Voinescu, care printr-un raport din 22 iulie 1858 către Sf. Mitropolie din București și Înalta logofeție a pricinilor bisericești, arată cum de 8 ani conduce această epitropie singur, și că prin ostenele lui, biserica Rîșnovului are azi un fond de 12.313 fiorini și 53 de crăitari.¹⁷ Cu acest prilej Voinescu își arată și nemulțumirea că, „prin stăruința părintelui administrator protopopesc al locului Ioan Mețiean — e viitorul Mitropolit al Ardealului — ferindu-se a se înțelege și cu mine” a ales epitrop pe Ion Petric, „protopop pe tractul al doilea al Brașovului și este și paroh la Brașov și frate cu parohul de la Rîșnov Radu Petric” — contrar dispozițiunilor Logofeției și hrisoavelor lui Alexandru Ipsilanti și Nicolae Constantin Caragea care zic „să se dea banii după vînzarea pășuni muntelui Baiu epitropiei din Schei ot Brașov”. Voinescu adăuga că de este nevoie de un al doilea epitrop „lîngă mine, acela să se aleagă iarăși dintre neguțătorii cei mai de frunte ai Brașovului”. Cere „să se caseze acest aht de alegere, ca să nu vie sfînta Biserică iarăși în păgubire ca în anii 1837 și 38, de nu rămăsese cu nici un capital sf. Biserică. Cînd după aceea la 1839 ne-au ales pă noi de epitropi și să vede că sînt 19 ani ce folos am adus Sf. Biserici”.¹⁸ Desigur că N. Voinescu inspirase destulă încredere Mitropoliei și Logofeției treburilor bisericești și ca urmare, alegerea făcută în persoana protopopului Ioan Petric nu se întărește. Preoții și „gocimanii” bisericii din Rîșnov, la 9 februarie 1858, erau: Rudolf Petrik paroh, Ion Nan paroh, Dumitru Nan și Radu Petrik gocimani. Ei reamintesc că în anul 1843 rîșnovenii ceruseră să se facă licitație pentru iarba de pe muntele Baiu la Brașov, și nu la București, căci acolo la Brașov sînt mai mulți „iconomi de oi cu locuința”, lucru ce se aprobă cu condițiunea, ca să se trimită actul licitației și numele arendașului, ca să se facă contractul „din partea sfintei Mitropolii și Marei Logofeții”. De atunci, adică din anul 1843 înainte lucrul se făcuse întocmai, oprindu-se și banii arenzii tot la Brașov, ca să nu mai fie trimiși la București și apoi readuși la Rîșnov. Iar de administrarea banilor să se dea socoteală în fiecare an Sf. Mitropolii și Marei Logo-

17 Arh. St. Buc., Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Administrative, dos. nr. 624, fila 36.

18 Ibidem, f. 65 v.

feții bisericești. În anul acesta, adică 1858, Epitropia din Rîșnov cere ca autoritățile din București să aprobe licitația făcută la 19 noiembrie 1857 și să nu mai amîne, biserica urmînd să se expună unui proces, aceasta din cauza neglijenței Bucureștiului. De altfel, licitația adusese de data aceasta un spor de venit, cu 533 sfanți mai mult ca în anul trecut.¹⁹ Cheltuielile se făceau cu atenție și din bugetul pe 1857 reținem: „Poziția 3, la profesorul de clasa întâi ca ajutor f. 25; 4, la profesorul de clasa a doua ca ajutor f. 125”. Așadar ajutoare cu-n caracter cultural²⁰ nu se uitau, după ce mai întâi se satisfăceau nevoile stricte ale bisericii. Alegerea de epitrop se făcu, în urma protestului lui Nicolae Voinescu, numai în februarie 1860, în persoana lui Stan Blebea „de aceea din Brașov, adevăr zic, ieste om vrednic” spune vechiul epitrop într-un raport către Ministerul Cultelor.²¹ În același raport arată că înaintează o hîrtie a rîșnovenilor, care cer ca să se plătească învățătorilor 300 sfanțihi din venitul muntelui, ei fiind săraci, cerere pe care Voinescu o găsește îndreptățită. Iar dorința de a face o biserică nouă, căci actuala nu-i mai încape, nu o găsește dreaptă; „că nu-i încape adevăr că nu-i încape, dar o biserică cu 14 mii de fiorini, sau 14 mii de sfanțihi, nu să poate ridica nici de cum: așa dar noi trebuie să facem economii ca să strângem măcar încă 10 sau 15 mii în vreo 10 ani și atunci zic și eu că să poate”.²²

19 Ibidem, f. 29.

20 Ibidem, f. 51 și 92.

21 Ibidem, f. 130.

22 Ibidem, f. 130. Cu acest prilej găsim și următoarea mărturie ce este deosebit de interesantă pentru trecutul școlii elementare românești. O credem folosită pentru o monografie eventuală a Rîșnovului și de aceea o dăm aci: „No 938 febr. 27.

Inaltu Ministeriu de Cultu!

„Încă în ani 840—41 sau întemeiatu obștia biserici noastre gr. răs. ortodocse din Râșnov ținutul Brașovului o școală elementară pentru lăminarea tinerimei sale de ambele sexele. pînă la anul 850—51, să servea pomenita obște numai cu unu profesor, fiindcă și școala era cercetată numai de vreo 50—70 de copii, de la 852 încoace începu a se înmulți numerulu umblătorilor la școlă pînă cătră 200 de copii, din care causă se văzu silită obștea a mai așeza încă și un al 2-lea învățătoriu ridicîndu școala la 2 clase. Leafa anuală a învățătorului primariu este de 660 sfanți, și celui de alu 2-lea este 450 sf. O parte din aceasta și adică 480 sfanți pe anu să slobodeu cu mari greutăți din cutia satului preste care din a noastră nenorocire dispunu numai conlăcuiitorii noștri Sași — apoi 150 sfanți din cutia bisericii, eară restul de 370 sfanți și alte cheltuieli ale școli de 100 sfanți pe anu să aruncă pe părinții prunciloru umblători la școlă.

Fiindcă o mare parte dintre acei părinți și poate tocma dacea care au cite 2—3 copii umblători la școală sint în atîtea miserie citu nuși pot chivernisi copii nici cu îmbrăcămîntea și cărțile trebuincioase, necum să poată plăti și la școală cite 2 sfanți mai bine de unu copil, despre o parte, eară despre alta fiindcă dregătoria satului care stă numai din Sași cu mare nevoe ne dă cite un ajutoriu ca cu mijloce silnice să scotemu de la cei mai avuți aruncătura școlii — ca să nu să

La 12 martie 1860 Ministrul Cultelor, care nu era un Golescu, cere domnitorului să fie întărit ca al doilea epitrop ales la biserica din Rîșnov — „pentru cuvîntul că această biserică cu posesia ce are asupra muntelui Baiu din districtul Prahova, dobîndit prin danie, intră în orînduiala bisericilor din Țară, care se bucură de venituri stabile” — Stan Blebea. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza scrie pe raportul ministrului: „Se încuviințează”.²³ La 16 noiembrie 1860 cei doi epitropi Nicolae Voinescu și Stan Blebea scriu ministerului că expirînd termenul de arendă al muntelui Baiu, au anunțat satele din împrejurimi că se va face o nouă licitație în acest scop, la 27 ale aceleiași luni. Roagă ministerul să anunțe acest lucru și în țară, ceea ce înseamnă că licitația se făcea în Ardeal și în Țara Romînească „după rînduiala noo făcută din 23 iunie 1843 No 2731”.²⁴ Epitropul N. Voinescu s-a dovedit a fi un bun gospodar pentru venitul bisericii. La 15 februarie 1861 el comunica ministerului: „Ieu cand am intrat la epitropie, Sfînta biserică n-avea mai mare capital din venitu pășuni ca lei 895, și în 20 de ani am agonisit de are 40.605”. Ceea ce constituia, desigur, un mare merit al său.²⁵ Bilanțul de venit și cheltuieli se trimitea regulat, la București, spre recunoaștere. Ajutorul școlii continua a se da. Din bilanțul anului 1860 aflăm și această noutate la capitolul cheltuielilor: Poziția 4: „Ajutoru îngăduit de Marea logofeție bisericească din 1855 cu 150 sf. și la 20 April 1860 număr 1404, de la Ministeriu Cultului și Instrucțiunii publice, iar cu alți 150 sf. cu totu 300 sf. pentru profesorii de școală”.²⁶ Mitropolitul Nifon și ministrul N. D. Racoviță întăresc socotelile subscrise de cei doi epitropi „orînduiți de către

strice școla noastră națională care acuma e ridicată la 2 clase, și înflorește, am hotărît să ne rugăm cu toată umilînța de Inaltulu Ministeriu alu Cultului și Instrucțiunei publice, ca să se milostivească pe lîngă 150 sfaști cei trage școla din arenda muntelui Baiu, proprietatea bisericii noastre de aici, am concede să nisă mai slobozească pe totu anului cîte 150 sfaști pentru dotarea școlei, cu atîta mai virtosu, cu citu că arenda acelui munte sau urcatu acumu de unu timpu încoace de la 600—700 pînă la 1.300 sfaști — despre o parte, eară despre alta că biserica nu are niscari cheltuieli unde săi trebuie arenda arătată, și tocmă cîndu saru întîmpla — ômenii noștri contribuescu la biserică multu mai bucuroși și mai lesne ca la susținerea școli.

Așteptîndu unu resultatu mîngăitoriu rămînemu

Ai Inaltului Ministeriu

slugi prea plecați

Reprezentanța bisericii greco-răsăritene din Rășnovu ținutulu Brașovului în numele obștii

Ioan Nan paroh, Rudolfu Petric paroh, Radu Petricu, Dumitru Nan, Stoica Popa, Gheorghe Balca, Dumitru Armăsariu, Stan Ducariu, Nicolae Rădăcină, Ioan Ginerica, Bucur Părvu (Ibidem, f. 134, 173).

23 Ibidem, f. 139.

24 Ibidem, f. 150.

25 Ibidem, f. 179.

26 Ibidem, f. 204.

Sf. Mitropolie și Ministerul Cultelor”, Voinescu și Blebea, pe cursul anului 1861: ele sînt „ținute în regulă, lăsându o rezervă la 1 ianuarie al anului curent 1862, de 43.314 lei și 20 parale ... adunată din venitul muntelui Baiu”.²⁷ La 12 noiembrie 1867 legalizarea scrisă a socotelilor se expedia Epitropiei, la Rîșnov.²⁸ În cursul anului 1862 rezerva ajungea suma de 47.858.²⁹ La 10 decembrie 1862 urma să se facă o nouă licitație pentru arenda muntelui, și de aceea ministerul comunica prefectului de Prahova să publice faptul în tot cuprinsul districtului. Ca de obicei licitația se făcea dincolo și dincoace de Carpați.³⁰ La licitația ce se face la Rîșnov se capătă cu 100 de sfanți mai puțin, din pricină că partea cea mai mare a iconomilor de vite s-au tras spre Moldova.³¹ La 1 ianuarie 1864 biserica Rîșnovului avea o rezervă de 50.814 lei³² „adunată din venitul muntelui Baiu”, iar la 1 ianuarie 1865 ea se ridicase la 54.347 lei și 16 parale. Venitul bine gospodărit ajunge la 1 ianuarie 1866 la suma de lei 58.076 lei, parale 16. De reținut că de la 1862 înainte actele de venit și cheltuieli sînt subscrise și de Ioan Mețianu, protopop de Bran, viitorul Mitropolit al Ardealului. Acesta va juca un rol hotărîtor aci, după ce harnicul epitrop N. Voinescu își dădu obștescul sfîrșit, urmat curînd de succesorul său, ales la epitropie, Manase Dima. Aceste triste împrejurări explică adresa ce înainte la 20 noiembrie 1868 protopopul Mețianu către Ministerul Cultelor, arătînd cele întîmplate cu epitropii; iar „alte scăderi n-au suferit” spune dînsul. Totodată el înaintează socotelile pe anii 1866 și 1867, „spre reviziune și aprobare”. Protopopul supune cu acest prilej, spre aprobare și actul alegerii noului epitrop care era Diamandi Ioan Manole.³³ Din socotelile înaintate se constată că „rezerva” ajunsese la 1 ianuarie 1867 la suma de lei vechi 60.156, parale 13, iar la 1 ianuarie 1868 la 24.898 lei noi și bani 18. „Computu” alcătuit de însuși protopopul Ioan Mețianu, pe anul 1867, la Nr. 12 menționează: „S-a cumpărat 54 orgii pîtră menită pentru fundamentulu zidirei bisericei”. Se începeau deci pregătiri pentru zidirea unei noi biserici, adică aceea de astăzi

27 Ibidem, f. 213. Interesant că la poziția 7 citim: „Transportul mergerii la Rîșnov spre a se cumpăra un locu pentru biserică unde are a se face *biserica nouă*” (fl. 5), iar la poziția 8: „Ajutoru ce s-a dat deputaților, care au mers la Viena, pentru Neamul Romînesc” (fl. 20).

28 Ibidem, f. 214.

29 Ibidem, f. 218.

30 Ibidem, f. 223.

31 Ibidem, f. 239.

32 Ibidem, f. 245.

33 Ibidem, f. 289.

de la Rîșnov. „Computu” pe anul 1868 și 1869 se făcea tot sub supravegherea protopopului Mețianu, episcopul Stan Blebea neavînd calitățile și experiența defunctului Nicolae Voinescu. La 1 ianuarie 1869 rezerva era de 19.543 lei noi și 46 bani „adunați din venitul muntelui Baiu”, adică cu mai puțin de 5.000 lei și ceva, decît anul precedent ceea ce se explică prin larghețea cu care se plăteau bani deputaților congresului bisericesc, diurnele preoților la alegerea deputatului preoțesc, la 3 deputați laici, la Elöpatak, pentru alegerea deputatului mirean la congresul de sus. Suma de 356 fiorini și 75 crăițari fusese cheltuită pentru cumpărarea a 89.035 cărămizi, iar altele mai mici, pentru aducerea ei, pentru facerea unui șopron și așezarea cărămizii aci.³⁴ Erau, încă o dată, pregătiri pentru viitoarea clădire a bisericii rîșnovene. Iar la 1 ianuarie 1870 biserica avea o rezervă, provenită din aceeași danie a familiei Mărginenilor, muntele Baiul, din ținutul Prahova, de lei noi 20.494, bani 60; deci ea crescuse cu aproape 1.000 de lei. Cheltuielile par mai controlate: semnalăm însă cumpărarea a zece mii de cărămizi, facerea unui plan de clădire a bisericii, alte 6.500 cărămizi cumpărate și s-a mai cumpărat la școală „un glob și una mapă”.³⁵

Aici știrile se termină. Ce se va fi întîmplat după 1870 nu cunoaștem deocamdată. O cercetare a preotului local în arhiva bisericii ne-ar lămuri-o. Deocamdată am voit să arătăm aici că biserica ortodoxă a credincioșilor rîșnoveni a fost ajutată de generozitatea unei familii, aceea a Mărginenilor și ocrotită mai apoi de voievozii romîni, dintre care nu a lipsit cel ce la 1600 refăcuse Dacia felix, Mihai Vodă Viteazul. Destoinicul negustor brașovean Nicolae Voinescu cît și viitorul mitropolit Ioan Mețianu au de asemenea dreptul la pomenirea și recunoștința credincioșilor rîșnoveni.

T. G. BULAT

³⁴ Ibidem, f. 309 v.

³⁵ Ibidem, f. 308 v.

SFÎNTA TREIME ȘI ICONOMIA DIVINĂ

(DESPRE ICOANA PICTORULUI ANDREI RUBLIOV)

În anul 1960 s-au împlinit 600 ani de la nașterea marelui pictor bisericesc rus, A. Rubliov. Atît în țară cît și peste hotare, s-au scris articole în diferite reviste, făcîndu-se aprecieri însemnate în ceea ce privește viața și activitatea iconografului rus. Tot cu acest prilej P. C. Preot N. Golubțov scrie, în revista Patriarhiei Moscovei nr. 7/1960, un articol foarte interesant despre renumita icoană a monahului Rubliov, anume: „Sfînta Treime și Iconomia Divină”.

Redăm aici cîteva spicuri din articolul P. C. Preot Golubțov, spre a ne putea da seama nu numai de un pictor iconograf mînuitor al penelului, ci și de gradul de cugetare profund teologică a monahului care a trăit acum 600 ani.

Icoana „Sfînta Treime” nu este numai o înaltă operă de artă, ci și o manifestare grăitoare a conștiinței religioase în iconografie. Ca exponent al acestei conștiințe apare monahul Andrei, despre a cărui viață, cu regret, se știe prea puțin. E sigur numai că un timp oarecare monahul Andrei l-a petrecut la mănăstirea Fericitului Serghie, unde totul era pătruns de duhul fondatorului ei, ce se menținea prin tipicul ei aspru și prin rugăciune. Fericiții Nikon, Andronic și Sava l-au călăuzit pe Andrei și desigur că tînărul monah a parcurs toată calea ascultării mănăstirești a „servirii”, a vieții înguste și sobre. Tipicul vieții de obște, plin de neagonisire materială, slujire îngerească întocmai cu stareții, pentru oameni, toate acestea au influențat educația noului începător, sensibilitatea deosebită față de suferințele altuia, iubirea față de aproapele.

În tipul „stareților”, al „bătrînilor” se întrupează, împotriva anumitor trăsături lăsate de antichitatea creștină, înțelegerea specific rusă a vocației monastice. „Stareți” (bătrîni) sînt acei călugări care, prin viața lor deosebit de aspră, prin desăvîrșita lepădare de sine și de lume și printr-o exercitare continuă în ru-

găciune, ajung la sfințenia vieții, dobîndind de la Dumnezeu darul și puterea de a fi de folos tuturor oamenilor, atît prin învățătură și sfat, cît și prin vindecări și faceri de minuni. Rugăciunea neîncetată și iubirea nețărmurită față de Dumnezeu și față de oameni sînt cele două însușiri centrale caracteristice unui „Stareț”. Ei au fost, de cele mai multe ori, sfătuitoarii oamenilor ce trăiesc în lume, cărora le dădeau uneori sfaturi foarte practice și imediate. Deci, cuvîntul „stareț” (Părinte povățuitor sau Duhovnic) din limba rusă nu are înțeles similar cu același cuvînt din limba romînă, unde însemnează conducător de mănăstire, ceea ce în rusește se exprimă prin cuvîntul „Nastoiateli” (Întîistătător sau Egumen).

Aceștia erau stareții ruși. O astfel de iubire față de Dumnezeu și față de aproapele i-a fost insufflată și monahului Andrei.

Cam tot pe atunci sihăstria lui Serghie devenea centrul vieții spirituale a Rusiei. Ea începu a răspunde cu deplină iubire la toate evenimentele vieții, împărțind cu poporul necazul și bucuria. Această epocă a fost importantă în istoria Rusiei, deoarece sub amenințarea continuă a invaziilor din Răsărit și Apus, Rusia se închea într-un stat unic și puternic. Andrei îndură șirul invaziilor tătare: văzu distrugerea mănăstirii Androniev de către Tohtamîși (1392), deplînge mănăstirea unde își avea depusă metania, arsă de Edighei (1408). Multe biserici au fost distruse, ca cele din: Zvenigorod, Vladimir și Moscova, unde el trebui să lucreze ca restaurator al picturilor sau la crearea lor din nou.

Dar printre necazuri erau și mîngîieri spirituale. Arătarea Maicii Domnului Sf. Serghie, binecuvîntarea Fericitului Serghie dată marelui cneaz Dimitrie, victoria de pe cîmpul Culicovo, întîmpinarea de către populația Moscovei a icoanei Maicii Domnului de Vladimir — făcătoare de minuni și retragerea lui Tamerlan (1395), toate aceste întîmplări binecuvîntate de Dumnezeu au ușurat starea generală de oprimare și au insufflat nădejdea în ajutorul de Sus. În această epocă lumea încercată caută, îndeosebi, o apropiere de desăvîrșire, asceți mulți trăiau pe vremea aceea în Rusia.

Se realizează nu numai unificarea Statului, ci cresc și conștiința spirituală a poporului care își resimți puterea sa.

Împreună cu poporul muncea zelos și Andrei, pictorul de icoană, îndeplinind în același timp și ascultarea în mănăstire. Întotdeauna chipul Fericitului Serghie, ca chip viu, ca întruchipare a iubirii, stătea în fața lui Andrei. Duhul rugăciunii, al unirii fră-

tești, al ajutorului reciproc sprijinea legătura între călugării-ico-nografi. Folosind cu stăruință experiența renumiților maestri ai artei (Teofan greul, Daniil Ciornîi, ș. a.), Andrei își croia, totuși, metodele sale artistice proprii de lucru, stilul său deosebit, gama sa de culori. Dumnezeu nu l-a lipsit de talent, a cărui dezvoltare a fost favorizată de o neobișnuită dragoste de muncă.

Pe timpul pictării icoanei „Sfînta Treime” A. Rubliov era nu numai un maestru strălucit, ci și un bărbat ce atinsese o înaltă viață spirituală. Contemporanii mărturisesc despre darul lui de contemplare, despre starea binefăcătoare de tăcere. Chipul Sfintei Treimi se maturiza în sufletul lui curat ca mărgăritarul în scoică. Prin credință Rubliov a pătruns ceea ce după cuvîntul Sf. Isac Sirul se descoperă minții omenești pe calea dirijării spirituale binecuvîntate. El a fost un „pictor fără pereche”, dar și un cuge-tător spiritual, un contemplator prin rugăciune al tainelor lui Dumnezeu, care „teologhisea în culori”. Cronicarii îl numesc „smeritul”, „minunatul” stareț și „desăvîrșit în virtuți”, „între-cîndu-i pe toți în înțelepciune”, „fericitul”.

Nu se știe dacă A. Rubliov a fost un monah „învățat”. Ca maestru, pictor bisericesc el a putut să se folosească de o bogată colecție de icoane și manuscrise ale bisericilor, ale palatelor marilor cneji, ale sacristiilor (reznice), ale bibliotecilor, etc. Din opisul anului 1642 se constată că mănăstirea Fericitului Serghie poseda manuscrise ce se refereau la sec. XIII—XIV (printre care și operele Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Grigorie Teologul, Sf. Isac Sirianul, Sf. Ioan Damaschin, ș. a.), din care monahul Andrei a putut să se inspire în legătură cu concepția Sf. Părinți despre Sfînta Treime. Nu putea să nu influențeze asupra iconografului și bogăția liturgică a Bisericii, slujbele deosebite săvîrșite în cinstea Sfintei Treimi și a Maicii Domnului, care se desfășurau solemn după preceptele Fericitului Serghie. Slujba profundă după conținut a Bunevestiri ne aduce involuntar în minte Sfatul Mai înainte de Veci al întrupării lui Dumnezeu-Cuvîntul.

Ca bază iconografică pentru realizarea chipului „Sfintei Treimi”, au putut servi vechile icoane: „Arătarea celor trei pelerini (călători) strămoșului Avraam” și „Sfînta Treime” bizantină, precum și diferite picturi în stil vechi rusec. Convingerea că sub înfățișarea îngerilor s-au arătat într-adevăr lui Avraam Persoanele Sfintei Treimi, a fost însușită de Biserica Ortodoxă Rusă, din Bizanț și aceasta se vede nu atît din deducțiile teologice, cît din textul cărților de cult și prin icoanele luate ca model.

Faptul că icoana a fost pictată pentru catedrala cu hramul Sfânta Treime, cu inscripția „Sfânta Treime” de iconograful însuși și aprobată de Stoglav ca model pentru icoanele „Sf. Treimi”, mărturisește suficient că sub înfățișarea îngerilor Biserica și iconografii au înțeles „ imaginea religioasă” a celor Trei Persoane ale Sfintei Treimi. Despre aceasta vorbesc expresiv canoanele începătoare de viață ale Sfintei Treimi, ce fac parte din conținutul miezonopticii de duminică.

În felul acesta, în icoană este înfățișat „Dumnezeu în Treime” și nu Dumnezeu cu doi îngeri, cum este interpretată uneori apariția descrisă în cartea Facerii (18, 1—18). Chibzuitul iconograf rămâne în același timp fidel istorisirii biblice „...despre arătarea celor trei bărbați lui Avraam”, anume sub înfățișarea pelerinilor. Îngerii păstrează, în înfățișare și îmbrăcăminte, chipul pelerinilor ce l-au vizitat pe Avraam în cortul său. Despre aceasta ne vorbește îmbrăcămintea simplă, prezența toiegelor, absența încălțăminte și chiar înfățișarea picioarelor goale (ce reprezintă pe omul ce și-a întrerupt călătoria). Toată compoziția exprimă îngăduința față de om, deoarece Fiul Omului a venit ca un Păstor bun să-și caute oaia pierdută și să-și pună sufletul Său pentru mântuirea multora.

Pe icoana „Sfintei Treimi” sînt înfățișați trei îngeri înveștiți cu puteri egale și vigoare multă, șezînd pe tronuri. Ovalul prelung și liniile fine ale feții, părul bogat și împletit, prezența culorii albastre în îmbrăcăminte dau îngerilor o măreție dumnezeiască, nepămînteană. La picioarele fiecărui înger e un pedestal, în mîini au toiege, mai clar sceptre, ca simboale ale puterii — putere și tărie. Marginile prestolurilor și a sceptrelor sînt trasate cu chinovar (semnul demnității împărătești). Deplinătatea puterii prin stăpînirea cerului și a pămîntului este exact exprimată aici prin pensulă, după cuvintele prorocului: „...cerul — tronul Meu, iar pămîntul — pedestal picioarelor Mele” (Isaia 66, 1).

Trei nimburi albe în jurul capetelor, trei cercuri egale, înadins apropiate, îndreptate reciproc unul către altul, clar distingîndu-se pe fondul auriu, mărturisesc despre Ființa lui Dumnezeu; Dumnezeu e Lumina, Curățenia desăvîrșită, Sfințenia „Sfînt, Sfînt, Sfînt! e Domnul Savaot”. Concepția despre „Dumnezeu Unul în Ființă, dar Intreit în Ipostase” (persoane) se exprimă prin asemănarea aproape desăvîrșită a trăsăturilor fețelor în desenul asemănător al capetelor, aceeași mărime a figurilor,

inseparabila „împreunare” a șederii. Figurile îngerilor se ating cu aripile, între ei nu este nici un interval liber.

Unitatea Ființei lui Dumnezeu, identitatea Persoanelor provenite din același Izvor (Dumnezeu Tatăl) este minunat redată printr-o singură culoare cerească — „azuriul”. Veșmintele fiecărui înger sînt colorate albastru deschis (azuriu), la fel și golul din jurul fiecărui înger, ce formează un singur fond în jurul celor trei, ce reprezintă simbolul unității. Unitatea stării interne e redată prin expresia serioasă a fețelor cu nuanțe de tristețe, prin reculegerea gîndurilor, prin tăcerea adîncă și în același timp prin manifestarea voinței prin mișcarea mîinii drepte. Pe îngeri îi unește un oarecare gînd unic și profund ce îndeamnă la acțiune. Privirea reciproc fixată se confirmă prin comunitatea gîndurilor, prin examinarea reciprocă și prin percepere unitară. Unitatea gîndului, acțiunii și mișcării se ilustrează prin poziția mîinii drepte a îngerilor: direcția mișcării lor e riguros redată, ea exprimă opinie unică, o hotărîre acceptată. Cuvîntul lui Dumnezeu ca atotputernic, e deja faptă.

Dacă unim cercurile nimburilor prin linii drepte, se obține un triunghi — vechiul simbol al lui Dumnezeu unul în trei persoane. Trei nimburi, luate împreună, exprimă minunat ideia privitoare la „Dumnezeirea treimică” (cea în trei sori). Inseși figurile celor trei îngeri, ce se află în marele cerc abstract, înfățișează Treimea Dumnezeirii, plastic reprezentată prin „Trei în Unul”. Figurile îngerilor ocupă aproape întregul prim plan al icoanei, dar ei sînt parcă fără trupuri și atît de vaporosi, grațiosi, încît pe planul din fund unele obiecte, abia schițate, par înconjurate imperceptibil de o sferă aeriană cerească. Aceasta amintește de cuvintele mitropolitului Filaret: „Cu plăcere sîntem de acord cu vechea părere că Dumnezeu este un cerc al cărui centru este pretutindeni, iar circomferința nicăieri”. Dumnezeu este atotvăzător, atotcuprinzător.

Inexprimabilă este prima impresie despre icoana lui Rubliov: impresia măreției nepămîntești și a maiestosei demnități a Persoanelor Dumnezeiești. Starea de liniște (tăcere) a contemplării interioare subliniază viața veșnică, neschimbată, atotfericită a Sfintei Treimi. Absența oricărei impetuoase mișcări exprimă ideia fermității, permanenței, atotputerniciei dumnezeiești. Puterea Dumnezeirii e ascunsă înăuntru. Minte supremă, demnitate dumnezeiască, consubstanțibilitate, atotputernicie, egalitate, cînstire egală, neîncetată grijă de lume sînt zugrăvite în mod so-

lemn pe fețele fiecărui înger. Se poate spune că aici este exprimată prin pictură definirea Sfintei Treimi dată de Sf. Grigorie Teologul: „Cuvîntul „Treime” înseamnă nu un număr de obiecte inegale, ci ansamblul celor egale și egal cinstite, totodată denumirea unește ceea ce e unit prin fire”.

Tăcerea, impasibilitatea în chipul îngerilor sînt oglindirea gîndirii contemplative a Dumnezeuirii, iar atotputernica activitate creatoare a ipostaselor se exprimă în toate celelalte și mai ales în simbolica culorilor. Fiecare înger e îmbrăcat în veșmînt de culoare deosebită, dar în mod obligatoriu apare prezența „azurului”. Culorile de bază nu-s așa de multe, însă datorită măestriei îmbinării nuanțelor și caracterului viu al culorilor, icoana produce o impresie covîrșitoare.

Privirile îngerilor nu sînt îndreptate spre privitor sau într-o parte, ca în majoritatea celorlalte icoane ce înfățișează Sfînta Treime, ci unul spre altul și într-o succesiune logică, precisă. Privirile sînt îndreptate reciproc și într-o permanentă legătură între ipostase. Pe icoană îngerul din mijloc se îndreaptă cu privirea și cu întoarcerea capului către cel din dreapta lui; primul înger se îndreaptă către cel din stînga și cel din stînga se îndreaptă către cel din dreapta lui.

Ce înseamnă succesiunea sau ordinea aceasta minunată, care este atît de clar exprimată de iconograf și care, desigur, are o însemnătate mare în compoziție? Ordinea relațiilor ipostaselor izvorăște din consubstanțialitate (natură) și absolut, deoarece Tatăl este Inceputul și Izvorul și Primul după origine. „Dumnezeu Tatăl este Izvorul (cauza), Fiul este Desăvîrșitorul, Sfîntul Duh este Implinitorul mîntuirii noastre”. Toate actele provin (izvorăsc) de la Tatăl, se săvîrșesc de către Fiul și se împlinesc de către Duhul Sfînt. Toate trei Persoanele acționează concomitent și în deplină unitate, care se subliniază clar prin înclinare reciprocă a fețelor.

Ipostasele Dumnezeuirii nu numai că se găsesc în relații, dar prin unitatea naturii dumnezeiești (să ne amintim de simbolul „azuriu”) se întrepătrund unul pe altul și-n gînd și-n voință și-n acțiune. Dumnezeu este Unul și unitatea necesită neînterupere și permanență în relațiile și acțiunile reciproce ale Persoanelor. „Unde este Tatăl, acolo nedespărțit se află și Fiul și Duhul Sfînt”.

În felul acesta iconograful Rubliov, prin relațiile și concepțiile Persoanelor, explică starea de „nedespărțire” și conduce la perceperea unei noi înțelegeri a „Treimii începătoare și dătătoare

de viață”, adică descoperă activitatea creatoare și pronietoare a Iubirii și Înțelepciunii dumnezeiești, manifestată încă „înainte de crearea lumii”.

Dumnezeu este nepătruns în Ființa Sa, „care locuiește în lumina de care nu te poți apropia” (I Tim. 6, 16), se descoperă lumii și se face cunoscut prin acțiunile divine, în actele creației, întrupării, răscumpărării și în întreaga „Pronie dumnezeiască” pentru mântuirea neamului omenesc, pe care Sf. Părinți o numesc „Iconomie divină”. „Ca o minte atotcuprinzătoare, Dumnezeu Tatăl creează gândind și gândul Lui completat prin Cuvânt și împlinit prin Duhul Sfânt, devine operă” (Sf. Ioan Damaschin).

Pictura Persoanelor Sfintei Treimi, ce se găsesc nu numai în momentul unei convorbiri, ci și în relații reciproce, în acțiuni coordonate, firesc conduce rațiunea noastră către Sfatul Treimic sau Sfatul Părintelui, Sfatul Eternei Sfinte Treimi, ce a pus începutul existenței lumii și proveniența omului. Acest moment măreț al „Sfatului Sfintei Treimi”, ce determină soarta omului prin jertfa împăcării (ispășirii), l-a imprimat pe chipuri și simboluri smeritul călugăr Andrei.

Această idee a înțelegerii despre Treipostatica Dumnezeirii se leagă indisolubil cu ideea „Iconomiei divine” și dezvăluie gândul fundamental al compoziției: „Dumnezeu cel Treipostatic este Iubirea. Apropierea figurilor și a capetelor lor arată comunitatea neînceputului, domniei, participare, adică egalitatea Persoanelor Sfintei Treimi în Sfat și, de asemenea, unitate în gânduri, unanimitate și unitate în voință. Aceasta se exprimă intuitiv prin opinia reciprocă a îngerilor ce se îndreaptă unul către altul cu fața sau cu gesturile și totodată prin aplecarea capetelor în semn că Sfatul a luat sfârșit în deplină unitate de idei și hotărâri. Unicitatea și concordanța mișcărilor ne vorbesc de acceptarea acelorași hotărâri, aceleiași voințe, aceleiași acțiuni luate de Persoanele Sfintei Treimi: mântuirea omului cu prețul jertfei pe cruce a Fiului Omenesc. Această hotărâre pune începutul Iconomiei divine pentru mântuirea neamului omenesc.

Trei îngeri într-un cerc restrâns împrejmuesc masa și potirul cu un conținut tainic. Deși privirile lor nu sînt îndreptate către potir, mișcărilor mâinilor drepte sînt îndreptate în jurul lui. Oare aceasta nu dovedește că potirul este obiectul central ce le unește gândurile și le finalizează acțiunile?

Conținutul potirului este singura parte întunecoasă de pe icoană, aproape neagră ca o pată, ce se distinge în mod pro-

nunțat de fondul alb al mesei și în plin contrast cu oranjul (auriu) al potirului, de fondul de aur al icoanei și de culorile deschise de sărbătoare ale odăjdiilor îngerilor. Numai potirul singur se află pe masa de formă dreptunghiulară, care seamănă mai mult cu un jertfelnic sau prestol. Suprafața netedă de un alb sclipitor nu seamănă cu fața unei mese obișnuite. Deschizătura dreptunghiulară din peretele anterior al mesei (deschizătură lăsată de obicei la Sf. Mese de marmoră pentru punerea moaștelor) arată însemnătatea grosimii pereților mesei. Comparînd masivitatea pereților cu marginile netede, drepte, trasate pronunțat, se poate presupune că masa e făcută din marmoră sau din piatră cioplită. Masa cu colțurile din față „împiedică” întrucîtva poziția incomodă a picioarelor și a tălpilor figurilor îngerești după cît se arată parțial. Mulțumită conturului genunchilor scoși în afară, masa pare a avea conturul unei cupe mari.

Infățișarea potirului stînd pe masă poate i-a fost sugerată iconografului din istorisirea biblică a mesei lui Avraam, care a servit înaintea îngerilor un vițel pregătit. Dar în icoana dată, potirul, desigur, are o însemnătate deosebit de simbolică. Intrucît masa e foarte asemănătoare cu un jertfelnic, potirul poate exprima ideea jertfei, idee strîns legată de compoziția comună a icoanei, compunînd nu numai centrul compozițional al icoanei, ci și cel „dogmatic”. Chipurile îngerilor sînt gînditoare, serioase, pline de o adîncă durere internă. Atotputernicia, bunătatea și adevărul dumnezeiesc parcă s-ar întîlni cu creatura viitoare liberă, dar cu purtarea vinovată. Potirul, după judecata adevărului dumnezeiesc, este pus înaintea Fiului Omului; Tatăl veacului viitor, ca exprimare a voii Tatălui de a-L alege pe El ca Mîntuitor al lumii.

În o astfel de lumină, potirul este ansamblul greșelilor întregii omeniri, simbolul suferinței omului din cauza păcatelor și a morții. „Potirul pe care Tatăl i-l dă Lui (Fiului) este potirul tuturor fărădelegilor săvîrșite de noi și tuturor chinurilor pregătite nouă, care ar fi pierdut întreaga lume, dacă El unul nu și l-ar fi însușit, nu l-ar fi reținut, nu l-ar fi secăt” (Mitropolitul Filaret, Cuvîntarea în Marea Vineri, v. I, p. 32—37).

„Paharul, pe care Mi l-a dat Tatăl, au nu-l voi bea?” (Ioan 18, 11) — așa poate răspunde numai iubirea fiiască voii Tatălui. De aceea, în interpretarea dogmatică, potirul amintește patimile și moartea pe cruce a lui Iisus Hristos și e simbolul răscumpărării omului din păcat, prin sîngele Mielului; el poate fi și prototipul Euharistiei, înlocuitorul jertfei Vechiului Testament.

„Sfatul veșnic și Jertfa Răscumpărării” — aceasta este ideea compoziției exprimată pe icoană. Dumnezeu, prin Sfatul Tatălui, predestinează potirul suferinței. Fiul Preaiubitor o primește ascultător. Duhul Sfânt aprobă adevărul determinării și caracterul neschimbat al jertfei. Potirul mărturisește Răscumpărarea, oglindește prototipul „Mielului” înjunghiat de la zidirea lumii”. Așa, treptat, iconograful ne introduce în adâncul tainei Răscumpărării, descoperă lumii că iubirea dumnezeiască este iubirea jertfirii: „Nimenia nu are dragoste mai mare decât aceea ca cineva să-și pună sufletul său pentru prietenii săi” (Ioan 15, 13).

Particularitatea caracteristică a icoanei „Sfintei Treimi” este abundența culorilor. Ea este sclipitoare. Lumina sau strălucirea, „luminarea” provine de la un izvor nevăzut, ascuns. La senzația de „luminare” contribuie, ce e drept și fondul de aur, ce a suferit de vreme, imprimări și restaurații. „Luminarea” amintește strălucirea soarelui răsărit, razele căruia luminează norii îndepărtați, aurește vîrfurile munților și arborilor. Reflexia aurie se vede și pe aripile portocalii ale îngerilor și pe tronuri.

Lumina, luminarea este simbolul măririi dumnezeiești. Dumnezeu „...locuiește în lumina de care nu te poți apropia...” (I Tim. 6, 16).

„Pînă cînd sînt în lume, Eu sînt lumina lumii” (Ioan 9, 5). Fără voie, gîndul te duce la slava dumnezeiască unde Hristos introduce pe adevărații Săi fii, dezrobindu-i de „puterea întunericului” (Colos. 1, 13), deoarece „El este Împăratul Măririi” (Ps. 23, 10).

Iubirea Dumnezeirii în Sfînta Treime, ce include pe om, se reprezintă printr-un cerc închis. După unitatea naturii Dumnezeu e unul în trei fețe (persoane), după Iconomia divină Dumnezeu se prezintă ca Tatăl care e începutul, Fiul care e Săvîrșitorul, Sf. Duh care e Desăvîrșitorul.

Așa se dezvăluie concepția despre Sf. Treime, ca Ființă atotcuprinzătoare, unică după natură (sau Ființă) și anume prin iubirea ce orînduiește Iconomia divină a mîntuirii omului, începutul și sfîrșitul cărora trece în veșnicie. „Iubirea este beatitudinea relației”, deoarece „Unul este Dumnezeu și Tatăl tuturor”.

Compoziția icoanei arată că mintea iconografului. ba se cufundă în contemplarea tainei Sf. Treimi, ba se uimește de Înțelepciunea Iubirii dumnezeiești, ce caută calea mîntuirii omului. Sentimentul său religios descoperă în dogme frumusețea gîndirii

captivante a rațiunii sau mai exact, izvorul credinței vii, rezolvă problema chinuitoare a păcatului și a răscumpărării. Talentul artistic și experiența matură aleg cele mai potrivite simboale și modele pentru reprezentarea obiectelor de credință. Adâncile încercări personale, compătimirea poporului în durerile lui, au contribuit la crearea icoanei Sf. Treimi, adânc ortodoxă prin conținut, dragă inimilor credincioase.

Rubliov era înzestrat cu o capacitate rară de a însufleți chipurile. El apare, în prezentarea noastră, ca „purtător de duh”, „văzător de Dumnezeu” — în persoană, înzestrat cu o putere deosebită a fericirii. Culorile și liniile pensulei lui Rubliov „răsună” ca strunele sau glasul cîntărețului. Puterea operei lui nu constă numai în talentul său neobișnuit ca pictor și maestru, dar și în darul lui deosebit de îmbelșugat de a descoperi intuitiv cuprinsul dogmelor ortodoxe, cu capacitatea de a imprima pe chipurile de neuitat frumusețea veșnică a Adevărului dumnezeiesc.

Pentru el imboldul credinței este glasul Bisericii, cea mai înaltă oglindire a cultului Sf. Duh în rațiunea comună, ce afirmă adevărul credinței. Ceea ce a proclamat și a scris pe pergament cu 1.000 de ani înainte Sf. Atanasie cel Mare, aceea a reprezentat cu pensula Andrei Rubliov. Purtat în inimă, încălzit de iubire, chipul Sf. Treimi a strălucit în culori luminoase și a devenit izvorul bucuriei, mîngîierea spirituală și a cugetării pentru multe generații de credincioși.

Este uimitor însuși faptul nașterii acestei opere geniale, a viului „imn al iubirii” pentru Rusia la începutul sec. XV, în timpul întunecului și al oprimării maselor, în timpul pericolului permanent al distrugerii prin foc și sabie. Dar nu e mai puțin surprinzătoare construirea marelui Sobor al Sf. Treimi din piatră, pe locul rămas în urma incendiului lui Edighei. Aceste fapte mărturisesc că la strămoșii rușilor „dragostea desăvîrșită alunga frica” (Ioan 4, 18). Nu în zadar „Sf. Treime” a devenit icoana cea mai răspîdită din Rusia ortodoxă și a fost primită de credincioși cu dragoste nu numai pentru semnul inalienabil al victoriilor asupra numeroșilor dușmani ai patriei, ci și ca chip al iubirii adevărate, care e izvorul fericirii.

În amintirea și conștiința ortodoxului, chipul Sf. Treimi a fost neînterupt legat cu numele Fericitului Serghie ca „lăcaș viu” al Sf. Duh. A avea chipul Sf. Treimi, însemna să moștenești binecuvîntarea fericitului.

Să creieze chipul demn de soborul înălțat în numele Sf. Treimi și apoi „spre lauda Fericitului Serghie”, iată tendința ce l-a însuflețit pe evlaviosul călugăr.

Dar, oare „smeritul călugăr” Andrei ar fi crezut că chipul creat de el va dăinui peste veacuri, va deveni măsura adevărată a frumuseții, că va fi proclamat între operele artistice universale, că va cunoaște prețuirea tuturor, iar modestul lăcaș al mănăstirii Androniev, locul îngropării lui, va deveni monument popular de arhitectură, primind numele lui Andrei Rubliov?!....

Pr. C. PISTRUI

Lector la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DATE PRIVIND CULTURA ȘI RELIGIA ÎN JURNALUL DE CĂLĂTORIE AL LUI N. N. MIKLUHO-MAKLAI

Cele două volume ale Jurnalului de călătorie al marelui călător, etnolog și antropolog rus Nikolai Nikolaevici Mikluho-Maklai (1846—1888), apărute nu demult în traducere românească (vol. I, 427 p., iar vol. II, 541 p.), pe care oamenii de știință le consideră și astăzi drept o operă clasică de etnografie, constituie un izvor neprețuit de cunoștințe. De aceea, n-a fost prea îndrăzneț lucru să ne gândim că ele cuprind și date privind cultura și religia.

Aceste date sînt cu atît mai prețioase, cu cît la adunarea lor a lucrat **un spirit riguros științific**. Om de știință exigent, marele călător rus a fost un observator perseverent și obiectiv. Mikluho-Maklai a fost sever cu sine însuși și a înțeles să fie „cel dintîi și cel mai pretențios critic al său”; de aceea, nu odată în jurnalele sale de călătorii întîlnim observații cu privire la metoda de cercetare, nu odată Maklai subliniază **necesitatea de a controla în mod științific faptele culese**, de a arăta realitatea **așa cum este** și nu inventată de învățați în cabinetele lor de lucru (Vlăduțiu Ion: N. N. Mikluho-Maklai — omul și opera, în vol. I al trad. rom. a jurnalului de călătorie, p. 30).

N. N. Mikluho-Maklai a căutat să cunoască, în profunzime și sub toate aspectele ei variate, viața populațiilor din insulele Oceaniei și îndeosebi a papuașilor din Noua Guinee. Asta, ca s-o înțeleagă și să poată în felul acesta să-și facă **o imagine fidelă**, pe care s-o consemneze apoi în jurnalul său.

Despre felul cum proceda în strîngerea datelor, neobositul etnolog ne spune următoarele: „Singura cale de nădejde este să vezi totul cu proprii tăi ochi, avînd grijă ca ulterior, cînd rememorezi și chibzuiești la cele văzute, să fii foarte atent pentru ca tabloul complet al obiceiului sau ritualului să fie descris nu din imaginație, ci pe baza constatărilor efective. Personal, consider util să fiu și mai **precaut**: la descrierea celor văzute mă abțin de la orice ipoteze, explicații etc.”. (Jurnal de călătorie, trad. rom., vol. I, p. 360).

La spiritul riguros științific, se adaugă **tactul și priceperea** lui Mikluho-Maklai în relațiile sale cu băștinașii cercetați. Perpicacitatea și inventivitatea de care a dat dovadă marele călător rus în relațiile sale cu papuașii, modul în care a știut să le câștige prietenia, trezesc admirația. Iată o dovadă în această privință: „Cu toate relațiile noastre excelente, mă puteam bizui numai pe întâmplare; ca să asist la un eveniment, la o ceremonie a băștinașilor, trebuia să-i surprind „întâmplător”. Era suficient să-i previn că voi veni, sau să le cer să mă cheme când se va întâmpla cutare sau cutare lucru, pentru ca întreaga procedură și desfășurarea normală a ceremoniei să fie influențată. Din experiență, am ajuns la concluzia că cel mai nimerit este să am o atitudine de totală indiferență față de obiceiurile băștinașilor, căci numai așa voi izbuti să observ unele amănunte din viața lor intimă, care să nu fie denaturate de o falsă pudoare și rușine” (vol. II, p. 311).

Pe această cale, perseverentul etnolog reușea să obțină rezultate remarcabile. Astfel, cu privire la cea de a doua ședere a sa în Noua Guinee putea să spună: „Datorită mării încrederi de care mă bucuram printre băștinași, în cursul celei de a doua șederi în mijlocul lor, am avut posibilitatea să cunosc o seamă de obiceiuri foarte interesante — de nuntă, înmormântare, ș. a.”. Încă cu privire la prima sa ședere în Noua Guinee, avea mulțumirea să spună: „Astăzi s-a împlinit exact un an de când am debarcat pe țărmul Noii Guinee. În decursul acestui an, am pregătit terenul pentru mulți ani de cercetare a acestei insule interesante, **cîștigînd deplina încredere a băștinașilor**” (vol. I, p. 359). În comunicarea despre prima sa ședere în această insulă, Mikluho-Maklai declară c-a reușit să-i cunoască bine pe băștinași: „Toate aceste împrejurări mi-au îngăduit, în sfîrșit, să arunc nestingherit o privire în viața familială și socială a pașilor, să observ multe din obiceiurile lor și, date fiind relațiile strînse, să le învăț limba. Acum mă puteam înțelege destul de ușor cu ei în privința preocupărilor zilnice” (vol. I, p. 379).

După părerea marelui etnolog rus, în cunoașterea unei rase mitologia nu poate avea un rol egal — ca importanță — cu observațiile antropologice asupra tipului anatomic. Ceea ce rezultă din convorbirea pe care a avut-o cu misionarul Chalmers cu privire la problema apartenenței rasiale a băștinașilor din satul Karepuna de pe coasta de sud a Noii Guinee:

„Am avut o convorbire destul de lungă cu d. Chalmers; el este de părere că băştinaşii de aici nu sînt papuaşi, ci fac parte dintr-o rasă deosebită.

— Problema apartenenţei rasiale se va rezolva numai atunci cînd vom cunoaşte temeinic limba şi mitologia lor — a adăugat d. Chalmers.

— Sînt de acord — i-am răspuns eu — că amestecul de sînge polinezian este indiscutabil prezenţa unor indivizi cu părul aproape drept, apoi culoarea mai deschisă a pielii, obiceiul tatuării şi unele forme gramaticale ale limbii dovedesc cu certitudine că aici au pătruns într-un mod oarecare un număr de polinezieni. **Nu sînt însă de părere că mitologia poate avea aceeaşi pondere ca şi observarea tipului anatomic al unei rase.** Inchipuiţi-vă că, peste cîteva sute de ani, după dumneavoastră, va sosi la Karepuna un misionar aparţinînd altei Biserici, de exemplu un budist, şi va constata urmele unei mitologii creştine, ceea ce îl va îndritui să presupună că băştinaşii localnici aparţin unei rase cauzaziene sau semitice. ...Băştinaşilor le plac poveştile; ei le însuşesc repede şi le memorează bine, deşi adaugă multe amănunte proprii. De aceea, **mitologia nu poate avea niciodată aceeaşi importanţă ca observaţiile antropologice**, iar în ce priveşte rasa predominantă de aici, vă repet că este pur papuaşă, cu un amestec foarte redus de sînge polinezian” (vol. II, p. 412 sq.).

Cu toate acestea şi deşi preocupările sale ştiinţifice au fost multilaterale, marile pasiuni ale lui Mikluho-Maklai au rămas **etnografia şi antropologia**. Cercetările sale etnografice au cuprins toate domeniile acestei ştiinţe. Astfel, el a studiat sub toate aspectele cultura şi felul de trai al papuaşilor din Noua Guinee şi al altor indigeni din insulele Pacificului. Deşi a studiat în amănunt acele aspecte care puteau fi observate şi cercetate nemijlocit: economia, aşezările, locuinţele, îmbrăcămintea, arta, viaţa cotidiană şi înfăţişarea fizică, — totuşi redă şi viaţa de familie, **obiceiurile şi credinţele** acestor populaţii. Descrierea vieţii şi a culturii papuaşilor făcută de marele călător şi etnograf rus rămîne pînă astăzi cea mai bună.

După această pregătire, pe care am socotit-o potrivită şi necesară, vom prezenta acele date privind cultura şi religia din jurnalele de călătorie ale lui N. N. Mikluho-Maklai, care ni s-au părut mai vrednice de acest lucru.

Mikluho-Maklai descoperă un început de scrieri ideografice la papuaşii coastei Maklai din Noua Guinee. Cu prilejul trecerii

prin pădurea din apropierea satului Tengum-Mana, M. Maklai remarcă următorul lucru: „Ne apropiem de liziera pădurii, când am zărit scrijelite pe un copac **cîteva figuri**. M-au interesat foarte mult și le-am desenat. La întrebările mele, Tui (băstinașul însoțitor) mi-a spus că probabil ele au fost crestate cu toporul de un locuitor din Tengum-Mana sau Englam-Mana” (vol. I, p. 272). În aceeași pădure, Maklai observă pe un trunchi gros de sagotier „**cîteva figuri cioplite cu toporul**” (vol. I, p. 283). De asemenea, pe un copac gros de lîngă plantațiile din vecinătatea aceluiași sat, marele călător rus observă că erau „**cioplite cîteva figuri hieroglifice**, asemănătoare cu cele pe care le văzuse mai înainte pe trunchiul din pădure” (vol. I, p. 293). Cu privire la aceste figuri, M. Maklai opiniază: „Figurile de pe copaci, ca și desenele de la Bongu și de pe pirogile din Bili-Bili, merită atenție, deoarece sînt **primele forme de scriere rudimentară, primii pași pe calea născocirii așa-numitei scrieri ideografice**. Omul care a desenat cu cărbune sau cu vopsea figurile respective, sau care le-a crestăat cu toporul, **voia să exprime o idee, să înfățișeze un fapt**. Aceste figuri nu mai sînt simple ornamente, ci **au o semnificație abstractă**: la Bili-Bili, de exemplu, imaginea unei procesiuni solemne a fost făcută în amintirea terminării construcției unei pirogi. Semnele de pe copaci au forme foarte grosolane și sînt alcătuite doar din cîteva linii; semnificația lor poate fi, probabil, înțeleasă numai de autorul lor și de cei cărora le-a explicat sensul hieroglifelor sale” (vol. I, p. 293).

Descoperirea de către marele etnolog rus a unui început de scrieri ideografice la papuașii coastei Maklai are o însemnătate excepțională. El a reușit să stabilească că aproape toate desenele făcute cu argilă colorată, cărbune sau var, pe lemn și coji de copaci, nu sînt simple ornamente, cum ar părea la prima vedere, ci **începuturi ale unei scrieri ideografice**.

Desenele erau făcute la anumite ocazii și simbolizau evenimentul sărbătorit. Ele erau înțelese de un număr restrîns de oameni — participanții la sărbătorirea evenimentului, în majoritatea cazurilor numai în decursul unei singure generații. De unde rezultă, prin urmare, că este vorba despre o **pictogramă primitivă**, care nu reprezintă altceva decît stadiul inițial al dezvoltării scrierii. (Vlăduțiu Ion: O. c., p. 41).

Hieroglifile din Insula Paștelui din Polinezia. Expediția chiliană din veacul trecut a adus din Insula Paștelui două **tablite de lemn acoperite cu hieroglife**, care au făcut pe atunci mare im-

presie asupra savanților, fiindcă erau primele modele de scriere găsite la insularii Oceanului Pacific. O copie după aceste tăblițe de lemn a fost văzută de M. Maklai la Berlin, și anume la doctorul Bastian, căruia i-a fost trimisă din Santiago. Alte copii de pe aceleași tăblițe a văzut M. Maklai la Londra. La Muzeul de etnologie din Santiago, M. Maklai a văzut originalele copiilor din Europa.

Părerile cercetătorilor cu privire la aceste două tăblițe de lemn sînt împărțite: doctorul Bastian din Berlin era convins că rîndurile de semne scrijelite cu mîgală reprezintă de fapt o scriere. Huxley de la Londra se îndoia că desenele gravate pe aceste tăblițe ar reprezenta o scriere; el presupunea că tăblițele nu sînt altceva decît un fel de peceti pentru marcarea tapei, a stofei făcută din scoarță de copac; el mai presupunea că tăblițele au fost azvîrlite întîmplător pe această insulă de către curenții oceanului. Cercetînd originalele de la Muzeul de etnologie din Santiago, M. Maklai a împărtășit părerea lui Bastian de la Berlin și Philippi de la Santiago că semnele aparțin unei scrieri și că tăblițele aveau altă menire decît aceea de a servi la imprimatul tapei.

Tăblițele de lemn din Insula Paștelui au fost descoperite de misionarul catolic Russel. Două din tăblițe le-a dat căpitanului covertei chiliene „O'Higgins”, care le-a adus la Valparaíso. Acestea sînt cele păstrate la Muzeul de etnologie din Santiago, de pe care Philippi, directorul acestui muzeu, a scos copiile trimise doctorului Bastian de la Berlin.

De la misionarul Russel, M. Maklai a aflat următoarele despre aceste tăblițe: Băștinașii numesc aceste tăblițe „Kohau rongo rongo”, ceea ce în traducere aproximativă înseamnă „lemnul vorbitor” sau „lemnul ce poate fi înțeles”. Băștinașii susțin că tăblițele cuprind informații despre cele mai importante evenimente petrecute pe insulă și că părinții lor puteau să citească semnele cioplite; de asemenea, ei știau să graveze semne identice. Russel a văzut în insulă cam douăzeci de tăblițe de acest fel, păstrate de diferite familii. Tot el a relatat lui M. Maklai că pe marile pălării cilindrice ale idolilor de piatră sînt gravate figuri absolut identice cu cele de pe tăblițele de lemn.

Personal, M. Maklai a văzut circa zece tăblițe de acestea: la Muzeul de etnologie din Santiago, la băștinașii din Insula Paștelui și la episcopul Insulei Tahiti, D'Acieri, căruia Russel i-a trimis multe tăblițe interesante.

Forma și mărimea tăblițelor nu sînt identice: cea mai mare văzută de M. Maklai avea 90 cm lungime, 11 cm lățime și 1,5 grosime. Pe ambele părți era acoperită cu opt rînduri de figuri, fiecare rînd cuprinzînd circa 105 semne. Pe scîndură erau gravate în total circa 1680 figuri. Înălțimea lor varia de la tăbliță la tăbliță, dar pe aceeași tăbliță înălțimea figurilor era aproape identică. Ele sînt gravate pe ambele părți ale scîndurii și așezate de-a lungul, în rînduri; între rînduri nu sînt lăsate intervale. Semnele sau figurile au fost scrijelite sau presate cu un instrument ascuțit. Foarte multe figuri înfățișează animale; aceeași figură se repetă de mai multe ori, fie absolut identic, fie cu anumite modificări în ce privește poziția elementelor componente (capul sau mîinile sînt întoarse în altă direcție, sau mîinile țin un obiect, etc.). Unele figuri sînt grupate două cîte două, mai rar cîte trei sau mai multe.

Concluzia cu care încheie M. Maklai prezentarea hieroglifelor din Insula Paștelui este următoarea: „Cercetînd cu atenție rîndurile de semne, ajungi la concluzia că ele reprezintă **treapta cea mai de jos a scrierii**, adică sînt un **model de scriere ideografică**” (vol. I, p. 102—105).

Legende și credințe despre oameni codați. Despre băștinașii din satul Kalo de pe coasta de sud a Noii Guinee, M. Maklai ne informează: „Trebuie să menționez că la băștinașii din partea locului este foarte răspîdită credința în existența unor oameni codați, despre care toată lumea vorbește fără ca cineva să se poată lăuda că a văzut măcar unul din ei. Un băștinaș care vorbea bine englezește mi-a spus pe un ton cît se poate de serios că cozile acestor oameni, care trăiesc undeva în munți, sînt alcătuite din oase și piele și nu se îndoaie, așa că atunci cînd posesorii lor se așează pe pămînt ei sînt nevoiți, ca să nu-și frîngă cozile, să facă mai întîi cu sulițele o mică scobitură în pămînt și să se așeze astfel încît codița să intre în gaura respectivă. Povestea asta am auzit-o și în Insula Bazilaki, iar d. Chalmers mi-a spus că mitul existenței unor oameni codați este foarte răspîdit printre băștinașii de pe întreaga coastă de sud a Noii Guinee” (vol. II, p. 442 sq.).

Lui Mikluho-Maklai i s-a spus, de asemenea, că alifuru (locuitorii din munții de pe coasta Papua Kowiai) au o coadă (orapa-pake-ekur) de păr. Această coadă ar semăna cu coada chinezilor (vol. II, p. 86). În nota la acest loc, se dau următoarele orientări: „Legendele despre triburile de oameni codați din Asia

de sud-est au căpătat o largă răspîndire începînd din secolul al XVI-lea. Antonio Galvano a descris în 1555 pe oamenii codați din Insulele Moluca; Iacob Bontius i-a descris, în 1658, pe cei din Insula Borneo; iar Johan Calbigius a scris despre oamenii codați care, chipurile, locuiesc în unele regiuni din Insula Taiwan (1678—1679). Născociri asemănătoare au continuat să se răspîndească și în secolele XVIII și XIX. Relatări analoge au fost făcute și despre unii negri din Africa. Actualmente știința a infirmat toate poveștile despre triburile de oameni codați. În spațele acestor povești se ascund, de obicei, anomalii individuale, cu alte cuvinte cazuri izolate de naștere a unor copii cu o mică excrescență moale (adică fără oase), în formă de coadă. Cazuri similare au fost constatate și la locuitorii din Europa. În ceea ce privește populațiile africane, s-a constatat că pretextul care a dus la apariția legendelor despre triburi de negri codați l-a constituit obiceiul băștinașilor de a purta legată de cingătoare, ca îmbrăcăminte sau podoabă, un fel de „coadă”. În sfîrșit, unele povestiri de acest fel sînt de domeniul fanteziei și au contingentă cu diferite superstiții” (vol. II, p. 491).

O credință ciudată despre înmulțirea perlelor. Pe aceasta ne-o relatează M. Maklai în felul următor: „La Singapore este răspîndită printre malaiezi, ca și printre europeni, o credință ciudată despre perle. Astfel, unele persoane au ajuns, pe baza experiențelor, la convingerea că perlele se pot „înmulți”. Pentru aceasta se iau cîteva perle (4 sau 5) și se așează într-o lădiță, împreună cu cîteva boabe (15 sau 20) de orez crud, adică nefiert. Se susține că dacă sînt lăsate nemișcate vreme îndelungată (aproximativ un an), cînd se deschide lădița se găsesc pe fund (dar nu întotdeauna, adaugă ei) un număr oarecare de perle foarte mici, iar perlele mari au cîștigat și ele în volum. Dacă lădița sau cutia se închide din nou pe timp de șase luni sau un an, la controlul următor se constată că perlele au mai crescut și au apărut alte cîteva perle noi. Boabele de orez nu rămîn nici ele neschimbate: unele par a fi mușcate la capete și persoanele în cauză afirmă că numărul perlelor noi corespunde numărului boabelor de orez cu vîrfurile ciupite. Cu aceste experiențe se ocupă îndeosebi femeile; ele țin perlele în lăzi cîte douăzeci de ani în șir și susțin că pun înăuntru cîteva exemplare, obținînd zeci de perle noi, care se măresc pe măsura trecerii anilor. Nu numai femeile ci și mulți oameni culti sînt convinși de realitatea înmulțirii perlelor, deși admit că experiențele nu reușesc întotdeauna. În pro-

blema înmulțirii perlelor au fost publicate câteva articole interesante într-o revistă de științe naturale ce apare la Singapore; pe cât se pare, autorul lor înclină foarte mult să creadă în realitatea acestui mod de înmulțire”. După marele antropolog și etnolog rus, „înmulțirea perlelor cu ajutorul orezului pare ... o autoînșelare” (vol. II, p. 475 sq.).

Credință producătoare de sinucideri în Insula Paștelui sau Rapa-Nui din Polinezia. Makluho-Maklai relatează, între altele, următorul fapt foarte straniu: „Sinuciderile sînt foarte frecvente în Rapa-Nui. Băștinașii își iau viața pentru cea mai neînsemnată pricină, convinși fiind că sufletul sinucigașului ajunge într-un loc unde capătă podoabe frumoase, hrană bună și femei drăgăstoase; pentru a obține aceste bunuri, băștinașii se aruncă de pe țărmul înalt pe stîncile ascuțite de lîngă mal” (vol. I, p. 99).

Idolii din Insula Paștelui sau Rapa-Nui din Polinezia. Prin importantele vestigii ale trecutului locuitorilor ei, insula Rapa-Nui este „unică în felul ei printre insulele Oceanului Pacific”. Este vorba despre „remarcabilele monumente” ce constituie „minunate modele de artă polineziană”. Între acestea, sînt o seamă de idoli.

Cele mai complete și mai interesante date despre aceste monumente au fost relatate de Palmer, medicul vasului englez „Topaze”, care a vizitat această insulă pe la mijlocul veacului trecut. După informațiile lui, nu toți idolii de piatră din această insulă au fost distruși, ci mulți din ei mai stau în picioare, iar alții sînt răsturnați, dar încă întregi; de asemenea, în unele locuri se mai pot vedea platformele înalte sau **altarele** pe care stăteau idolii în trecut. Unii din acești idoli se găsesc la Muzeul de etnologie din Santiago, unde Mikluho-Maklai a văzut un idol mare din lavă neagră, înalt de 1,5 m și patru basoreliefuri, pe care le descrie astfel: „pe două din ele sînt sculptate figuri omenești de sexe diferite, pe una din fețele celei de a treia pietre plate poate fi văzută o fizionomie omenească de mari dimensiuni, iar cel de-al patrulea basorelief înfățișează câteva animale: un pește, un animal care seamănă cu un iepure și alături de el un animal în chip de pasăre, cu cioc, fără aripi, cu mîini înzestrate cu cinci degete”. Tot aici a văzut figura unui sfinx cu cap de om și două figuri omenești cu spinările lipite și stînd în genunchi” (vol. I, p. 99—100).

Cultul lunii. Despre felul cum papuașii de pe coasta Maklai din Noua Guinee practică **cultul lunii**, marele călător rus ne spune:

„Astăzi e **lună plină** și doi tineri din Gorendu — Asel și Wuanwum — au trecut acum (e aproape nouă seara) pe aici, unși cu vopsea roșie și albă și împodobiți cu flori și verdeață, în drum spre Gumbu, unde vor petrece noaptea. Am observat că băștinașii **sărbătoresc luna plină**: când răsare luna plină, locuitorii din diferite sate își fac vizite reciproce, se gătesc și în aceste nopți cîntecele lor răzbat pînă la Garagasi sub forma unor strigăte puternice și tărăgănite” (vol. I, p. 189). Apoi adaugă: „de cîte ori răsare luna (plină), băștinașii scot un fel de strigăte ciudate, salutînd parcă apariția ei” (vol. I, p. 185). Nu este lipsit de interes amănuntul că „papuașii spun soarelui (dar nu întotdeauna) „sing-niri”, iar lunii „caaram-niri”, adică steaua soare și steaua lună” (vol. I, p. 184).

„**Locul sfînt**” de la Tandion-Tuan din Peninsula Malacca. Lîngă Tampat Kramat din Peninsula Malacca se găsește „locul sfînt” de la Tandion-Tuan, pe care M. Maklai îl prezintă astfel: „un loc atît de sfînt, încît malaezii vin chiar de la Singapore să se roage aici dacă vor să întreprindă ceva, sau dacă cele întreprinse s-au terminat cu bine. În jurul unui copac destul de mic, pe o porțiune defrișată, erau înfipte în pămînt o mulțime de bețe, în vîrfurile cărora atîrnau cîrpe lungi; alte cîrpe fluturau în copac. Pretutindeni se vedeau urmele lăsate de vizitatori ... (care) nu se sfîiesc să mănînce aici. Pămîntul era plin de oase de ied și coji de nuci. În apropiere am zărit doi bolovani, ... (care) acoperă două morminte, dar nu se știe ale cui sînt; nici oamenii! cei mai bătrîni nu țin minte să fi auzit în tinerețe, de la alți bătrîni, cine a fost înmormîntat aici...”. De reținut că „în apele de aici mișună o mulțime de animale mari (crocodili?), ... (care) nu pricinuesc rău oamenilor, fiind doar un fel de paznici ai acestor locuri” (vol. II, p. 153 sq.).

Vraciul și idolul din Kilvit. În satul Kilvit din nordul Insulei Vuap din arhipeleagul Amiralității, Maklai remarcă următoarea realitate: „Printre primii (băștinași) l-am zărit și pe matra-mat-ul (vraciul) lor, care adusesese cu sine, atîrnat pe piept, un mic idol de lemn înfășurat în cîrpe. La întrebările puse, primii răspunsuri foarte nesatisfăcătoare: mi s-a spus că atunci cînd se îmbolnăvește un om, idolul este așezat lîngă cel în suferință și că unul din marii matra-mat a dat acest idol ca să însoțească expediția și s-o ocrotească de nenorociri” (vol. II, p. 191).

Telumurile de pe coasta Maklai din Noua Guinee. Despre unele statuete de lemn, marele etnolog rus ne informează astfel:

„Intr-una din barle (colibă platformă — prici — pe care papuașii dorm și mănîncă) am găsit, în sfîrșit, ceea ce căutam de multă vreme și anume cîteva statuete de lemn; cea mai mare dintre ele, înaltă de 2 m, era așezată în mijlocul barlei, ... a doua, de 1,5 m, iar a treia, fiind foarte veche și deteriorată, zăcea răsturnată la pămînt”. Aceste statuete se numesc „**telumuri**” (vol. I, p. 218). La nota 39 în legătură cu acest loc, se dă următoarea indicație: „Rolul telumurilor de pe coasta Maklai nu a fost lămurit nici astăzi. Unii autori consideră că telumurile sînt **imagini ale strămoșilor**, dar această afirmație nu-și găsește confirmarea în reprezentările religioase ale papuașilor. Alții consideră că ele sînt pur și simplu **imagini ale morților**, ceea ce este vădit eronat, deoarece în satele papuașe sînt mult mai puține telumuri decît ar trebui să fie, dacă presupunerea ar fi justă. Mikluho-Maklai consideră că ele sînt **imagini ale celor mai venerați membri decedați ai satului** și acest punct de vedere pare să fie cel mai aproape de adevăr” (vol. I, p. 404). „La Bongu — ne mai informează Maklai — am descoperit încă un telum mare, pe care l-am desenat imediat. În mîna stîngă telumul mare ținea unul mai mic, lucrat foarte grosolan, din lut” (vol. I, p. 226). În Insula Bili-Bili. Mikluho-Maklai a găsit „primul telum care înfățișa o figură de femeie” (vol. I, p. 256). În satul Tengum-Mana a observat într-o casă de bărbați „un telum vechi, cu trup de om și cu cap de crocodil” (vol. I, p. 295). Tot în acest sat, și anume într-o colibă originală, M. Maklai a văzut patru telumuri, dintre care „unul atrăgea în mod special atenția: ca aspect nu se prea deosebea de celelalte, dar era cel mai mare și ținea cu amîndouă mîinile, în fața pieptului, o scîndură lungă, acoperită cu creștături neregulate, asemănătoare cu hieroglifele, care, din pricina vechimii, aproape că își pierduseră contururile” (vol. I, p. 322).

Rituri de înmormîntare. Cu prilejul morții unui papuaș din satul Bogati de pe coasta Maklai din Noua Guinee, se adunară mulți locuitori din satele vecine. Moartea a fost vestită prin lovituri repetate de barum (tobă de semnalizare). Aici se procedează în felul acesta numai dacă moare un bărbat; dacă moare o femeie, nu se bate barum-ul. (În satul Bongu, tot din Noua Guinee, se bătea barum-ul și cînd murea o femeie, vol. II, p. 278). La fel s-a procedat și cu prilejul morții unui papuaș din satul Gumbu. Spre acest sat se îndreptau o mulțime de băștinași din satele vecine, înarmați cu săgeți, sulite și arcuri. La intrarea în sat, femeile au trecut înainte și au început bocetele și urletele,

despre care M. Maklai, care era și el de față, spune că erau „foarte asemănătoare cu urletele cîinilor”. În vatra satului se auzeau strigăte și cuvîntări foarte zgomotoase. Băștinașii care veneau din satele vecine — ținînd în mîna stîngă arcul cu săgeți și în dreapta sulița pregătită de atac — au pornit în pas alergător spre piață, unde s-au înșiruit în fața unui alt grup aflat acolo.

Iată, cum înfățișează M. Maklai jocul militar ce s-a desfășurat aici: „Între cele două grupuri sau șiruri așezate față-n față — unul al atacanților și celălalt al apărătorilor — a apărut un locuitor din Gumbus, pare-se o rudă a mortului. Vorbea foarte gălăgios și întărea spusele cu mișcări energice, se arunca ba într-o parte, ba în alta și amenința cu sulița pe atacanți. Din cînd în cînd, din șirul opus se desprindea un adversar, care, de asemenea, acționa mai mult cu gîtlejul și cu limba decît cu arcul și cu sulița. Unii trăgeau cu arcul avînd grijă să nu lovească pe nimeni. Era o învălmășeală și o hărmălaie cu strigăte puternice. Băștinașii nu acționau deodată, ci pe rînd și de fiecare dată din șirul opus ieșea cîte un adversar”.

În legătură cu pregătirea „sicriului papuaș”, M. Maklai ne spune: „În acest scop au fost aduse teci de frunze de palmier și cusute cu liane, formînd două bucăți lungi. Bucățile au fost așezate apoi în cruciș și cusute din nou la mijloc, unde se suprapuneau. Capetele rămase au fost îndoite în așa fel ca partea dublă de la mijloc să formeze un pătrat cu latura de 5 cm. Acesta era fundul sicriului. Capetele îndoite alcătuiau pereții unei cutii mari, înalte de 1 m. Pentru ca pereții să nu se lase, cutia a fost legată în cîteva locuri cu liane”.

Despre celelalte aspecte ale înmormîntării, expunerea spune în continuare: „În coliba mortului bocetele ba se înteteau, ba se linișteau. Ceva mai la o parte fierbea, într-un vas mare de lut, niște bau (taro) care a fost scos fierbinte, așezat pe frunze, înfășurat în pachet și agățat de creanga unui copac, lîngă colibă; deasupra ușii colibeii mai atîrna și un cîine mort. Mi-au explicat că după înmormîntare el va fi mîncat de oaspeții prezenți la ceremonie funebră”.

Apoi a fost scos afară din colibă mortul, „care fusese în prealabil îndoit în poziție șezîndă, în așa fel ca bărbia să i se sprijine pe genunchi; fața privea de asemenea în jos, iar mîinile nu i se vedeau; erau ascunse între trup și picioarele îndoite. Pentru a menține membrele în poziția dorită, trupul era înfășurat cu brîul răposatului. Mortul era dus de trei oameni: doi îl sprijineau de pe lături iar al treilea, care-l ducea propriu-zis, îl luase în brațe”.

„Două femei, dintre care una era mama decedatului iar cealaltă soția lui, încheiau procesiunea, ținând în mâini capetele brîului cu care era legat trupul mortului. Amîndouă erau mînjite cu vopsea neagră, foarte neglijent, cu pefe. Nu purtau nici un fel de podoabe, ba chiar și fusta obișnuită, de lungime cuviincioasă, era astăzi înlocuită cu o cingătoare, de care atîrnau în față și în spate niște franjuri rupte, care abia acopereau trupul. Totul arăta că ele se îmbrăcaseră astfel în mod intenționat, pentru a arăta că n-au avut nici timp și nici dispoziție să se ocupe cu îmbrăcăminte. Amîndouă îngînau jalnic un cîntec trist.

Cînd mortul a fost scos din casă, întreaga asistență a tăcut, s-a ridicat și a păstrat tăcerea pînă la sfîrșitul ceremoniei. Mortul a fost coborît în cutia descrisă mai înainte, care era așezată în mijlocul pieței; capul i-a fost acoperit cu un „telrun” (sacul în care femeile poartă copiii), apoi au îndoit pereții laterali ai cutiei și i-au legat deasupra capului. Acum sicriul luase forma unei piramide triunghiulare. După aceasta au legat totul, temeinic, cu liane, iar capătul de sus l-au fixat de o prăjină destul de groasă. În timpul acestei operații, cîțiva băștinași au ieșit din rînduri și au depus lîngă sicriu niște nuci de cocos uscate și o cingătoare nouă, proaspăt vopsită. Doi papuași au ridicat pe umeri capetele prăjinii de care era legată cutia cu mortul și l-au dus înapoi în colibă; al treilea a luat nucile și cingătorea și i-a urmat. Cu aceasta ceremonia luase sfîrșit”.

Mortul a fost lăsat pur și simplu în colibă: „Prăjina fusese ridicată și așezată pe grinzile de sub acoperiș; cutia piramidală pendula încă în mijlocul colibeii pustii” (vol. I, p. 309—313). Dacă mortul e îngropat, atunci terminarea îngropării se anunță prin lovituri de barum (vol. I, p. 362).

După trei zile de la înmormîntare, s-a dat o masă în cinstea sau pentru pomenirea mortului. Cu acest prilej se tăiașe un porc, din care se înfruptau numai tamo, adică bărbații maturi, pe cînd malassi, adică tinerii, trebuiau să se mulțumească cu bau, adică cu taro (vol. I, p. 314 sq.). În legătură cu această situație, nota 61 dă următoarea explicație: „Tamo este numele bărbaților adulți, malassi — al adolescenților care nu au atins încă vîrsta maturității sexuale. Trecerea unui tînăr din rîndul malassi în rîndul tamo este însoțită la papuași de rituale speciale — **ritualele inițierii** — dintre care cel mai important este „mulum”-ul (circumciderea). După săvîrșirea acestor rituale, tînărul capătă toate drepturile unui bărbat adult, devine tamo: el poate să ia parte la

ospete, să asculte cîntecele tuturor instrumentelor muzicale, să aibă toate armele, să se căsătorească etc. Riturile inițierii sînt săvîrșite de obicei la împlinirea vîrstei de 13—15 ani” (vol. I, p. 407). Un spor de lămurire dă și nota 62: „Malassi nu au voie să mănînce unele mîncăruri pe care le consumă bărbații maturi. Intre altele, le este interzisă carnea de porc pregătită cu prilejul unui ospăț, la care nu au nici dreptul să participe. Dar cînd devin tamo (adulți) toate interdicțiile alimentare sînt ridicate” (vol. I, p. 407).

Din descrierea înmormîntării soției lui Mote (vol. II, p. 276—279) din satul Bongu (Noua Guinee), reținem următoarele amănunte noi: picioarele moartei au fost îndoite din genunchi, legate și învelite în maluri (șorturi din stofă făcută din scoarță de copac) femeiești, iar lîngă cap și pe margini au fost înfipte ramuri ... cu frunze pestrițe. Demonstrația războinică din piața satului era însoțită de cuvîntări. Soțul moartei fu îmbrăcat într-un mal (șorț) nou, iar în păr îi înfipseră un katazan uriaș (un pieptene cu un evantai de pene, pe care au dreptul să-l poarte exclusiv tamo-boro, adică numai capii de familie). Pe umăr ținea un topor. N-avea nici un astîmpăr, ci umbla de colo pînă colo, iar din cînd în cînd se chircea pe vine, executînd un fel de dans în tactul tînguirilor sale și bocetelor femeilor. Cu ocazia conso-lării, se aduceau unele daruri. Cît privește ospățul, mîncarea nu se cuvenea să fie consumată pe loc, ci trebuia luată acasă. Cînd moarta fu scoasă din colibă, cîțiva bărbați legănuu gamborul (coșul ce servea de sicriu) cu moarta. Văicărindu-se mereu, femeile începură acum a se învîrți în cerc și a dansa în jurul gamborului. Din cînd în cînd se opreau și făceau, cu partea mijlocie a trupului, mișcări indecente; unele zgîriau și mîngîiau cu mîinile gamborul, bocind pe diferite tonuri. Grupurile bocitoarelor se schimbau neconținut. În cele din urmă, gamborul fu dus înapoi în colibă și atîrnat de acoperiș cu ajutorul unei prăjini.

În legătură cu această înmormîntare, M. Maklai ne mai dă următoarele informații: „Dimineața (după înmormîntare) i-am găsit pe toți băștinașii, de la mic pînă la mare, cu obrajii mînjiți cu vopsea. Unii își mînjiseră cu vopsea neagră nu numai fața, ci și pieptul; alții își înnegriseră pe deasupra și mîinile și spina, iar Mote, soțul răposatei, era vopsit cu „kumu” (vopsea neagră) pe tot corpul. Am aflat că se vopsiseră încă de aseară și că astăzi toți băștinașii din Bongu și Gumbu au rămas în sat și nu s-au dus la lucru. Bărbații nu făceau decît să mănînce și

să bea keu (băutură amețitoare), iar femeile își vedeau de treabă pe lângă casă. Papuașii erau mânjiți cu kumu, nu purtau nici un fel de podoabe și semănau cu niște hornari” (vol. II, p. 279; vezi și p. 299 sq., 302, 401 și 450).

Dintre toate cazurile de înmormântare relatate de M. Maklai, cel mai interesant este acela al bătrînului Panghi din ostrovul Andra din arhipieleagul Amiralității (Melanezia).

Tabloul cu mortul așezat în colibă este prezentat astfel: „Lîngă ușă, acoperit cu un kadian (rogojină din frunze), era întins pe pămînt mortul. În jurul lui cîteva femei intonau un cîntec lent și tărăgănat, în timp ce alte două sau trei boceau cît le țineau puterile. Lumina ce pătrundea prin ușă cădea direct pe trupul absolut gol al răposatului; capul îi era așezat pe genunchii unei femei care, încălzindu-și degetele la foc, se străduia să-i închidă ochii întredeschiși. Deodată una din femei, văicărindu-se amarnic, începu să îmbrățișeze mortul, se lipi de pieptul lui mîngîindu-i fața, în timp ce alta se aruncă să-i îmbrățișeze genunchii” (vol. II, p. 373).

Ceea ce l-a frapat îndeosebi pe M. Maklai, a fost automartirajul și dansul nevestelor mortului. Iată ce spune despre nevasta principală a mortului: „Costumul obișnuit foarte decent al femeilor în vîrstă — două șorturi lungi din fibre vegetale, atîrnate în față și în spate — fusese înlocuit la această femeie cu un șort vechi și scurt, numai zdrențe, care nu-i acoperea aproape de loc trupul. După ce ne depăși ea începu să bocească și mai amarnic, se prăvăli deodată cu putere la pămînt și începu să se tăvălească pe jos. Pe locul unde se prăbușise, ieșeau din nisip niște colțuri ascuțite de mărgean, așa că bîața femeie se rănise în multe locuri pînă la sînge. Era neplăcut să asîști la acest automartiraj. Dînsa apucă o sfărîmătură de mărgean și începu să se lovească cu piatra peste capul ras, peste față și piept. Alte femei se apropiară de ea, probabil ca s-o liniștească, dar dînsa, în loc să se calmeze, sări în picioare și, urlînd și mai avan, se bufnă încă odată de pămînt” (vol. II, p. 372). Apoi ea vine în colibă la mort: „Plină de nisip, însîngerată și aproape complet goală, femeia sări deodată în picioare, o luă la fugă și dispăru printre colibe” (vol. II, p. 273). Intre timp, Maklai venise în coliba cu mortul: „De după ușă din spate — continuă el — se auziră țipetele femeii pe care o văzusem pe țarm. Pe corp i se mai vedeau încă urme de nisip, iar din rănilile de pe față, piept și mîini sîngele curgea șiroaie. Murmurînd ceva cu glas tînguitor, ea păși pragul înalt al colibeii și clăti-

nîndu-se parcă în ritmul unui dans, fără să privească pe nimeni, se apropie de răposat, în timp ce celelalte femei se dădura la o parte. La vederea mortului, o apucă o nouă criză: cu un țipăt pătrunzător, smulgîndu-și de pe trup ultima zdreanță de îmbrăcăminte, se aruncă asupra cadavrului, se lungi peste el și începu să-l zgîlție cînd într-o parte, cînd în cealaltă, să-i ridice capul, să-l scuture de umeri și să-l cheme cu voce tare, ca și cum ar fi vrut să trezească un om adormit. Deodată se ridică în picioare, toată numai sudoare, sînge și noroi, și se avîntă într-un dans straniu rostind cu voce nespus de jalnică cuvinte ce nu le înțelegeam” (vol. II, p. 373). „Femeia, prin vorbe și unduirile trupului, voia să-l readucă la viață. Din cînd în cînd mișcările și gesturile femeii, care părea să fi uitat de tot și de toate de pe lume, în afara mortului, deveneau isterice, spasmodice. Cînd puterile au părăsit-o și s-a oprit sleită de vlagă, o altă femeie i-a luat locul” (vol. II, p. 373 sq.). A doua femeie a fost înlocuită de o a treia, apoi de o a patra (vol. II, p. 374).

Despre adevărata stare sufletească a acestor femei și mai ales a celei dintîi, M. Maklai observă: „În bocetele, în gesturile și mișcările femeilor se putea observa totuși ceva artificial, dinainte învățat. Datinile cereau aceasta și sentimentele treceau pe planul al doilea. Că nu greșisem, mi-a demonstrat-o următoarea scenă desfășurată în fața mea, ceva mai la o parte de răposat și de personajele mai importante. De îndată ce nevasta principală s-a depărtat de mort și a fost înlocuită de alta, ea s-a liniștit ca prin farmec și, în locul gesturilor și al strigătelor frenetice, începu să vorbească încet, liniștit. Scoase de undeva un ulcior plin cu apă, bău cu sete, apoi se instalează comod și, sporovăind tot timpul cu femeile din jurul ei, se apucă să curețe de murdărie și cărbune rănile pe care și le pricinuiseră singură. Făcea impresia unei actrițe coborîte de pe scenă” (vol. II, p. 374).

Despre toaleta mortului, marele etnolog ne spune: „Toți cei aflați mai aproape de mort (probabil rudele cele mai apropiate) începură să-l gătească. Fața și capul au fost îngrijit rase cu aschii de obsidiană; n-a fost uitat nici smocul de păr din urechi. Pe urmă tot trupul a fost șters cu tupa (stofă de scoarță de copac) moale, îndepărtîndu-se tot părul de pe corp” (vol. II, p. 374). După ce i s-a făcut găteala, rudele și prietenii au venit în jurul mortului: „După o jumătate de oră am venit și am găsit adunați în jurul mortului o mulțime de oameni. Erau, probabil, rudele cele mai apropiate și prietenii lui. Expresia de durere ce se citea pe

chipurile lor era emoționantă și profundă. N-am mai văzut gesturi și poze teatrale. Nimeni nu bocea și, în afara unor suspine ușoare, nu se auzea nimic, dar pe obrajii tuturor curgeau și-roaie de lacrimi” (ibidem). După aceea, găteala s-a continuat astfel: „Mortul fusese uns cu vopsea roșie, iar în jurul capului, gâtului și înșinilor îi puseseră atârinate podoabe făcute din scoici” (vol. II, p. 375).

Din diferite colțuri ale insulei veneau în coliba mortului și-ruri întregi de femei, mînjite toate cu vopsea neagră. Ele începeau să bocească tărăgănat încă înainte de a intra în colibă, iar cînd se apropiau de mort unele se prindeau în dans, iar altele, plîngînd și văicărindu-se, se aruncau asupra trupului mortului și-l îmbrățișau (vol. II, p. 375).

Pe la ora trei după-amiază, bărbații au adus mraluri (tobe de lemn) mari și mici, pe care — pentru rezonanță — le-au așezat pe două grinzi de lemn uscat, puse cruciș, lîngă ușa din spatele colibei. Apoi începură să lovească în tobe. Pe toate mralurile băteau simultan și din toate puterile cu niște bețe de lemn foarte uscat. Sgomotul era asurzitor și producea o gălăgie infernală.

Incet încet coliba a fost tixită de femei, dintre care majoritatea stăteau nemișcate. Numai cele aflate în imediata apropiere a mortului executau diferite mișcări fără să se urnească din loc. Aceste mișcări erau făcute cu partea mijlocie a trupului și din faptul că dansatoarele erau mereu înlocuite, rezultă că erau foarte obositoare. Cînd se apropiau de mort și începeau să danseze pe loc, femeile care voiau să lase impresia că sînt deosebit de îndurerate, își smulgeau de pe trup amîndouă șorturile și rămîneau goale de tot (vol. II, p. 375).

În interiorul colibei dansul continuă pînă seara. Focul aprins lîngă capul răposatului îi lumina pe dansatori. La bocetele și urletele femeilor răspundeau bubuiturile mralurilor (vol. II, p. 376).

În cursul nopții, scena se prezenta astfel: „Era o noapte splendidă cu lună și multe femei stăteau sau dansau în afara colibei, iar în interiorul ei numărul lor era parcă și mai mare decît ziua. Focul de lîngă mort izbucnea uneori în pălălăi și la lumina lui am putut vedea că toate dansatoarele (în colibă nu se găsea atunci nici un bărbat) erau absolut în pielea goală. Dansurile și mișcările trupului erau îndreptate spre răposat, care fusese așezat pe o rînă, cu fața spre ele, ca și cum le-ar fi privit; cu o

deosebită rîvnă dansau și femeile bătrîne” (vol. II, p. 376). Reținem că dansurile nocturne se desfășurau atît în afara colibei cît și înlăuntrul ei, în jurul cadavrului.

Pe cînd mralurile continuau să sune, intră în colibă un bărbat cam de 45 ani, vopsit negru din cap pînă în picioare. Se îndreaptă spre mort, iar lumea s-a dat la o parte și a păstrat tăcere. Ajungînd în dreptul vetrei, se opri la doi pași de cadavru. Femeile se așezară toate pe pămînt, în afară de două care rămaseră în picioare, în stînga și în dreapta noului venit. Toți trei, adică bărbatul venit și cele două femei, ridicară mîinile deasupra capului, depărtară picioarele și începură să urle din răspuțeri. Mișcările bărbatului erau foarte energice, dar nu izbutea să le întreacă în această privință pe cele două femei. După aceea, în urletele frenetice ale întregii adunări și ale loviturilor nespuse de puternice ale mralurilor, bărbatul ieși din colibă și gălăgia se potoli dintr-odată (vol. II, p. 376).

Asistența începu să plece și dimineața în sat domnea liniștea. Mortul fusese lăsat pe loc. Pînă la amiază, cîteva femei făceau în permanență vînt mortului, ștergeau și afumau trupul celui mort (vol. II, p. 377).

După masă, ceremonia înmormîntării continuă în felul următor: „Mortul a fost scos din colibă pe o targă de scînduri special construită și așezat în mijlocul terenului dintre colibe. Bărbații stăteau sau ședeau în cerc în jurul lui, iar femeile se adunaseră grupuri-grupuri în spatele lor. Unul din bărbați — nu acela care dansase astă noapte lîngă trupul mortului — luă într-o mînă o nucă de cocos, în cealaltă, un topor de producție locală și rosti o scurtă cuvîntare pe care, din păcate, n-am înțeles-o. La sfîrșitul cuvîntării a înșirat numele mai multor oameni și de fiecare dată a crestat ușor cu toporul coaja nucii. Cît timp a fost expus în piață, mortul era acoperit cu o rogojină. După terminarea cuvîntării, toată lumea s-a ridicat și mortul a fost dus cu aceeași targă în „sari” (curticica din fața colibei) și acolo, chiar lîngă intrarea în colibă au început să sape o groapă. Din pricina solului dur, de mărgean, groapa nu avea mai mult de 2,5 sau 3 picioare adîncime. Cadavrul, pe care fuseseră lăsate cîteva podoabe, a fost înfășurat în kadian (rogojină din frunze), legat, coborît în groapă și așezat în poziție lungită, apoi groapa a fost acoperită cu pămînt. În timp ce se arunca pămîntul în groapă, unii plîngeau și țipau, dar se vedea că toți se grăbeau să termine ceremonia înmormîntării” (vol. II, p. 377).

Două ore mai târziu, se făcu în piață împărțirea moștenirii, care consta din: câteva blide mari de lemn, o mulțime de sulite, diferite podoabe, obiecte casnice, rogojini etc. Intreg avutul a fost împărțit în grămăjoare, care au fost luate de câțiva bărbați și de câteva femei (vol. II, p. 377).

În cursul serii și al nopții, o mulțime de femei au bocit în coliba mortului. Deasupra mormîntului ardea un foc mare, clădit din bușteni groși (vol. II, p. 378).

În dimineața următoare, băștinașii din insulă au organizat o expediție în satul Rembat. Necrezînd în moartea naturală, ei considerau că decesul lui Panghi a survenit în urma vrăjilor unor dușmani ai mortului din satul numit mai sus. Femeile dădeau ajutor bărbaților, cărînd în pirogi sulitele, proviziile, apa etc. Expediția consta din unsprezece pirogi, fiecare avînd pînă la nouă oameni (vol. II, p. 378).

Expediția plecată la Rembat s-a întors fără morți sau răniți, precum și fără să fi ucis sau rănit vreun vrăjmaș. Totul se mărginise la o demonstrație războinică prilejuită de moartea lui Panghi (vol. II, p. 379).

Obiceiuri de înmormîntare. Marele călător rus ne spune între altele: „Îmi pare foarte rău că la nici unul din craniile nu mi-au dat **maxilarul inferior**, pe care băștinașii de aici (e vorba de locuitorii din satul Gumbu de pe coasta Maklai din Noua Guinee) **îl păstrează cu grijă și de care se despart cu greu**, constituind o **amintire a mortului**” (vol. I, p. 230). În nota la acest loc, se dă următoarea explicație: „Mikluho-Maklai căpăta de obicei de la papuași craniile fără maxilare inferioare. Aceasta se explică prin obiceiurile de înmormîntare ale băștinașilor. Cîteva luni după înhumare rudele mortului dezgroapă mortul și scot **maxilarul inferior, pe care îl păstrează cu sfințenie**. Uneori se dezgroapă și craniul, dar de acesta băștinașii se despart cu mai multă ușurință. În satul Bongu ruda cea mai apropiată a mortului poartă maxilarul inferior atîrnat de braț ca podoabă” (vol. I, p. 405). În afară de maxilarele inferioare, băștinașii din Noua Guinee „nu respectă cîtuși de puțin craniile și osemintele rudelor lor” (vol. I, p. 364).

În Noua Caledonie M. Maklai văzu un loc, „unde lîngă o colibă erau înfipti în pămînt niște pari de lemn, ascuțiți într-un mod special, numiți „mukuma”. Acești mukuma se ridică **în amintirea morților** și nu sînt altceva decît parii din vîrfurile colibelor în care trăiră răposații” (vol. II, p. 328).

În insula Vare (Polinezia) după ce mortul era îngropat, cea mai apropiată rudă a lui dormea zece nopți în șir pe mormînt (vol. II, p. 404).

Diferite morminte. În jurnalul său, marele etnolog rus descrie și cîteva morminte văzute în călătoriile sale. Dintre acestea, am reținut mormîntul unui oran-utan (un trib) dintr-un sat din Peninsula Malacca: „M-am dus să văd mormîntul unui oran-utan, decedat recent. Mormîntul are forma unei piramide dreptunghiulare din nisip argilos, cu baza alungită și vîrfurile tăiate. El este împrejmuit cu un garduleț din trunchiuri netede și subțiri. Pe mormînt erau culcate două tulpini de trestie de zahăr, iar la cap și la picioare erau înfipte două bețe împodobite cu creștături. Ele poartă numele de nisan și arată sexul mortului. În mormintele femeilor se înfig două scîndurele din alt soi de lemn. Lîngă mormînt se mai agață un coș, se așează un vas pentru apă și un fel de sfeșnic pentru făclii de dammar. La cap și la picioare au fost sădite două mlădițe, care au și apucat să dea rădăcini. Morții se îngroapă înfășurați în cain” (vol. II, p. 104 sq.).

Două morminte din satul Lundan din Peninsula Malacca: „Chiar lîngă colibă se găseau două morminte. Poate tocmai de aceea fusese părăsită. În unul din ele era îngropată o femeie. După cum am spus mai înainte, mormintele se deosebesc aici după sexul mortului. În mormînt era înfiptă o scîndură și un băț sculptat. La căpătîi (spre răsărit) era înfipt un alt nisan (monument funerar), diferit de cel de la picioare. Amîndouă nisanele aveau desene executate în negru și alb. Pe mormînt se afla o ceașcă. Era împrejmuit cu un gard din bambus și prevăzut cu un acoperiș din scoarță de copaci. Morții se îngroapă în aceeași zi, în poziție culcată și înfășurați în cain (numai capul și picioarele rămîn descoperite)” (vol. II, p. 145).

Mormintele de la Kota-Tinghi din Peninsula Malacca: „Pe la amiază sosirăm la Kota-Tinghi. Pe ramurile unui copăcel de lîngă mal erau atîrnate o mulțime de cîrpe albe, așa-numitele pandi-pandi — semne care arată că locul este cremat... Pe o mică înălțime, un fel de terasă dreptunghiulară împrejmuită cu un gard jos din pietre, se găseau 14 morminte. Mormintele au o formă alungită, tivită cu o bordură din blocuri de piatră, iar la cap și la picioare au cîte o coloană sculptată: una mare — la cap și alta mai mică — la picioare, îmi amintesc de nisanele de pe mormintele oran-utanilor. Lîngă un mormînt care se păstrase mai bine se găseau trei cupe, o tavă cu cărbuni și erau înfipte o mulțime

de pandi-pandi. Kasim (paznicul mormintelor) mi-a spus că aici odihnesc osemintele sultanului Mahmud. Ornamentele de pe morminte nu se remarcă nici prin originalitate și nici prin frumusețe. Aproape toate au un motiv ornamental a cărui semnificație n-am putut-o afla aici; poate o să mă lămurească maharadjahul” (vol. II, p. 168—170).

Alte morminte din aceeași localitate sînt descrise de Mikluho-Maklai în felul următor: „Intr-un loc pustiu, năpădit de tufișuri și bălării, am zărit o înălțime în formă de terasă. Era Kubur-Said. M-am urcat pînă sus și am cercetat mormintele; mi s-a atras atenția că nu e îngăduit să se calce pe ele.

Kubur-Said este o terasă dreptunghiulară de 1,5 m înălțime, 20 m lungime și 8 m lățime, cuprinzînd trei morminte de femei și două de bărbați. Intr-un loc se văd rămășițele unui portic. Ornamentele nu sînt lipsite de gust. Mormintele bărbaților, ale femeilor și ale copiilor pot fi distinse cu ușurință după aspectul exterior... Pe unele morminte am găsit inscripții, pe altele ele erau înlocuite cu niște linii” (vol. II, p. 147).

Serbările papuase „ai”. Mikluho-Maklai vorbește despre o serbare nocturnă a băștinașilor din satele Gorendu, Bongu și Gombu. Serbarea era anunțată cu lovituri puternice și dese de barum (tobă de semnalizare), cu sunete de instrumente muzicale papuase și cu strigătele băștinașilor. Aceasta se desfășura lîngă Gorendu „într-un luminiș băătorit, înconjurat de arbori seculari, în mijlocul căruia se găseau vreo cincizeci de băștinași”. Era aproape cinci dimineața: „Incepea să se crape de ziuă, dar în pădure domnea încă întunerecul. Luminișul era înconjurat din trei părți de pădure, iar partea din față nu era altceva decît malul rîpos al mării” (vol. I, p. 248).

Iată cum descrie iscusitul cercetător priveliștea serbării: „Pe primul plan, în apropierea focurilor, ședeau grupați pe rogojini și pe pămîntul gol, adunați în jurul cîtorva tabire (blide de lemn) mari, o mulțime de băștinași în cele mai variate poziții. Unii cu capul dat pe spate, terminau de băut din cupe mici ultimele picături de keu (băutură ametoitoare făcută din rădăcină de keu, adică *Piper methysticum*); alții, amețiți de băutură, dar nu complet beți, ședeau sau stăteau tolăniți cu ochii ieșiți din orbite, ficși și încetoșați și sorbeau băutura verde: alții dormeau în cele mai diferite poziții (unii — pe burtă, alții — pe spinare, cu mîinile și picioarele desfăcute, alții — ședeau pe jos cu capetele căzute pe piept). Pe unii noaptea nedormită și keul îi învinsese; alții se-

deau în jurul tabirelor cu aian (jams) și buam (sago pregătit din arborele de pîine), continuînd să flecărească vesel. În fine, alții trebăluiau în jurul unor vase mari în care fierbea mîncarea.

Cîțiva amatori de muzică ridicaseră deasupra capului sau rezemaseră de copaci niște „biciume” de bambus, lungi de peste 2 m, din care scoteau sunete tărăgănate și puternice, care îți spărgeau urechile; alții suflau în niște nuci de cocos lungi, găurite lateral și în partea de sus, care scoteau niște sunete foarte stridente ca de fluier. De jur împrejurul trunchiurilor de copaci erau sprijinite sulite, iar de prin tufișuri răsăreau arcuri și vîrfuri de săgeți. Tabloul era extrem de original, înfățișînd o scenă din viața sălbaticilor în întreaga ei primitivitate” (vol. I, 249).

Cînd mîncarea fu gata, poftirea la masă s-a făcut prin chemările repetate și insistente ale „biciumelor” de bambus. „În scurtă vreme se adunară o mulțime de locuitori din trei sate — Bongu, Gorendu și Gumbu — și se năpustiră hulpavi asupra bucatelor, servite în tabire de dimensiuni foarte mari”. (vol. II, p. 250). Soseau provizii pentru masa de prînz. „Totul urma să fie consumat în timpul prînzului, cu care se termina ospățul început ieri seară” (vol. I, p. 250). „Femeile nu participă nemijlocit la aceste ospețe; ele mîncă separat și se îndeletnicesc doar cu curățatul alimentelor; femeilor ca și copiilor le este interzis accesul în luminiș” (vol. I, p. 251). De asemenea, „tinerilor înaintea operației „mulum” (după care intră în sînul bărbaților) le este strict interzis accesul în luminișul unde benchetuiesc bărbații” (vol. I, p. 253).

Nota 48 din vol. I, p. 405 sq. adaugă: „Mikluho-Maklai a descris amănunțit serbările papuașe „ai”, dar nu a sesizat întreaga lor **semnificație socială**. Din descrierile și din observațiile altor cercetători se poate conchide că „ai”-urile sînt **legate de ritualele inițierii**. Pentru a deveni un membru cu drepturi depline al tribului, fiecare papuaș trebuie să treacă printr-o serie de încercări. Una din ele este „mulum”-ul (circumciderea), care nu se săvîrșește la anumite termene, ci o dată la 10—15 ani. Mikluho-Maklai nu a izbutit să asiste la acest ritual. El spune doar că pentru circumcidere papuașii se duc departe în pădure. Femeile și copiii nu au dreptul să asiste, fiindu-le de asemenea strict interzis să vadă obiectele folosite la aceste rituale (de exemplu, instrumentele muzicale)”.

Descriînd un alt asemenea ospăț, Mikluho-Miklai adaugă amănuntele următoare: „În cinstea ospățului papuașii își vop-

siseră capetele și fețele, unii cu vopsea neagră, alții cu vopsea roșie. Alții îl vopsiră bicolor, în roșu cu margine neagră sau invers, în negru cu margine roșie” (vol. I, p. 307; vezi și p. 338 și 366).

Introducerea unei religii noi în Insulele Tonga (Australia de sud). Pentru a oferi „o ilustrare concretă a răului pricinuit de stabilirea albilor în insulele din Pacific și un exemplu al mîrșaviilor la care recurg uneori oamenii sub pretextul „instruirii” și „creștinării” băștinașilor” (vol. II, p. 484), Mikluho-Maklai relatează următorul fapt: „Acum mai bine de 50 sau 60 de ani, băștinașii arhipelagului Tonga au fost creștinați de misionarii wesleyeni. În ultimul deceniu, dintre misionari s-a evidențiat unul anume Baker, care a început să joace un rol însemnat în treburile regatului Tonga, devenind primul-ministru al regelui George. Baker, împreună cu un alt misionar, d. Watkin, au vrut într-o zi să întemeieze o nouă religie, născocită de ei, și să organizeze o nouă Biserică, pe care au numit-o „Biserica liberă din Tonga” (The free Church of Tonga). În fruntea noii Biserici se afla d. Watkin. Primul-ministru (Baker) l-a convins pe rege să dea un decret prin care „Biserica liberă” era recunoscută ca religie oficială a statului Tonga, iar toți supușii erau obligați să abjure Wesleyanismul și să adopte noua religie”. Dar „majoritatea populației a refuzat să-și schimbe religia. Atunci a început persecuția wesleyanilor”.

„Un corespondent din Insula Vavau relatează următorul caz: la sfîrșitul lunii februarie guvernul Insulelor Tonga (adică d. Baker) a dat dispoziție să se treacă la măsuri extreme, adică cei refractari să fie bătuți și supuși la cazne, pînă cînd se vor învoi să treacă la noua Biserică. Aceste dispoziții au fost îndeplinite cu o nemaipomenită cruzime. În ziua de 2 martie, după terminarea slujbei religioase la „Biserica liberă”, autoritățile au început represiunile. Elevul unei școli wesleyene, fiul unuia din cei mai bătrîni pastori wesleyeni, a fost întrebat dacă este de acord să treacă la noua religie. Răspunsul a fost negativ și l-a costat 72 de lovituri pe umeri și spinare; la a 73-a lovitură i-a plesnit pielea de pe piept, a 74-a a primit-o peste față vătămîndu-i un ochi și, în fine, a 75-a l-a lovit peste cap și gît...”.

„Wesleyenii au fost brutalizați și pe celelalte insule ale Arhipelagului Tonga”. Cu toate plîngerile făcute de cei prizoniți, nu s-a luat nici o măsură împotriva vinovaților (vol. II, p. 484—485 și 499).

Despre misiuni și misionari creștini. Marele călător rus ne dă în jurnalele sale și o seamă de relatări — sporadice și fragmentare — despre misiunile creștine și misionarii din cadrul acestora, pe care i-a întâlnit în cursul călătoriilor sale. Vezi vol. I, p. 96, 109; vol. II, p. 103, 323, 329, 331, 332—333, 404—405, 408—409, 411, 429, 436—438, 470.

Magia. În legătură cu faptul că băștinașul Tui din Noua Guinee era gata să fugă când Mikluho-Maklai a apropiat foarfecele de părul lui ca să taie un smoc pentru colecția sa (vol. I, p. 180), nota 17 de la p. 404 dă următoarea explicație: „Papuașii nu voiau să-i dea lui Maklai șuvițe din părul lor de teama magiei. Potrivit unor credințe răspândite la multe popoare de pe glob, orice parte a trupului omenesc, ca și obiectele apropiate de corp (păr, unghii, resturi de mâncare, un obiect vestimentar etc.) rămân pentru totdeauna strâns legate de insul respectiv și ca atare e suficient să se dea foc părului, unghiilor etc. sau să se săvârșească asupra lor anumite acțiuni magice, pentru a pricinui fără greș îmbolnăvirea sau chiar moartea persoanei respective. De aceea, papuașii nu aruncă niciodată părul tăiat sau resturile de mâncare, ci le distrug într-un fel sau altul, ori le ascund”.

În drum spre satul Tengum-Mana din Noua Guinee, când au ajuns într-o pădurice, unul dintre însoțitorii lui M. Maklai practica următorul procedeu magic: „Aici, schimbând câteva cuvinte cu ceilalți băștinași, Obor (unul din băștinașii însoțitori) a rupt o creangă, a bolborosit ceva deasupra ei, apoi a trecut în spatele fiecăruia din noi, a scuipat și ne-a lovit de două ori cu ramura pe spinare. La terminarea ritualului a rupt ramura în bucățele mici pe care le-a ascuns în pădure, printre lăstăriș și frunze uscate” (I, 318).

Cu ocazia vizitării împrejurimilor satului Englam-Mana din Noua Guinee, M. Maklai observă cum unul din băștinașii însoțitori proceda astfel: „Se lovea de zor peste gât, spinare și picioare cu o ramură verde, bolborosind ceva pe sub mustață. L-am întrebat de ce procedează astfel și mi-a explicat că îl așteaptă un drum lung, pentru care trebuie să ai picioare bune și tocmai de aceea procedează în felul arătat. Când termină cu autoflagelatul, el dădu ramura unui alt papuaș din cei care urmau să mă conducă și îi spuse câteva cuvinte, care îl determinaseră pe acesta să procedeze la fel” (vol. I, p. 326).

Credința în magie se desprinde și din următorul caz: Când M. Maklai voi să facă portretul unui băștinaș din Noua Guinee,

acesta, ca și ceilalți băștinași aflați în jurul lui, i-au spus că dacă va face așa ceva, sărmanul va muri în scurtă vreme (vol. I, p. 339).

Băștinașii din satele Bongu și Gorendu din Noua Guinee au încercat zadarnic să oprească ploaia prin descîntece (vol. I, p. 365). „Voiam să știu — ne spune M. Maklai — cum descîntă ei ploaia și le-am propus s-o facă în prezența mea. Bugai (un băștinaș) mi-a arătat cum se procedează, adăugînd însă că acum „onimul” (o vrăjitorie) lor nu ajută” (vol. I, p. 366).

În Insula Java există următoarea practică ce pare să aibă la bază credința în magia imitativă: „Cînd femeia rămîne pentru prima oară însărcinată, pentru ca nașterea să fie ușoară și să iasă un copil sănătos și frumos, soțul se înfășoară cu un sac, coboară într-o fîntînă și, după ce se afundă o dată în apă, taie sacul cu cuțitul dintr-o singură lovitură în lung și apoi iese afară” (vol. II, p. 17). La acest loc, nota 3 de la p. 487 dă următoarea explicație: „Acest obicei practicat în Java reprezintă o variantă originală a unor ritualuri destul de larg răspîndite, cunoscute sub numele de „kudava”. Kudava grupează o serie de acte sau interdicții rituale, cu ajutorul cărora se subliniază în mod simbolic legătura dintre tată și copilul nou născut; la unele popoare, tatăl nou-născutului se culcă în pat și simulează durerile facerii; la alte popoare el se abține de la anumite mîncări. În obiceiul iavanez menționat în text se vedește credința în magia imitativă: soțul femeii însărcinate imită simbolic actul nașterii. Obiceiurile de tipul kuvadei au apărut, probabil, în epoca trecerii de la căsătoria pe grupe la căsătoria pereche (în perioada orînduirii comunei primitive) și urmăreau întărirea drepturilor paterne ale băiatului”.

Despre felul cum papuașii din Noua Guinee descîntă furtuna, M. Maklai ne spune următoarele: „Pe munții din jur se adunau nori negri prevestitori de ploaie; de aceea, mulți băștinași au început să „descînte furtuna”, în care scop se întorceau cu fața spre nor, îl amenințau cu degetul sau cu obiectul pe care îl aveau în mîină și totodată bolboroseau stăruitor ceva. Acest descîntec îmi amintea de procedeele identice ale papuașilor de pe coasta Maklai. Chiar și marinarii mei din Ceram îi imitau” (vol. II, p. 60 sq.).

„Onim”-ul din Noua Guinee. La băștinașii din Noua Guinee era credința în „onim”, un fel de vrăjitorie aducătoare de nenorociri. Foarte pregnant ilustrează această credință următorul caz

din satul Gorendu: aici murise un băiat. Satul, de obicei foarte liniștit, acum era foarte agitat. Pretutindeni se vorbea despre „onim”. Decesul băiatului trezise un adevărat paroxism de durere și de teamă. Până și cei mai liniștiți locuitori susțineau cu tărie că moartea băiatului se datora „onimului” pregătit de locuitorii unui sat de munte și că dacă nu se va pune capăt fărădelegii prin organizarea imediată a unei expediții de pedepsire, toți locuitorii din Gorendu vor muri unul după altul (vol. II, p. 300 sq.).

În Insula Java „onim”-ul se numește „doa”, iar în Insula Palau se numește „olai”. Nimeni nu se îndoia că această vrajă poate pricinui moartea (vol. II, p. 301).

Mikluho-Maklai a rugat pe băștinașul Tui să-i explice în ce anume constă „onim”-ul. Răspunsul primit ni-l relatează astfel: „Dînsul mi-a spus că probabil mana tamo (oamenii din munți) au făcut rost într-un fel oarecare de niște resturi de taro sau jams rămase de la o masă a oamenilor din Gorendu, le-au tăiat în bucățele mici, le-au vrăjit și apoi le-au ars” (vol. II, p. 301 sq.).

Cu prilejul înmormîntării tînarului, despre care fu vorba mai sus, tuturor celor de față li s-a oferit un „onim” apărător de rele. M. Maklai primi și el un astfel de „onim”, fiind curios să vadă din ce constă. Despre asta ne spune doar atît: „Ion, unul din papuașii prezenți, scupă în palma mea și în palma celorlalți „onim”-ul său, după care ne duserăm grămadă pe malul mării ca să ne spălăm pe mîini” (vol. II, p. 302).

Puterea „onim”-ului aducător de nenorociri se răsfrînge nu numai asupra oamenilor, ci și asupra arborilor. Un băștinaș îi spunea lui Mikluho-Maklai: „Mor nu numai oamenii, ci și cocotierii. Frunzele li s-au înroșit și se vor usca. Mana tamo (muntenii) au îngropat la Gorendu un „onim” și din cauza lui mor cocotierii” (vol. II, p. 305).

Din toate aceste cazuri, rezultă că „onim”-ul este vrăjitorie, deochi, dar și leac tămăduitor.

Tabu-uri. În buambramre, mari case obștești sau „pentru bărbați”, care existau în toate satele de pe coasta Maklai din Noua Guinee, se află între altele **instrumentele muzicale**, pe care femeile și copiii n-au voie să le vadă. În buambramre pot intra numai bărbații și adolescenții care au îndeplinit ritualele inițierii (nota 34, vol. I, p. 404). Tot în legătură cu instrumentele muzicale, M. Maklai spune: „Cînd mi-au înmînat țeava lungă de bambus, băștinașii mi-au atras atenția să nu cumva să arăt „ai”-ul (denumirea generică a instrumentelor muzicale) femeilor și co-

piilor, fiindcă aceasta le poate pricinui mari neplăceri. Băştinaşii ascund instrumentele lor muzicale de ochii femeilor şi copiilor şi cântă cu ele numai în afara satului. N-am izbutit încă să aflu din ce cauză femeile n-au voie să ia parte la muzică, la cîntece etc.” (vol. I, p. 296. Vezi şi vol. I, p. 317, 319 şi 408, nota 74).

Ceva ce corespunde noţiunii de „tabu” este obiceiul „pomali”. Despre acesta ni se spune la nota 58 din vol. II, p. 489: Obiceiul „pomali” (cunoscut şi sub numele de „pali”, „padi” etc.) este foarte răspîndit în insulele Arhipelagului Malaya şi corespunde noţiunii despre „tabu” a băştinaşilor Oceaniei. Obiceiul constă în fixarea unui semn distinctiv — „pomali” — pe un obiect oarecare (un cocotier, cuibul unei păsări, etc.); obiectul respectiv devine astfel interzis pentru ceilalţi oameni şi trece în proprietatea individului care a fixat semnul.

Mikluho-Maklai pomeneşte de trei ori despre „pomali”. În unul din cele trei cazuri, referindu-se la cartea lui Wallace „Arhipelagul Malaya” (1872, p. 210), marele călător rus aminteşte că acest obicei este practicat în Insulele Timor şi Arhipelagul Moluce; în celelalte două cazuri, relatează că „pomali” există şi pe coasta Papua-Kowiai. Aici termenul „pomali” a fost fără îndoială preluat de la malaiezi, ceea ce nu se poate spune însă şi despre obiceiul propriu-zis. El este larg răspîndit în Noua Guinee şi are nume papuaşe, de pildă „bodibo”, „garabi”. Mikluho-Maklai menţionează în treacăt că un obicei asemănător cu „pomali” există şi pe coasta Maklai. La 4 martie 1872, pregătindu-se de plecare în Insula Bili-Bili, M. Maklai a închis amîndouă uşile casei sale „cu beţe şi sfoară”, înfigînd în plus în faţa fiecăreia o ramură de palmier, adică după cum scrie el, le-a închis „à la papoua”. Trebuie să menţionăm că este destul de rar cazul, în literatura etnografică, cînd aflăm — ca în împrejurarea de faţă — obiceiurile unui popor pe baza comportării cercetătorului însuşi.

Superstiţii ale băştinaşilor din Java. În cursul călătoriei sale de la Buitenzorg la Amboina (1874), M. Maklai a întîlnit un inginer topograf. Acesta i-a spus că în timpul călătoriilor sale prin Java, unde s-a urcat pe piscurile munţilor în apropierea craterelor avînd să facă măsurători topografice, s-a lovit de **multe superstiţii ale javanezilor** (care-l însoţeau ca hamali) despre **munţii care varsă foc**. După relatările acestui inginer şi după cele văzute personal, M. Maklai ne informează astfel: „De îndată ce el şi însoţitorii lui depăşeau limita vegetaţiei şi ajungeau în ime-

diata apropiere a craterului, unde solul era acoperit cu bucăți de lavă sau cu piatră ponce, sau dacă treceau peste un torent de lavă pe care, deși se răcise de mult, nu creștea nimic, nici un iavanez nu-și lăsa excrementele — lichide sau solide — pe pământ, ci le aduna cu grijă în frunze sau în tulpini de bambus, pe care le arunca mai jos, dincolo de limita vegetației. Dacă se întâmpla să taie găini sau alte vietăți, procedau în același mod cu sângele; nici o picătură nu era voie să cadă pe pământ. Ajunși în dreptul craterului, iavanezii aruncă în gura vulcanului boabe de orez sau alte **daruri**, pentru a **cîștiga bunăvoința duhurilor rele care sălășluiesc acolo**. Pe europeni îi roagă să arunce în același scop cîteva monede. Relatările inginerului mi-au amintit de rugămînta stăruitoare a călăuzelor mele cînd m-am urcat pe piscul Ternate: m-au implorat să nu arunc sub nici un motiv pietre sau alte obiecte în crater, **pentru a nu mînia duhurile rele care locuiesc în vulcan**. Tot acolo există credința că după fiecare ascensiune a unui european urmează o erupție, probabil pentru că aceștia nu respectă datinile” (vol. II, p. 13).

Pr. Dr. CORNELIU SIRBU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

PREOȚI CĂSĂTORIȚI SAU CELIBATARI ?

În Biserica ortodoxă, potrivit tradiției, potrivit canoanelor și regulamentelor în vigoare, preoții sînt căsătoriți. Fiecare candidat la preoție are dreptul de a-și alege, liber și fără nici un fel de constrîngere, înainte de hirotonire, felul de viață pe care îl dorește și anume acela de a se căsători sau de a nu se căsători. În mod obișnuit episcopii se aleg din rîndurile monahilor, deci dintre persoane necăsătorite.

În Biserica romano-catolică preoții sînt obligați să fie celibatari,¹ adică necăsătoriți. Ei n-au dreptul de a-și alege forma de viață pe care o doresc, ci sînt constrînși la acceptarea celibatarismului.

Intrucît atît în trecut cît și în prezent au fost și sînt anumite discuții, mai ales în lumea teologilor, pe tema superiorității unui sistem față de celălalt, socotim că este bine și necesar să cercetăm și să lămurim această problemă. Vom examina mai întîi problema sub aspectul ei istoric.

1. Testamentul Nou ne arată că la începutul creștinismului înșiși Apostolii au fost în cea mai mare parte căsătoriți. Așa de exemplu ni se vorbește **despre soacra lui Petru**, care zăcea fiind cuprinsă de friguri (Matei 8, 14), iar Sfîntul Apostol Pavel a pus locuitorilor creștini din Corint următoarea întrebare: „**N-avem oare dreptul să luăm cu noi de femeie pe o soră a noastră**, ca și ceilalți Apostoli, ca și frații Domnului, ca și Chifa? Oare numai eu singur și Varnava n-avem dreptul să nu lucrăm”? (I Corinteni 9, 5—6). Rezultă din aceste cuvinte că dintre toți Apostolii numai ei doi, numai Pavel și Varnava erau necăsătoriți.

Între sfaturile bune și îndrumările înțelepte pe care le dă Sf. Apostol Pavel lui Timotei, „adevăratului săi fiu în credință”,

1 De la termenul coelebs, necăsătorit, coelibatus.

între altele îi spune: „Se cuvine episcopului (preotului) să fie bărbat al unei femei...” (I Timotei 3, 2).

Condiția aceasta de a fi **bărbat al unei femei**, înseamnă dreptul și obligația clericului de a se căsători o singură dată, cu o singură femeie, fecioară, și căsătoria aceasta să aibă loc înainte de a primi taina hirotoniei. Rînduiala aceasta este în deplină armonie cu idealul monogamiei, instituită de Dumnezeu² și cu pozițiile clare și precise ale atîtor canoane bisericești.³ Prin urmare, căsătoria clericilor nu era oprită în nici un chip de către Biserică la începutul creștinismului. Ea era o realitate în viața celor mai mulți episcopi, preoți și diaconi din primele trei secole ale creștinismului. „Deci și în Biserica Romei și în genere în întreaga Biserică apuseană în primele trei veacuri ale creștinismului referitor la căsătoria persoanelor sfințite ființa într-o aceeași normă ca și în Biserica răsăriteană. Despre **celibatul** persoanelor sfințite, adică despre aceea că dinșii necondiționat trebuie să fie necăsătoriți, nu există nici o urmă în istoria Bisericii apusene din primele trei veacuri”.⁴

Dar în măsura în care nici un cleric nu era oprit a se căsători, tot astfel nimeni nu era obligat să se căsătorească. Fiecare era liber să facă cum dorește.

Este adevărat că Sf. Apostol Pavel a arătat totdeauna o preferință deosebită pentru starea de necăsătorire a creștinilor, spunînd: „**Eu aș dori ca toți oamenii să fie cum sînt eu**, (adică necăsătoriți), dar fiecare își are darul său de la Dumnezeu: unul așa, altul într-alt fel” (I Corint. 7, 7). Potrivit darului pe care îl are fiecare om Sf. Apostol Pavel îndeamnă pe fiecare să facă așa cum îl îndeamnă chemările, înclinările, puterile, dorințele și idealul său. Deci el lasă deplină libertate fiecărui om, fiecărui cleric de a-și alege forma de viață care îi convine. Felul acesta de a vedea și rezolva problema a fost acceptat de întreaga Biserică creștină în primele trei veacuri ale creștinismului.

Pentru prima dată în istorie, un sinod local ținut în Elvira (Illiberis, în Spania) pe la anul 300 sau 306, a interzis episco-

2 Euseviu Popovici, *Istoria bisericească universală*. București 1925. Vol. I, p. 264.

3 Canoanele 5 și 26 Apostolești; Can. 3, Sin. I ecumenic; Can. 3, 4 și 25, Sin. din Cartagina; Can. 12 și 13, Sin. trulan, etc.

4 Aceasta se dovedește chiar și de către scriitorii romano-catolici, de pildă: Funk în *Kraus Real-Encyclopädie*, vol. I, p. 304—307. A se vedea Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii ortodoxe*. Arad 1931. Vol. I, partea II, p. 355.

pilor, preoților și diaconilor de a se căsători.⁵ Hotărîrea aceasta este cea dintîi opreliște în calea căsătoririi clericilor. Ea însă a produs o mare tulburare și o vădită nemulțumire în rîndurile preoților. De aceea ea nu s-a putut pune în aplicare nici chiar în Spania.

Pentru a doua oară problema celibatului clericilor a fost pusă în discuția sinodului de la Arelate (în Galia), la anul 314. Sinodul aduce prin canonul 29 aceeași hotărîre ca și cel din Elvira, interzicînd episcopilor, preoților și diaconilor de a se căsători, amenințînd cu caterisirea pe toți cei care ar nesocoti această dispoziție.⁶

Problema necăsătoririi clericilor a fost pusă apoi în discuțiile Sinodului I ecumenic, ținut la Niceea, la anul 325. Majoritatea episcopilor veniți din țările apusene au susținut introducerea obligativității celibatarismului pentru clerici. Impotriva acestei teze s-a ridicat atunci venerabilul episcop din Spania, Pafnutie, care, deși necăsătorit, s-a opus cu fermitate formulării unui canon, prin care să se impună preoților celibatul. Au rămas celebre cuvintele lui, prin care a cerut Sinodului „să nu pună pe umerii preoților un jug greu, pe care nu toți îl vor putea purta cu demnitate”. El a spus despre viața familială a clericilor că este „o viață onorabilă și de castitate”. Punctul de vedere al lui Pafnutie a fost acceptat de Sinod și dreptul clericilor de a se căsători sau de a renunța la căsătorie a rămas mai departe în vigoare.⁷

După cum am putut vedea din cele expuse pînă acum Roma nu și-a exprimat punctul ei de vedere în problema celibatului pînă la data ținerii primului Sinod ecumenic. Abia la anul 385, cînd Roma a început să-și afirme mai puternic și mai insistent primatul, în calitate de cea mai veche Biserică din Apus, s-a pronunțat și în această chestiune. Papa Siriciu își însușește concepția sinoadelor de la Elvira și Arelate și bazîndu-se pe even-

5 Euseviu Popovici, o. c. Vol. I, p. 265 și Nicodim Milaș, o. c. Vol. I, partea II, p. 255. Canonul 33 al Sinodului din Elvira prevede caterisirea preotului care are soție și copii. Iată textul acestui canon: „Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus vel omnibus clericis positus in ministerio, abstinere se a conjugibus suis et non generare filios; quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur“. Hefele Conciliengesch. I, 168.

6 Praeterea quod dignum, pudicum et honestum est, suademus fratribus, ut sacerdotes et levitae cum uxoribus suis non coeant, quia ministerio quotidiano occupantur. Quicumque contra hanc constitutionem fecerit, a clericatus honore depnatur. Hefele, Concilingesch. I, 217.

7 Sozomen, Ist. bis., cartea L, cap. 23. A se vedea și Nicodim Milaș, Dreptul bis. oriental, traducere rom. București 1915, p. 219.

tualul sprijin al preoților celibi, a dat următoarea dispoziție împotriva preoților căsătoriți: „Ne-a venit la cunoștință că mulți preoți și leviți ai lui Hristos chiar după timp îndelungat în urma sfîntirii lor dobîndesc odrasle atît de la soțiile lor, cît și din împreunarea necurată și această nelegiuire (crimen) a lor o apără cu afirmația că în Testamentul Vechi preoții și slujitorii altarului aveau dreptul de a produce copii (facultas generandi). După ce unii dintre cei despre care vorbim, au căzut în păcat din neștiință și se căiesc de păcatul lor, astfel noi nu-i vom lipsi de milostivirea noastră și anume, cu condiția că dacă vor promite a se înfrîna, le vom îngădui să rămîna pînă la sfîrșitul vieții în slujba lor, în care erau cînd s-au dezbrăcat de păcat, fără nici un drept de a dobîndi vreodată o slujbă mai înaltă. Iar cei ce vreau să se dezvinovățească cu dreptul inadmisibil, ca și cînd acela ar fi garantat prin legea veche, să știe că sînt caterisiți prin autoritatea scaunului apostolic (apostolicae sedis auctoritate) din treapta bisericească, de care nu au fost vrednici și nu pot atinge mai mult sfintele taine, de care s-au lipsit pe sine, dîndu-se patimilor murdare. Și după ce aceste pilde ne silesc să împiedecăm ceea ce s-ar putea întîmpla în viitor, să știe toată lumea că dacă în viitor vreun episcop, presviter sau diacon se va prinde în aceasta (ceea ce noi nu dorim) acela se va exclude de la orice condescendență a noastră, deoarece rana, asupra căreia căldura doctrinei nu a putut avea influență, trebuie tăiată cu cuțitul”.⁸

„După cum se vede din cuvintele papii Siriciu, pe timpul acela multe (plurimi) persoane sfîntite trăiau în Apus cu soțiile lor legitime și aveau copii; și pentru ca această dispoziție riguroasă, care era în contradicție expresă cu orînduielile canonice existente (can. 5 ap.; can. 4 Gangra), să nu stîrnească tulburări, el îmblînzește întru cîtva rigoarea prin aceea că celor ce se supun ordinului său le permite să rămîna în slujba din cler, fără a avea însă dreptul de a fi înaintați la o treaptă ierarhică mai înaltă; iar cei ce nu vreau să se supună și să alunge de la sine pe copiii lor și pe soțiile lor legiuite, aceia vor fi supuși deplinei rigori a ordinului papal. Bate oarecum tare la ochi că papa numește **nelegiuire** (crimen) viețuirea în căsătorie legală a persoanelor sfîntite, și pe cei ce viețuiesc astfel îi califică de oameni dedați patimilor murdare (obscenis cupiditatibus), nefăcînd nici o deosebire între căsătoriile legale și între împreunările necurate (turpis coitus), — căci totuși nu se poate afirma că un preot este la fel

de vinovat în fața legii dacă trăiește cu soția sa legiuită sau cu o desfrînată. De altfel însuși Siriciu era conștient că dă o dispoziție anticanonică. Se vede acest lucru de acolo că întreg cuprinsul ordinului nu conține nici o dispoziție canonică existentă referitoare la căsătoria preoților și nici nu caută, cum ar fi normal, să pună cumva în acord acele dispoziții cu ordinul său, ci pur și simplu accentuează autoritatea scaunului apostolic (*apostolicae sedis auctoritas*) și în temeiul acestei autorități ordonă ceea ce dorește să se întîmple”.⁹

Urmașii papii Siriciu au fost mai indulgenți decît el și au lăsat pe preoți să viețuiască în continuare așa cum i-au găsit. Ceva mai exigenți au fost papii următori: Papa Inocențiu I (401—417) și Leon cel Mare (440—461). Ei accentuiază că la preoți căsătoria trebuie să fie spirituală, iar nu trupească. De aceea ei nici nu cer ca clericii să alunge de la ei pe soțiile lor, ci pretind ca ei să le considere ca și cînd nu le-ar avea (*et quasi non habeant uxores, sic habere*).¹⁰ Papa Pelaghie II cere același lucru ipodiatonilor.¹¹ Papa Grigorie cel Mare spune clar că legea celibatului i se pare severă și greu de aplicat (*durum atque incompetent mihi videtur*), dar recomandă străruitor persoanelor din cler să trăiască în înfrînare, fără să le pretindă însă să-și părăsească soțiile.¹² Ceva mai exigenți au fost în privința celibatului papii Teodor I (642—649) și Martin I (649—653), despre care se știe cît de mult au accentuat primatul episcopului Romei asupra Bisericii întregi și cît s-au străduit să centralizeze în mîinile lor întreaga putere spirituală. Datorită acestor presiuni au cedat într-o anumită măsură, mai întîi Spania și Galia, întărind prin aceasta ideea celibatarismului.¹³

Impotriva acestor tendințe și practici anticanonice ale Bisericii apusene s-a pronunțat atunci Sinodul ecumenic trulan (692), care prin canonul 13 a căutat să impună pretutindeni respectarea tradiției apostolice și a dispozițiilor canonice ale Bisericii ecumenice. Canonul 13 al Sinodului trulan a precizat că în

9 Nicodim Milaș, *Canoanele Bis. ort. o. c.* Vol. I, partea II, p. 356—357.

10 Ep. 112 ad Rustic. Narb. c. 3.

11 Ep. 7 ad Tren. c. 2.

12 „Volumus, ut sacerdotes ... prohiberi debeant ne cum mulieribus conveniunt, excepta duntaxat matre, sorore vel uxore, quae caste regenda est” (Epistol. lib. I, indict. IX, ep. 52). „...hoc tantummodo adjecto, ut hi, sicut canonica decrevit auctoritas, uxores quas caste debent regere non relinquant” (lib. IX, ind. II, ep. 60).

13 A se vedea de ex.: Consil. Arelat. (443 sau 452), Can. 2; Tours (461), c. 1, 2; Agde (506), c. 9; Gerunda (517), c. 6; Arelat. (524), c. 2; Auvergne (535), c. 12; Orleans (541), c. 17; Orleans (549), c. 4; Elusa (551), c. 1; Macon (581), c. 11; Toledo (653), c. 5, 6, etc. A se vedea Heftle Conciliengesch. II, p. 229, 588, 652, 678, 704, 762, 774, 781. III, 3, 8, 37, 99.

rîndurile clericilor pot să intre atît persoanele necăsătorite cît și cele căsătorite. Persoanelor căsătorite nu le este însă îngăduit să-și lase soțiile lor pe motiv că intră în rîndurile clerului, sau pe motiv că vor să ducă o viață morală mai superioară.¹⁴ Căsătoria trebuie să aibă loc înainte de hirotonie. Persoanele necăsătorite odată hirotonite, nu mai pot să se căsătorească. Deci Sinodul ecumenic de la 692, deși nu se referă direct la practicile anticanonice din Apus, prin felul cum soluționează problema clericilor căsătoriți și a celor necăsătoriți, condamnă în mod indirect inovațiile Bisericii apusene, referitoare la celibatarism și impune respectarea practicilor apostolice și ecumenice.

Atît papa Serghie (687—701) ai cărui reprezentanți au participat la Sinodul trulan, cît și papa Ioan VII (705—707), în acatele lor, prin care recunosc caracterul ecumenic al Sinodului trulan, declară că acceptă canoanele aduse de acest sinod și că în sensul canonului 13 ei dau tuturor persoanelor sfințite libertate deplină în privința căsătoriei, așa cum prevăd de altfel și canoanele apostolești. Situația aceasta de bună înțelegere și armonie între Apus și Răsărit, pe tema celibatului, a fost de scurtă durată. Referințele politice, care au început să ridice pe papi la rangul de stăpînitori lumești, și să micșoreze puterea și influența patriarhilor din Răsărit, a dus la accentuarea presiunilor pentru introducerea celibatarismului în Apus. Așa de ex. papa Zaharie (741—752) a reluat teza papii Siriciu și la un sinod ținut la Roma la anul 743 a reînnoit dispozițiile acestuia, afirmînd că persoanele sfințite nu pot avea soții.¹⁵ Patru ani mai tîrziu același papă, la cererea lui Pipin, trimite în Galia 27 capitula referitoare la organizarea Bisericii. În capitulum 11 impune ca o necesitate necondiționată celibatarismul pentru întreaga preoțime.¹⁶ După papa Zaharie s-a continuat în mod sistematic această activitate a papilor. Cu toate acestea celibatarismul n-a putut fi introdus

14 Unii teologi romano-catolici susțin că acest Canon (13 trulan) contrazice Canoanele 3, 4 și 25 din Cartagina, care prescriu o mare înfrînare, o mare abstenență a clericilor (in omnibus continentes). Acestora li s-a răspuns că așa precum înfrînarea în mîncare și băutură nu înseamnă că preotul să nu mai mînce și să nu mai bea niciodată nimic, tot astfel trebuie privită înfrînarea și în celelalte compartimente ale vieții. Deci în canoanele de mai sus este vorba de abstenență prescrisă pentru clerici în anumite timpuri, în anumite zile și ore și nu de o abstenență pe toată durata vieții. O asemenea înfrînare se impune clericilor mai ales în vederea pregătirii lor pentru săvîrșirea Sf. Liturghii. Aceasta nu este însă egală cu celibatul. Dovadă că chiar Sf. Părinți întruniți la Cartagina au înțeles lucrurile în acest sens este faptul că ei vorbesc la același Sinod și impun prin altele canoane anumite restricții copiilor preoților și anume: să nu cerceteze teatrele lumești (Can. 15), să nu se căsătorească cu eretici (Can. 30), etc. Deci dacă ar fi fost vorba de celibat, nu s-ar mai putea vorbi de copiii preoților.

15 Hefele, Conciliengesch. Vol. III, p. 515.

16 Idem, p. 550.

în Biserică. Clericii s-au opus cu înverșunare dispozițiilor papilor. Din ordinul dat de către papi vedem că și în secolul XI existau încă foarte mulți, nu numai diaconi și preoți, dar și episcopi căsătoriți. Asemenea clerici existau nu numai în toate provinciile apusene, ci chiar și în Roma.¹⁷ Rezistența aceasta a clericilor a iritat foarte mult pe papii de la Roma, mai ales că le intrase în cap ideea despre dominația lor universală. De aceea papa Nicolae I (1058—1061) a interzis credincioșilor să asculte liturghia oficiată de către preoți căsătoriți. Lucrul acesta a provocat nemulțumiri și chiar revolte din partea credincioșilor.¹⁸ Papa Grigorie VII, cunoscut prin ideile și atitudinile sale dictatoriale, a arătat motivul adevărat pentru care este necesar ca preoții să fie celibi, zicînd: „Non liberari protest ecclesia a servitute laicorum, nisi liberentur clerici ab uxoribus”, și la anul 1074 a dat un ordin sever, interzicînd tuturor clericilor de a avea soții, și tuturor laicilor să se mărturisească și să se cuminece la preoți căsătoriți. Totodată el a prevăzut că orice neascultare a acestui ordin va fi sancționată cu anatema.¹⁹ Cu toate acestea celibatul n-a putut fi introdus în Biserica apuseană. Dovadă despre acest lucru sînt nenumăratele sinoade ținute în Apus pe tema celibatului începînd din secolul XII și pînă în secolul XVI. Există dovezi că și în secolul XVI erau o mulțime de clerici în toate treptele ierarhice, care trăiau cu soțiile lor legitime și considerau căsătoria ca o stare perfect canonică.²⁰ Se știe, de altfel, că abia sinodul **tridentin** din anul 1562 a proclamat drept **lege generală** pentru întreaga Biserică romano-catolică obligativitatea celibatarismului pentru toate persoanele sfințite. Orice nesupunere față de această lege va fi pedepsită cu anatema.²¹

17 Scriitorul contemporan Desiderius († 1087) scrie în privința aceasta următoarele: „Itaque cum vulgus clericorum per viam effrenatae licentiae nemine prohibente guaderetur, coeperant ipsi *presbyteri* ac *diaconi*, qui dradita sibi sacramenta dominica mundo corde castaque corpore tractare debebant, laicorum more uxores ducere, susceptosque filios haeredes testamento relinquere, nonnulli etiam episcoporum, verecundia omni contenta, cum uxoribus domo simul in una habitare. Et haec pessima et execranda consuetudo intra urben maxime pullulabat. Walter, Kirchenrecht (XIV Aug. 1871), p. 483, nota 19.

18 A se vedea enciclica sinodului roman din anul 1059, citat ca al. 5 Can. D. XXXII. Corp. jur. can. col. 102.

19 Gregor. VII, ep. III, 7. A se vedea Hefele, Conciliengesch. Vol. V, p. 24 și următoarea.

20 Idem, vol. IX, p. 294—295 și 701—702.

21 Dispoziția sinodului tridentin este aceasta: „Si quis dixerit clericos in sacris ordinibus constitutos vel regularem castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege ecclesiastica vel voto; et oppositum nil aliud esse quam damnare matrimonium, possequae omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam voverint, habere donum: anathema sit, quum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus tentari“. Sessio XXIV. De sacram, matrimonii can. 9.

Insuși faptul că timp de douăsprezece secole (din sec. IV pînă în sec. XVI) clerul apusean a luptat și a rezistat papilor, respingînd toate hotărîrile lor referitoare la celibat, este o dovadă puternică despre netemeinicia și necanonicitatea obligativității celibatului, despre arbitrariul acestei stări nefirești din viața oamenilor. Această inovație a Bisericii apusene a fost — alături de altele — o cauză însemnată a neînțelegerilor dintre greci și latini și un motiv principal care a dus la dezbinarea Bisericilor. Spre a ne da seamă de răul pe care l-a putut cauza această problemă între Apus și Răsărit, dăm două din nenumăratele cazuri petrecute în trecut: „Misionarii romani trimiși în secolul XI în Bulgaria, spre a deslipi pe bulgari de Biserica Constantinopolului, învățau, între altele, că preoții ortodocși trebuie să privească cu scîrbă, fiindcă sînt căsătoriți, și din cauza aceasta slujba lor bisericească nu poate fi legală, nici plăcută lui Dumnezeu”.²² Din cauza aceasta patriarhul Fotie, în epistola circulară adresată arhiepiscopilor răsăriteni, condamnă în chip aspru învățătura misionarilor romani, care prin aceasta și alte învățături similare abat poporul de la adevărata credință.²³

În secolul XI, cînd monahul studit Nichita s-a ridicat să apere învățăturile Bisericii ecumenice împotriva inovațiilor Romei, a fost vehement atacat de cunoscutul cardinal Humbert. Acesta, între altele, a numit atunci Biserica Răsăritului **comunitate infectată de erezia nicolaită**.²⁴ Această insultă gravă la adresa Bisericii ortodoxe a adus-o cardinalul pentru motivul că clerul acestei Biserici era căsătorit, era așa cum îl rînduise Iisus Hristos, Apostolii, Sinoadele ecumenice și practica milenară. Datorită acestor insulte, vrăjmășia între Răsărit și Apus a crescut mereu. Deci, la încordarea raporturilor și la dezbinarea religioasă dintre Răsărit și Apus a contribuit în largă măsură și inovația celibatarismului, inovație introdusă de Roma în întreaga Biserică romano-catolică.

Problema celibatarismului are însă pe lîngă latura ei istorică și o latură politică, precum și una teologică pastorală. De aceea se impune să examinăm problema și sub aceste aspecte.

²² Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii ortodoxe*. Arad 1931. Vol. I, partea II, p. 362.

²³ *Epist. encycl. ad archiepiscopales thronos per orientem obtinentes*, n. 5, 31 (lib. I, ep. 13, ed. Migne).

²⁴ S-au numit Nicolaiți după diaconul Nicolae (F. Ap. 6, 6) și sînt cunoscuți în istorie prin viața lor desfrînată.

2. Factorul hotărîtor care a determinat pe papii de la Roma să introducă obligativitatea celibatului pentru întreg clerul acestei Biserici a fost **cel de ordin politic**.

Aspirațiile și năzuințele continue ale papilor de-a ajunge stăpîni ai lumii întregi, nu numai în ordinea vieții spirituale ci și în ordinea vieții pămîntești, adică a celei lumești, i-a determinat să introducă în Biserică celibatul. Dorința papilor de-a stăpîni lumea impunea cu necesitate existența unui cler disciplinat, a unui cler gata oricînd de a fi trimis în orice punct al globului pămîntesc, spre a lupta pentru papalitate. Se știe că un preot căsătorit este legat totdeauna prin nenumărate interese familiare de țara și de parohia în care trăiește. Un preot care are soție și copii nu mai poate fi gata în orice clipă, asemenea unui ostaș mobilizat, spre a pleca în altă țară, sau chiar în alt continent, la cea dintîi dispoziție a papii. Soția și copiii reclamă necondiționat stabilitate mai mare, locuință mai încăpătoare, mobilă, haine, rezerve de alimente, etc. și toate acestea leagă pe om de localitatea în care se găsește el și-l face impropriu deplasărilor rapide. Pe lîngă toate acestea, familia mobilizează în mare măsură pe fiecare bărbat în lucrarea grea și anevoioasă de a se îngriji de aproape de toate aspectele vieții fiecărui membru al familiei. Să ne gîndim numai la grijile și la eforturile pe care le face fiecare părinte spre a da o creștere cît mai bună, o educație cît mai aleasă copiilor săi. Ei voiau ca preoții să depună toate eforturile de care sînt capabili numai și numai în slujba idealului papalității, de a stăpîni lumea. Ei voiau și voiesc și astăzi ca fiecare preot să fie un ostaș mobilizat integral și pentru toată viața lui în slujba intereselor de dominație mondială ale papalității.

Biserica Răsăritului, Biserica ortodoxă n-a avut niciodată și nu are nici în prezent asemenea veleități. Biserica ortodoxă n-a tins și nu tinde nici acum la dominația lumii, la acapararea puterii lumești și de aceea pentru această Biserică nu s-a pus niciodată problema existenței unui cler celibatar. Din această deosebire de concepție și de interpretare a rolului pe care-l are Biserica în lume au izvorît toate deosebirile și toate neînțelegerile dintre Biserica romano-catolică și Biserica ortodoxă. Biserica romano-catolică s-a abătut de la idealul, de la drumul și scopul pentru care Iisus Hristos a întemeiat Biserica, în timp ce Biserica ortodoxă a rămas credincioasă misiunii pe care i-a încredințat-o divinul ei Invățător. Mîntuitorul Iisus Hristos a spus clar și răspicat: „Impărăția mea nu este din lumea aceasta” (Ioan

18, 36). În consecință Biserica nu trebuie să fie preocupată de dorința acaparării puterii lumești, de dorința de a stăpîni lumea în sensul stăpînirilor pămîntești. Biserica trebuie să se situeze totdeauna deasupra acestor preocupări terestre și să lucreze neîncetat și consecvent pentru realizarea împărăției lui Dumnezeu în sufletele oamenilor. Scopul cel mai înalt al Bisericii este și rămîne mîntuirea credincioșilor și această mîntuire nu reclamă necesitatea acaparării puterii lumești de către Biserică. Mîntuirea sufletelor se poate realiza de Biserică și prin Biserică în orice vremuri și cu totul independent de sistemele politice și sociale care stăpînesc în lume. Deci cezaropapismul Bisericii romano-catolice n-are nimic de a face cu scopul mîntuirii sufletelor.

3. Celibatarismul ridică în mod automat problema castității feciorelnice, pe care preotul celib este obligat s-o respecte în întreaga lui viață. Fecioria, la rîndul ei, este o problemă de înaltă virtute, de înaltă moralitate creștină, o problemă pe care nici Mîntuitorul Iisus Hristos, nici Apostolii n-au impus-o în chip obligatoriu nimănui. Ea a fost, ce-i drept, recomandată, a fost exprimată ca o dorință, a fost dată numai ca sfat celor ce doresc să urce și să viețuiască pe culmile desăvîșirii creștine (Matei 19, 11—12; I Cor. 7, 25—38; Apocalips 14, 4, etc.).

Fiind castitatea feciorelnică un lucru greu de realizat, „practicarea ei nu este prescrisă în legea morală, străbaterea ei nu este obligatorie, ci are numai rolul unui sfat, îndreptat către omul care îl poate îndeplini”.²⁵ Ceea ce prevede legea este obligatoriu pentru toți, ceea ce recomandă sfatul este facultativ, este numai pentru cei care vor să facă mai mult decît prevede legea. „Ceea ce cuprinde legea e bun, ceea ce cuprinde sfatul e și mai bun. Sfatul înseamnă un plus pe lîngă lege”.²⁶ Deci, petrecerea vieții în feciorie curată este fără îndoială o stare morală superioară celei de căsătorie. Adevărul acesta a fost recunoscut și mărturisit totdeauna de către întreaga Biserică ecumenică, iar după dezbinarea de la 1054 este mărturisit de către Biserica ortodoxă. Această Biserică a prețuit totdeauna și prețuiește și în prezent după cuviință pe fiecare cleric, care, în dorința lui curată și sinceră de a ajunge să atingă înălțimile sfințeniei, ale desăvîșirii morale, sau pe cele ale științei, etc., a renunțat de bună voie la plăcerile vieții trecătoare, între care în primul rînd la cele ale

25 Arh. Iuliu Scriban, *Morala creștină*. București 1921, p. 133.

26 Idem, p. 134.

vieții familiare, rămînînd necăsătorit. Biserica ortodoxă a prețuit și prețuiește și astăzi într-un chip deosebit o asemenea jertfă, făcută în chip voluntar și conștient pentru ajungerea unui ideal superior. Atitudinea aceasta a Bisericii ortodoxe este bazată atît pe Sfînta Scriptură cît și pe Sfînta Tradiție. Știm că Sf. Apostol Pavel și-a exprimat dorința în chip clar și fără echivoc spunînd: „Eu aș dori ca toți oamenii să fie ca mine”, adică necăsătoriți, dar aceasta a fost și este o dorință, un ideal, un sfat și nicidecum o poruncă. Sfîntul Apostol Pavel știa foarte bine că această dorință nu poate fi aplicată în mod general, pentru că însuși mărturisește că „fiecare își are darul său de la Dumnezeu: unul așa, altul într-alt fel”. De aceea celor necăsătoriți și văduvelor le spune: „Bine este de vor rămînea ca mine. Dacă însă nu se vor putea înfrîna, să se căsătorească; fiindcă mai bine este să se căsătorească decît să ardă” (I Cor. 7, 6—9). Din aceste cuvinte, ca de altfel și din întreaga viața Sf. Apostol Pavel se desprinde clar următoarea învățătură:

Atunci cînd creștinul, respectiv clericul, simte că are o chemare deosebită, are o vocație aleasă, are aptitudini și puteri excepționale și este sigur și stăpîn pe sine în sensul că ispitele nu-l vor birui niciodată, el să nu se căsătorească. Renunțarea aceasta la căsătorie o face însă numai și numai în vederea realizării unui ideal superior și anume acela de a trăi în desăvîrșită feciorie și de a cuceri culmile desăvîrșirilor creștine, lucrînd în același timp neconținut pentru zidirea împărăției lui Dumnezeu în lume. În asemenea cazuri necăsătorirea este un act de înaltă virtute, este o jertfă adusă în chip liber și conștient în slujba unui ideal superior. Deci în asemenea cazuri candidatul la preoție nu este preocupat de nici un fel de interes pămîntesc, de nici un fel de calcul mărunț. El nu renunță la căsătorie spre a se pune în slujba unui imperialism bisericesc, în slujba idealului de dominație lumească a papilor, nici cu gîndul și dorința de a ocupa demnități înalte în ierarhia bisericească, sau de a duce o viață comodă, o viață egoistă, o viață lipsită de grijile și greutățile familiare. Dacă chestiuni ca acestea constituie motivele determinării necăsătoririi unui cleric atunci el greșește profund, el nu numai că nu se pune în slujba unui ideal superior, dar coboară pe scara vieții morale mult mai jos decît credincioșii obișnuiți. Asemenea preocupări și dorințe nu numai că nu au în fața lui Dumnezeu nici un fel de valoare, nici un fel de prețuire și nici un fel de justificare a dezertării de la îndatoririle conjugale, dar sînt

de-a dreptul condamnabile. Asemenea calcule și preocupări vădesc interese cu totul străine de frumusețile împărăției lui Dumnezeu, interese egoiste, ambiții deșarte, vanități condamnabile, preocupări în care pulsează adeseori cele mai urâte patimi. În asemenea cazuri fecioria nu mai este un ideal al frumuseților divine, o scară de urcare la ceruri, un mijloc prin care se dobândește sfințenia, o virtute care dă strălucire veșnică sufletului omenească. În asemenea cazuri înfrînarea — chiar dacă există ea — nu mai este o urmare a unor glasuri care chiamă pe cleric la împlinirea apostolatului creștin, nu mai este fructul dorințelor fierbinți de a lucra din toate puterile la realizarea împărăției lui Dumnezeu, nu mai este „nebunia” sfântă pentru Hristos și Evanghelie despre care vorbea Sf. Apostol Pavel, ci este consecința unor calcule mărunte, a unor interese adeseori meschine. De aceea Sf. Apostol Pavel povățuiește pe toți aceia care nu au o chemare superioară, o vocație preotească excepțională să se căsătorească, spre a nu se prăbuși sub povara înfrînării și căzînd pradă ispitelor să ajungă să ardă cu totul în focul gheenei.

Sf. Apostol Pavel nu s-a căsătorit, fiindcă el a fost un om cu totul excepțional. El a avut o concepție misionară largă cît bolta cerului și o conștiință apostolică cu totul deosebită. El, care era stăpîn pe cultura veacului său și avea o inteligență scripitoare, a ajuns la convingerea că Hristos îl reclamă integral, îl chiamă la slujba apostolatului cu toate puterile sufletului și ale trupului său. Și el a răspuns acestei chemări superioare cu tot elanul și cu toate puterile ființei sale. El nu s-a căsătorit, pentru că a dorit să fie liber de orice alte obligații, spre a putea să cuture toate continentele, toate mările, toate țările și toate orașele mari ale lumii vechi întru propovăduirea creștinismului. El a fost un gigant al voinței, al înfrînării, al muncii neobosite, al virtuții integrale, al dăruirilor nelimitate pentru binele și fericirea altora. În sensul acesta și pentru asemenea scopuri și idealuri a sfătuit Sf. Apostol Pavel și pe alții ca să nu se căsătorească și să îmbrățișeze cu toată căldura inimii idealul creștinismului și al apostolatului integral. Deci necăsătorirea unor clerici, după Sf. Apostol Pavel, nu este un fapt divers, un lucru obișnuit, mărunț și neînsemnat, ci este o rezolvare mare a rostului vieții, este o angajare solemnă și totală în slujba unui ideal, pentru care toate puterile omului sînt adeseori prea slabe și viața pămîntească prea scurtă spre a putea să facă tot ceea ce trebuie făcut. Deci este ușor de înțeles că nu oricine, că

nu toți clericii Bisericii pot să realizeze acest înalt ideal al vieții creștine. Este ușor de înțeles că la o asemenea măreață realizare sînt solicitate numai sufletele alese, oamenii capabili de a fi adevărați eroi ai virtuții și ai frumuseților spirituale. Datorită acestor adevăruri Biserica ortodoxă a rămas neclintită pe pozițiile sănătoase ale Bisericii ecumenice, acordînd libertate deplină fiecărui candidat la preoție de a-și alege calea pe care poate și dorește să meargă în viață, calea căsătoririi sau necăsătoririi. Prin acordarea acestei libertăți Biserica ortodoxă nu nesocotește valoarea excepțională a fecioriei adevărate. Ea laudă frumusețile vieții trăită în puritate feciorelnică, ea apreciază realizările mărețe pe diferite tărîmuri ale vieții, înfăptuite de oameni însuflețiți de ideal, de oameni care nu s-au căsătorit spre a fi liberi de a sluji exclusiv idealurilor respective, dar cu toate acestea Biserica ortodoxă nu impune nimănui obligația de a nu se căsători. În Biserica ortodoxă fiecare candidat la preoție este lăsat ca el singur și fără nici o constrîngere din afară să-și aleagă drumul pe care vrea să meargă.

Invățătura aceasta clară și precisă a Testamentului Nou, expusă în mod strălucit de către Sf. Apostol Pavel în prima sa epistolă adresată corintenilor, a fost aprobată și susținută puternic chiar și de către unii dintre acei Sfinți Părinți care și-au ales calea înfrînării totale, și care pe lîngă faptul că au trăit o viață morală desăvîrșită, pe lîngă realizări și fapte mărețe, au închinat fecioriei și pagini strălucite de preamărire, imne de laudă și măestrită aprobare. Amintim în privința aceasta pe Sf. Grigorie de Nissa, care a scris un tratat despre feciorie deosebit de prețios.²⁷ Cu toate elogiile aduse fecioriei, cu toată apărarea pe care o face acestui fel de viață, autorul nu subestimează însă nici valoarea căsătoriei. El spune clar și răspicat următoarele lucruri: „Eu știu prea bine că și căsătoria a fost binecuvîntată de Dumnezeu. Căsătoria este însă destul de bine apărută, avînd ca avocat însăși firea de obște a oamenilor, care îndeamnă de la sine pe toți să se unească în vederea nașterii de fii. Fecioria este însă împotriva firii. Ar fi de prisos să mă ostenesc scriind îndemnuri la căsătorie. Ea are un avocat al ei foarte iscusit și anume plăcerea... Eu cred însă că și în căsătorie grija și rîvna de cele dumnezeiești trebuie să fie pe primul plan, fără a disprețui totuși pe cel ce își face datoria în căsătorie cu cumințenie și măsură. Așa a făcut și patriarhul Isac... Deci nu trebuie să ne de-

²⁷ Sf. Grigorie de Nissa, *Περὶ παρθενης ἐπιστολὴ προτροπικὴ εἰς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον*. P. G. T. 46, p. 317—416.

părtăm de dorul de cele dumnezeiești, dar nici nu trebuie să fugim de nuntă. Nu avem nici un motiv să criticăm rînduiala firii, și nici să îndepărtăm un lucru de cinste, ca nunta, zicînd să este rău”.²⁸ Deci autorul — după cum se vede — cinstește și prețuiește căsătoria, dar arată că și fecioria este, ca virtute, superioară căsătoriei. Căsătoria este calea celor mulți, a celor care nu pot sau nu vor să renunțe la plăcerile ei. Fecioria este calea celor puțini, a celor care prin muncă, prin stăruință, prin înfrînare, prin nevoițe, prin jertfă și virtuți alese vor să se înalțe deasupra oamenilor obișnuiți.

Problema aceasta a fost tratată pe larg și de către Sf. Ioan Gură de Aur în lucrarea sa intitulată Despre feciorie.²⁹ Pledînd cu toată puterea, cu toată convingerea, cu toată căldura și cu toată arta de care era capabil marele Hrisostom pentru feciorie, pentru frumusețea, pentru înțietatea și strălucirea ei, el nu-și pierde însă obiectivitatea și spune adevărul și despre căsătorie, zicînd: „Căsătoria este bună pentru că ea ține pe bărbat în cum-pătare și nu-l lasă să se piardă, lunecînd în desfrînare. De aceea nu o defăimăm, fiind ea de mare folos. Ea ajută ca mădulele lui Hristos (creștinii) să nu ajungă mădule ale desfrînării, neîngăduind ca Sfînta Biserică să fie pîngărită și necurată (I Cor. 6, 15). Căsătoria este bună pentru că sprijină și îndreaptă pe cel ce se găsește în pericol de a cădea”.³⁰

„Departa este de mine nebunia de a osîndi căsătoria. Este adevărat că socotesc fecioria mult mai bună decît căsătoria, fără însă a trece căsătoria în rîndul celor rele, ba chiar o laud cu tărie. Căsătoria este limanul înfrînării pentru cei care dorind-o, o folosesc bine, neîngăduind firii să se depraveze. Căci ridicînd ca pe o ștampilă puternică unirea legiuită și înfruntînd năvala poftelor, ea ne așează și ne păzește în cea mai desăvîrșită liniște.. Indemnînd la feciorie eu nu condamn căsătoria, nici nu învinovățesc pe cel ce se căsătorește. Eu condamn pe cei ce osîndesc și profanează căsătoria”³¹ și aceasta pentru motivul că „dacă dobori căsătoria de pe treapta ei înaltă, iai lauda fecioriei și o cobori în rîndul celei mai de pe urmă răutăți”.³² Deci Sf. Ioan Gură de Aur, întocmai ca și Sf. Apostol Pavel, întocmai ca și Sf. Grigorie de Nissa, apreciază și subliniază valoarea și sfințenia că-

28 Idem, cap. VIII.

29 Sf. Ioan Gură de Aur, *Περὶ Παρθενίας* Migne P. G. T. 48, p. 533—596.

30 Idem, cap. 25.

31 Idem, cap. 9.

32 Idem, cap. 10.

sătoriei și rostul ei mare ca „liman și port” al salvării sufletelor de naufragiul moral. Sf. Ioan Gură de Aur, întocmai ca și înaintașii săi, scoate în evidență prioritatea și meritul vieții trăită în castitate feciorelnică, care, în ordinea vieții, este categoric, superioară căsătoriei.³³ „Ciar dacă e bună și cinstită căsătoria, ea poate numai să păstreze nepătat pe cel care o folosește, dar nu poate să facă sfinți. Rolul acesta de a face sfinți este și rămîne al fecioriei”.³⁴ Deci ca treaptă a desăvîrșirii, ca ideal al sfințeniei, ca virtute creștină, fecioria este superioară căsătoriei. Aceasta este și teza și învățătura Bisericii ortodoxe pînă în zilele noastre. Desăvîrșirea este însă o culme, pe care nu oricine o poate atinge. Ea este accesibilă numai credincioșilor capabili de luptă, de jertfă, de eroism, credincioșilor înzestrați cu aptitudini speciale. Pe acești oameni Biserica ortodoxă nu-i oprește, nu-i împiedecă în avîntul lor spre înălțare, ba dimpotrivă îi îndeamnă, îi ajută, îi încurajează în această străduință nobilă. Biserica ortodoxă nu impune nimănui și nu obligă pe nimeni să se căsătorească. Ea chiar recomandă firilor evlavioase, meditative, concentrate, capabile, dornice și hotărîte ca să atingă desăvîrșirea, să nu se căsătorească. Candidaților comuni la preoție nu le cere să nu se căsătorească. Deci fiecare este lăsat să lucreze potrivit puterilor, potrivit dorințelor, potrivit aptitudinilor și potrivit idealurilor fiecăruia. Învățătura aceasta clară și înțeleaptă o găsim expusă cu aceeași căldură și talent și în alte multe lucrări prețioase, rămase de la Sf. Părinți, dintre care unele s-au tradus și în limba română.³⁵ În toate aceste lucrări sînt apreciate la justa lor valoare atît fecioria cît și căsătoria, fiind fiecare bună pentru persoana căreia i se potrivește. La fel se accentuează în toate aceste lucrări dreptul și libertatea fiecărei persoane de a-și alege forma de viață care îi convine. Deci obligativitatea celibatarismului din Biserica Romei este contrară acestor învățături ale Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții.

³³ Idem, cap. 1.

³⁴ Idem, cap. 30.

³⁵ Asemenea lucrări traduse în limba română sînt: Sf. episcop și martir Metodie, Masa (banchetul) celor zece fecioare, sau despre fecorie. Lucrarea aceasta are 11 cuvîntări destul de extinse, rostite de Marcela, Teofila, Talia, Teopatra, Talusa, Agata, Procila, Tecla, Tisiana, Domina și Arete. Lucrarea aceasta a fost tradusă în limba română și prezentată ca teză de licență de către diaconul A. Ioan în anul 1932. Amintim de asemenea lucrarea lui Thascius Caecilius Cyprianus, Epistola către Eustochium, sau despre fecorie și Mărturii către Quirinus. Sf. Simeon, noul cuvîntător de Dumnezeu, Despre chipul fecioarelor, Cuvîntări duhovnicești și în special Cuvîntul II și VIII. Amintim la fel: Culegeri din învățăturile Sf. Vasile cel Mare, ca și lucrarea Despre fecorie de Atanasie, episcopul Alexandriei, etc.

4. Atît Sf. Apostol Pavel cît și Sfinți Părinți care s-au ocupat cu problema ieșirii și a căsătoriei au mărturisit deschis că viața de familie are o serie întreagă de nevoițe și greutăți. „Dacă-însă te însori, nu greșești; și fata dacă se mărită nu greșește. Dar unii ca aceștia vor avea necaz în trupul lor. Iar eu aș dori să vă cruț pe voi” (I Cor. 7, 28). „Eu aș vrea ca voi să fiți fără de griji. Cel necăsătorit se grijește de ale Domnului, cum să placă Domnului. Iar cel căsătorit se grijește de ale lumii; cum să placă femeii” (I Cor. 7, 34—35).³⁶

Trebuie să recunoaștem că viața de familie are multe obstacole și multe greutăți în comparație cu viața de celibatar. În cadrul vieții familiare bărbatul nu răspunde numai pentru el, ci răspunde și pentru soția sa și pentru copiii săi și pentru toți membrii familiei sale. „Bărbatul este capul femeii, precum și Hristos este capul Bisericii” (Efeseni 5, 23). Bărbatul este capul familiei și în această calitate răspunde atît în viața aceasta cît și în fața lui Dumnezeu de toți membrii familiei sale. Se știe că nu este lucru ușor să răspunzi nici pentru tine însuși, dar este cu mult mai greu să răspunzi pentru alții.

Cînd ești singur te mulțumești cu puțin, cu cît ai și cu ceea ce poți să ai, iar dacă se întîmplă uneori să nu ai nimic, nimeni nu te acuză, nimeni nu plînge în jurul tău. Nu tot astfel stau lucrurile cînd ai familie. Răspunderea pe care o ai față de familie te obligă să porți grijă de hrană bună și îndestulătoare, de îmbrăcăminte, de locuință, de încălzit, de luminat, etc. Mai presus de toate ești obligat să porți o grijă deosebită de educația, de instrucția și mai ales de buna purtare a tuturor membrilor familiei tale. Fiecare preot, în calitate de cap al familiei are îndatorirea de a făuri și a trasa liniile mari, concepția de viață a tuturor membrilor familiei. Tot el trebuie apoi să vegheze, să poarte grijă ca această concepție să fie tradusă în realități ale vieții de fiecare zi. Sf. Apostol Pavel a atras atenția asupra acestor îndatoriri ale preotului, povățuind pe ucenicul său, Timotei, cu cuvinte ca acestea: „Se cade ca episcopul (preotul) să-și chivernisească bine casa sa, avînd copii ascultători și plini de toată bunăcuviința. Căci dacă cineva a sa casă nu știe să și-o chivernisească, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu?” (I Timotei 3, 4—5). Răspunderile acestea sînt uneori atît de grele, atît de coplesitoare încît ele mobilizează toate puterile de muncă fizică și spirituală

³⁶ Multiplele greutăți ale vieții familiare le subliniază și Sf. Grigorie de Nissa și Sf. Ioan Gură de Aur, ca și ceilalți Sfinți Părinți în repetate rînduri în lucrările lor amintite.

ale preotului. Datorită acestor griji și răspunderi preotului căsătorit nu-i mai rămîne uneori suficient timp fizic și suficiente puteri de muncă, spre a se îngriji după cuviință de păstoria suflurilor, de conducerea credincioșilor în împărăția lui Dumnezeu. Mobilizarea preotului în lucrarea de a birui greutățile vieții familiare, îl împiedecă adeseori de a se ocupa intens de pastorația credincioșilor din parohie și uneori îl face chiar să neglijeze în chip condamabil îndeplinirea unor importante îndatoriri pastorale și duhovnicești. Desigur că și aceste situații au fost avute în vedere de către Sf. Apostol Pavel și Sfinții Părinți cînd s-au exprimat pentru necăsătorirea celui ce vrea să ajungă la desăvîrșire și să conducă și pe alții spre asemenea înălțimi ale vieții spirituale.

Recunoscînd existența acestor piedeci și greutăți în calea activității pastorale, nu putem să nu subliniem și unele părți pozitive, unele avantaje pe care le creează tocmai familia preotească pentru păstoria credincioșilor din parohie.

Preotul căsătorit, preotul care a reușit să întemeieze o familie sănătoasă din punct de vedere moral, o familie ideală, are în însăși familia sa un ajutor important, un stimulent prețios în susținerea și desfășurarea muncii lui de fiecare zi în parohie. În asemenea cazuri preotul nu mai e singur. El are în soția lui un suflet care îl înțelege, o ființă binevoitoare care îl mîngîie în neazuri, îl încurajează și-l ajută la tot pasul în munca pe care o desfășoară. El are în soția sa un tovarăș devotat pînă la jertfa supremă cînd împrejurările cer acest lucru. Familia devine în acest caz o oază de repaus, o sursă sigură pentru refacerea entuziasmului pastoral și a puterilor de muncă ale preotului. Familia ideală a preotului, cu o soție înțelegătoare și cu copii bine crescuți, are darul să descrețească fruntea, să însenineze sufletul, să refacă moralul, să încurajeze și să ajute pe bărbat în munca lui. Familia preotului nu este numai o povară, numai o piedecă, numai un factor negativ în activitatea pastorală și duhovnicească a preotului. Ea poate fi și un foarte important factor pozitiv, un ajutor prețios, un stimulent valoros al preotului, al întregii lui activități în parohie.

Familia preotului este și din alt punct de vedere un factor important în sprijinirea activității preotului în parohie. Este lucru știut că exemplul bun pe care îl dau membrii familiei preotești, purtarea lor morală, chiar virtuoaasă, iubirea și prețuirea arătată tuturor oamenilor, faptele bune și ajutorarea semenilor noștri

influențează în sens pozitiv asupra tuturor credincioșilor din parohie. Datorită acestor realități credincioșii parohiei caută și privesc spre familia preotului întocmai precum caută floarea soarelui spre sursa de lumină și căldură care îi dă viață. Credincioșii își orientează adeseori viața lor, pînă în cele mai mici amănunte, după felul de viață al membrilor familiei preoțești. De aceea trăirea exemplară a membrilor acestei familii este pildă vie, pe care o imitează credincioșii. De altfel familia fiecărui preot este în primul rînd o parohie în miniatură, o parohie în care se vede ca într-o oglindă puterea educativă, întreagă autoritatea, priceperea și toată capacitatea de îndrumător și conducător a preotului. Familia fiecărui preot este cel dintîi certificat, primul document care vorbește direct și obiectiv despre vrednicia preotului, despre moralitatea lui, despre dragostea lui pentru alții, despre idealurile lui, despre eforturile pe care le face întru ajutorarea semenilor săi și despre altruismul lui. Cînd familia preotului este la înălțimea vredniciilor așteptate, este un semn bun, este o dovadă că preotul va fi în stare să facă același lucru bun și în cadrul parohiei sale. Preotul care nu este în stare să facă din familia lui un factor de înrînire bună asupra tuturor credincioșilor din parohie, nu va fi în stare să influențeze în chip pozitiv nici asupra membrilor din marea lui familie, parohia.

Se știe și aceea că din unele puncte de vedere situația de preot căsătorit este adeseori preferată față de situația preotului celib. Credincioșii au totdeauna anumite rezerve, anumite temeri față de un păstor de suflete necăsătorit. Ei se îndoiesc de faptul că un astfel de preot va putea să-și respecte pînă la capăt castitatea fecioriei și în astfel de cazuri răul care se produce în parohie este atît de mare încît devine ireparabil. De aceea chiar unii autori catolici ai manualelor de Teologie pastorală și-au exprimat teama și îndoiala în rezultatele bune ale preoților necăsătoriți. Dăm un exemplu: „Eu mă tem că starea aceasta (starea de preot celib) să n-aibă ca urmare obișnuințe puțin regulate și nu tocmai potrivite cu demnitatea preotului. Aș avea teamă că îi va fi suspectată curăția; căci într-o astfel de stare, este nevoie de un exces de sfințenie, pentru a înlătura orice idee supărătoare... Regulă generală deci: Cînd celibatul nu este un sacrificiu pentru împărăția lui Dumnezeu, căsătoria este mai bună”.³⁷ Din păcate asemenea temeri și îndoieli sînt în mare parte justificate și întemeiate pe realități, adeseori, foarte dureroase din

³⁷ A. Vinet, *Théologie Pastorale*, ed. III. Paris 1889, p. 167—168, cit. după Pr. Petre Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor*. București 1934, p. 196.

viața preoților romano-catolici celibi și a preoților ortodocși rămași văduvi.³⁸ De aceea este totdeauna de preferat un preot căsătorit, un preot cu familie, care trăiește în chip corect și moral în cadrul granițelor vieții familiare, admise de toate legile în vigoare, față de un preot celibatar, expus la tot pasul prăbușirilor morale, expus tuturor suspiciunilor, tuturor acuzelor, tuturor ispitelor și tuturor curselor care i se deschid în cale.

Există și alte motive care ajută ca situația de preot căsătorit să fie o situație privilegiată, o situație de preferat față de aceea a preotului celib. Preotul păstorește în general oameni căsătoriți, credincioși care în marea lor majoritate au întemeiat sau sînt pe cale să întemeieze o familie. Un preot căsătorit cunoaște din experiență proprie, cunoaște direct toate avantajele și toate dezavantajele, toate bucuriile și toate durerile, toate greutățile și toate binefacerile vieții familiare. El nu se prezintă în fața credincioșilor săi numai cu cunoștințe și îndemnuri culese în chip teoretic de prin cărți, ci se prezintă înarmat și cu toate cunoștințele și argumentele culese din experiența personală de fiecare zi. Un astfel de preot are totdeauna în fața credincioșilor săi un plus de autoritate față de un preot celib. Un profesor și pedagog a pus odată întrebarea: „Bine e ca preoții unei confesiuni religioase să fie necăsătoriți?”. Și tot el a dat următorul răspuns: „Răspunsul nu poate fi decît negativ. Dacă preotul este un educator social, el e dator să cunoască pe cît se va putea mai deplin pe credincioșii săi, luînd parte la toate greutățile vieții lor... A avea familie, e o mare experiență pentru inima și cugetul unui preot; a priori preotul căsătorit, cum e cazul mai la toate confesiunile, e superior din acest punct de vedere preotului celibatar. Datoria, pe care o impune organizația Bisericii noastre preoților, de a se căsători înainte de hirotonie, are un adînc temei educativ. Iar acest temei, exprimat în puține cuvinte, e următorul: preotul, ca și profesorul, nu numai crește copii, dar el însuși învață de la copii. A avea deci familie, înseamnă să ai în casa ta o școală, pe

38 Iată ce spune în privința aceasta un credincios romano-catolic: „Menajera preotului să nu fie anexa parohului la călătoriile și preumblările lui. Ea să se comporte ca angajată salariată, nu ca soție a preotului. Angajatele noastre, fără de care, durere, nu putem fi, să le îndrumăm la domeniul lor, care e bucătăria și să nu dăm ocazie la nici o bănuială. Credincioșii parohiei știu adesea dinainte de instalare, cine va fi stăpîn în casă și cine va fi servitor. Preumblările comune cu trăsura sau pe jos, călătoriile? Nu poate parohul să călătorească singur? Cînd își ia un ofițer menajera în trăsură? Iar alături de paroh, adesea „tronează” voluminoasa menajeră“. Rev. Egyházi Közlöny. Budapesta 1909. Cit. după Brinzeu, Păstorul și turma, Lugoj 1909, p. 67.

care n-o pot înlocui niciodată relațiile mai depărtate cu copiii altora”.³⁹

Avînd în vedere cele expuse pînă acum, avînd în vedere și tezele Sf. Apostol Pavel și ale Sfinților Părinți și avînd mai ales în vedere realitățile vieții de fiecare zi, putem formula fără nici o teamă de a fi desmințiți concluzia următoare: Situația de preot căsătorit, de preot cu familie este o stare normală, o stare firească, o stare sănătoasă și superioară din foarte multe puncte de vedere situației de preot celibatar. De aceea prevederile canonice și practica de două ori milenară a Bisericii ortodoxe, care în general nu trimite la parohii decît preoți căsătoriți, este în chip evident superioară practicii Bisericii romano-catolice, care, prin inovațiile ei nejustificate, a impus în chip arbitrar tuturor preoților celibatul.

Pr. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

³⁹ Convorbiri literare, mai 1921. Cit. după Pr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 197—198.

O CARTE DE OMILETICĂ DESPRE PREDICA PRIN FAPTĂ

Este vorba despre cartea de Omiletică tipărită — mai corect: retipărită — la Sibiu în anul 1857, sub titlul: **Teologia pastorală pentru preoți de legea ortodoxă răsăriteană**.

Cartea a cunoscut mai multe ediții în limba română. Pentru prima dată e tipărită la Buda în 1817, sub titlul: **Detorințele presvyterilor parohialnici**.¹ A doua oară e tipărită la Iași în 1828, avînd titlul: **Datoriile preoților de popor**. În anul 1852, lucrarea de care vorbim e „tradusă și amplificată de K. Mavrula”. Titlul acesteia este: **Detoriile preoților**.² Ediția de la Sibiu se înseriază, așadar, ca a patra în ordinea tipăririi lor.

Cartea acum amintită nu este originală. Nu este opera unui autor român, ci este o traducere. Fostul profesor de Omiletică, Vasile Mitrofanovici, precizează că e vorba de traducerea lucrării: *O doljnosteah presbiterov prihodschi* a ierarhilor ruși George Coninschi și Partenie Sopcovschi, tipărită întâia oară la Petersburg în 1776.³

Recunoscînd caracterul de traducere al lucrării, alți cercetători lasă să se înțeleagă că originalul rusesc ar fi fost opera unui singur autor, nu a doi cum spune V. Mitrofanovici. Citim, de exemplu, într-o lucrare mai nouă: „Cartea „**Detorințele presvyterilor parohialnici**” este o traducere a lucrării autorului rus Partenie Soncovschi, episcop al Smolenscului”.⁴ Dacă ne este îngăduit a observa că lucrarea acum amintită nu e alcătuită de unul, ci de doi autori, așa cum scrie V. Mitrofanovici. Și anume

1 BRV III, 186. V. Mitrofanovici (Omiletica, 1875, p. 136), afirmă că titlul primei ediții în românește a lucrării în chestiune a fost: *Teologia pastorală sau datoriile preoților*. Afirmatia, precum se vede, e inexactă. Orientîndu-se după Mitrofanovici, fostul prof. de Teologie practică, Iuliu Scriban, redă și el aceeași grafie inexactă a titlului (Privești din cîmpul Omileticii, București 1929, p. 5).

2 Pr. Petre Vintilescu: *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București 1934, p. 41.

3 Vasile Mitrofanovici: *Omiletica bisericii dreptcredincioase răsăritene*, 1875, p. 135—136.

4 Pr. Petre Vintilescu: *Op. cit.*, p. 41.

e alcătuită de Gheorghe Koniski (1718—1795)⁵ (— nu Coninschi cum ne informează Mitrofanovici —), în colaborare cu Partenie Sopkovski († 1795) — nu Soncovschi —, episcop al Smolenscului.⁶

Așadar, cartea retipărită la Sibiu în 1857, cu binecuvântarea mitropolitului Șaguna și sub denumirea: **Teologia pastorală pentru preoți de legea ortodoxă răsăriteană** (TP), este o traducere a lucrării ierarhilor ruși: Gheorghe Koniski și Partenie Sopkovski.

Intrebarea e acum următoarea: Traducerea aceasta s-a făcut direct după originalul rusesc, sau s-a făcut după o altă traducere?

Ediția de la Sibiu din 1857 nu dă nici o indicație privind textul care-i stă la bază. Edițiile de Iași (1838) și București (1852) nu ne-au fost accesibile. Și nici cea din 1817. Dar din facsimilul foii de titlu al acesteia din urmă, publicat în BRV III, se poate vedea că:

a) Lucrarea: Datoriile presviterilor parohiali s-a tipărit în-tîia oară, la Petersburg, în 1776;

b) După aceea, cartea a apărut la Buda în 1798, — cu aprobarea mitropolitului Carlovițului Ștefan Stratimirovici — „pre limba sloveno-serbească pentru părțile ceale chesarocrăiești”;

c) Traducerii acesteia i-a urmat o alta: traducerea „din cuvînt în cuvînt” în limba romînă care s-a tipărit în aceeași tipografie și localitate ca și cea sîrbească, însă în „anul de la zidirea lumii 7325, iară de la întruparea cuvîntului lui Dumnezeu, 1817”. Adică la 19 ani după apariția versiunii sîrbești.

Ce rezultă de aici? Rezultă mai întîi, că lucrarea ierarhilor ruși Koniski—Sopkovski a fost cunoscută și prețuită în așa grad în cercurile bisericești ale Carlovițului, încît acestea au hotărît traducerea ei în sîrbește, fapt care s-a și realizat, precum se știe, la 1798. În al doilea rînd, rezultă că simțindu-se nevoia unei asemenea lucrări și printre romînii ortodocși din Ungaria, cartea lui Koniski—Sopkovski s-a tradus și-n limba romînă. Și anume s-a tradus „din cuvînt în cuvînt” — adică cu grijă mare de a se reda cît mai exact textul de pe care s-a făcut traducerea. Tipărirea versiunii romînești s-a făcut ca și a celei sîrbești, la Buda și la aceeași tipografie.

5 Cf. Efr. *Livotov*: Gheorghe Konisski (Koniski), în *Enciclopedia teologică ortodoxă* sau *Dicționar enciclopedic* publicat sub îngrijirea prof. A. P. Lopuhin, t. IV, Petrograd 1903, p. 233—234.

6 Cf. Artic. Partenie Sopkovski — în: Efron-Brockhaus, *Dicționar enciclopedic*, t. XXII, S. Petersburg 1897, col. 910.

Logica cuprinsului foi de titlu a versiunii românești de care vorbim pare să îndrume, deci, către această concluzie: Cartea: Datoriile preoților parohi a fost tipărită întâi în rusește; din rusește s-a tradus în sîrbește; din sîrbește s-a tradus în românește.

La aceeași concluzie îndrumă și următoarele considerații:

Traducerea sîrbească s-a făcut la anul 1798, cu aprobarea mitropolitului Carlovițului, Ștefan Stratimirovici (1790—1837). Sublinierea că „întoarcerea” în limba sîrbă a TP s-a făcut cu „binecuvîntarea ... preavrednicului arhiepiscop și mitropolit ... Ștefan”, vrea să exprime și să determine convingerea că versiunea sîrbească redă fidel originalul rusesc și că deci e o versiune care merită toată încrederea ca una care a trecut prin mîna chiar a mitropolitului. Se știe că Ștefan Stratimirovici a fost un ierarh luminat, cu o temeinică pregătire, a fost un conducător bisericesc erudit.⁷ În consecință nu se poate presupune că un asemenea ierarh cărturar ar fi înțeles binecuvîntarea pentru tipărirea unei cărți ca o simplă formalitate birocratică. Trebuie să admitem că el nu și-a dat aprobarea pentru tipărirea traducerii în chestiune decît după ce s-a convins personal de temeinicia ei. Iar o asemenea convingere nu și-a putut-o dobîndi decît prin confruntarea traducerii cu originalul rusesc.

Dar de ce foaia de titlu a versiunii românești din 1817 va fi ținut să sublinieze exactitatea și temeinicia traducerii sîrbești? Desigur nu pentru alt motiv decît pentru a determina convingerea că traducerea românească, deși nu e după originalul rusesc, merită totuși să fie primită cu toată încrederea, deoarece versiunea sîrbească ce-i stă la bază redă cît se poate de exact textul lucrării autorilor ruși.

Un sprijin în favoarea tezei că lucrarea de care vorbim a fost tradusă în românește nu din rusește, ci din sîrbește ar putea constitui și faptul că, în epoca de care vorbim, ortodocșii romîni ardeleni erau oarecum în subordinea Carlovițului. Se știe că abia prin reînființarea Mitropoliei ortodoxe romîne a Ardealului, în 1864, romînii ortodocși de dincoace de munți au fost scoși din „iobăgia bisericească a sîrbilor”.⁸ Ținînd seamă de situația aceasta, putem spune că traducerea în românește a lucrării ierarhilor Koniski—Sopkovski s-a făcut nu după originalul rusesc, ci după versiunea sîrbească, procedeul constituind, ca să zicem

7 Cf. Eusebiu Popovici: *Istoria bis. universală*, IV, București 1928, p. 487.

8 Cf. *Istoria Bisericii Romîne*, vol. II, București 1958, p. 490.

aşa, o formă de manifestare a subordonării Bisericii româneşti neunite faţă de cea sârbească.

Spuneam la început că lucrarea tipărită la Sibiu în 1857 cu binecuvîntarea lui Şaguna, şi intitulată: **Teologia pastorală pentru preoţi de legea ortodoxă răsăriteană**, este o **Omiletică**.⁹ Mai corect spus, este o Pastorală în care e cuprinsă şi materia Omileticii. Autorii s-au lăsat influenţaţi, pe cît se pare, de unele tratate de Pastorală romano-catolice, care, în cuprinsul lor, rezervă un spaţiu destul de întins şi problemelor Omileticii.¹⁰

TP tipărită la Sibiu are patru capitole. Materia Omileticii este tratată în capitolul al II-lea. Raportat la celelalte trei, acesta este cel mai dezvoltat. Astfel în timp ce cap. I cuprinde 17 p.; cap. III 61 şi cap. IV —76 p., cap. al II-lea însumează singur 86 p. din totalul de 240 p. cît are cartea întreagă.

Capitolul al II-lea este intitulat: **Pentru înţîia datorinţă preoţească adică pentru învăţătura poporenilor.**

În partea I-a a capitolului II autorii tratează: **Despre învăţătura ce e dator preotul oamenilor cu cuvîntul**, în care se dezvoltă următoarele puncte: a) Înţîia datorie a preotului este a învăţa poporul; b) Ce este dator a învăţa şi unde; c) În ce chip, unde şi cînd?¹¹

În partea a II-a a cap. II se tratează: **Despre învăţătura ce e dator preotul a o da oamenilor cu fapta.**

Lăsînd la o parte, ca mai cunoscută, partea tratînd despre predica prin cuvînt, ne vom ocupa în cele următoare, de concepţia autorilor referitoare la predica prin fapte. Se ştie că un asemenea capitol lipseşte de obicei din manualele de Omiletică.

Autorii relevă de la început că preotul nu satisface deplin obligaţiei de a propovădui dacă se limitează exclusiv la predica prin cuvînt. Preotul este obligat să predice prin cuvînt dar în acelaşi timp nu mai puţin apasă asupra lui obligaţia de a predica şi „cu lucrul, adică cu pilda vieţuirii sale”.¹²

Propovăduirea creştină e o propovăduire cu vorba şi cu fapta deopotrivă. Pe ce se întemeiază această teză?

9 Fostul profesor de Teologie practică, Iuliu Scriban, afirma că lucrarea amintită, chiar dacă e cuprinsă într-un tratat rusesc de Pastorală, poate fi considerată drept cea mai veche Omiletică în limba romină (Privelişti din cîmpul Omileticii — Bucureşti 1929, p. 5). Afirmatia e inexactă. Vom arăta într-un alt articol că aproape cu două decenii mai înainte apăruse o carte de retorică „împodobită şi întemeiată cu pildele vechilor filozofi şi dascăli bisericeşti”, şi care aceasta, nu cea din 1817, poate fi considerată, ni se pare, ca înţîia Omiletică în limba romină.

10 I. Scriban: Op. cit., p. 5.

11 TP, p. 18—19.

12 TP, 18.

Se știe că chiar retorii greci și romani cereau celor ce voiau a se dedica misiunii de îndrumători ai oamenilor prin cuvînt, să fie cu cea mai mare grijă în a-și pune de acord viața de fiecare zi cu învățătura împărtășită altora.¹³ Retorii cei vechi știau că cel mai curat izvor al patosului oratoric și al elocvenței nu este talentul singur ci talentul asociat cu elevația morală, cu identificarea sinceră și fără rezervă cu adevărul și virtutea. Și atunci, dacă retorul socotea viața virtuoasă ca o condiție esențială a unei oratorii eficiente, predicatorul creștin putea ignora el o asemenea cerință? Nu! În propovăduirea lui preotul nu putea și nu poate face abstracție de obligația de a-și ridica viața la nivelul învățăturilor propovăduite. Preotul care cere altora să împlinească în mod consecvent poruncile, dar el însuși nu manifestă nici o intenție de a le practica personal, apoi un asemenea propovăduitor să nu se aștepte la vreun rezultat pozitiv. Cuvîntul de învățătură neîntemeiat pe pilda vieții proprii este „mort și neroditor”.¹⁴ Trece prin sufletul ascultătorilor fără să lase vreo înțipărire, fără să-l răscolească și fără să-l angajeze la ceva. Aceasta pentru că cuvîntul pornește slab chiar de la izvorul lui. Dintr-un suflet slab nu poate izvorî decît un cuvînt slab. Din sufletul unui predicator lipsit de o viață corespunzătoare, nu poate porni decît un cuvînt lipsit de forță. Străin de cerințele unei vieți axate pe adevăr și virtute, preotul predicator nu-și va mai putea „spune cuvîntul său cu îndrăzneală”. Fără suportul vieții exemplare a predicatorului cuvîntarea bisericească va fi searbădă, rece, lipsită de vlagă. Dimpotrivă propovăduirea sprijinită constant pe exemplul viu al preotului predicator e plină de vigoare.

În sprijinul tezei lor autorii iau mărturia verhovnicului predicatorilor creștini, Sf. Ioan Gură de Aur, care zice: „Mare este îndrăzneala învățătorului cînd poate certa pe învățăcei dintru ale

13 TP, 68. Autorii nu citează pe niciunul din marii retori ai antichității, pentru a-și întemeia afirmația. Nu-i exclus însă ca ei să se fi gîndit la un Quintilian care înțelegea prin orator: „vir bonus peritus dicendi” (Inst. Orat. 12, c. 1), adică „un bărbat bun care se pricepe să vorbească”, adăogînd că „Cine nu e virtuos acela nu va ajunge niciodată un orator”. Sau poate se vor fi referit la Cicero care de asemenea spunea: „Cum e inima, fapta și viața omului așa îi este și cuvîntarea lui” (Tusc. disp. c. 16, n. 47). Sau se vor fi gîndit la Aristotel care a scris așa: „E o greșală cînd unii retori susțin părerea că personalitatea vorbitorului n-ar avea nici o importanță pentru succesul cuvîntării: tocmai de aceasta depinde în primul rînd, aș zice aproape totul” (Arist.: Rhet. 1, c. 2, n. 4). Principalele calități ale oratorului zice Aristotel, sînt: „Înțelepciunea, virtutea și bunăvoința”. Fără asemenea calități, talentul oratoric nu se poate dezvolta niciodată în toată plenitudinea și forța lui. (Cf. Jungmann-Gatterer: Theorie der geistlichen Beredsamkeit, Fr. i. Br., 1923, p. 277—281; 342).

14 TP, 18.

sale fapte bune; pentru care și Pavel zice: Singuri știți, cât de frumos este vouă a vă asemena nouă, și mult mai virtuos se cade a fi învățător din viață decît din cuvînt”.¹⁵

Dar înaintea Sf. Hrisostom, Mîntuitorul Hristos și apoi Sf. Apostoli au cerut predica prin faptă. Mîntuitorul a cerut predicatorilor să lumineze nu atît prin vorbe, cît mai ales prin fapte. Numai o predică prin fapte poate pune pe credincioși în situația să-și dea seama de ce puteri neobișnuite cuprinde învățătura Mîntuitorului. „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor ca văzînd ei faptele voastre cele bune să mărească pe Tatăl vostru cel din ceruri” (Mt. V, 16). Preoții adică să predice așa ca ascultătorii lor să culeagă lumina duhovnicească nu din cuvintele, sau nu atît din cuvintele, cît mai ales din viața lor, din purtarea, din faptele lor de fiecare zi. Și întărind și mai mult ideea aceasta a predicii prin fapte, Mîntuitorul adaugă că mare în împărăția cerurilor se va chema nu cel ce va învăța simplu, prin cuvînt, ci cel ce va face și va învăța (Mt. V, 19), adică cel ce efortul principal al propovăduirii sale îl va îndrepta nu înspre cuvînt, ci înspre faptă.

Porunca propovăduirii nu numai prin cuvînt, dar și prin faptă dată de Mîntuitorul, Sfinților Săi Apostoli, e transmisă de aceștia urmașilor lor. Sf. Apostol Petru, de exemplu, cere preoților să-și conducă păstoriții nu ca niște stăpîni care poruncesc altora, dar ei nu fac nimic. Conducerea credincioșilor să se efectueze cu fapta, cu exemplul personal, cu pilda. Pastorația este o activitate care trebuie să se rezeme nu atît pe cuvînt cît mai ales pe viața ireproșabilă de fiecare zi a preotului (I Petru V, 2—3).

La rîndul său, Sf. Pavel atrage, de repetate ori, atenția asupra obligației preoților de a predica cu timp și fără timp, nu numai cu vorba dar și cu fapta de fiecare zi. Învățătura creștină să fie tîlcuită nu numai prin cuvinte, dar și prin fapte. Cu vorba arăți cum să fie înțeleasă, cu fapta arăți cum să fie trăită. „Fă-te pildă credincioșilor” (I Tim. IV, 12). Fă-te pildă cu cuvîntul, dar și cu purtarea. Vorbește cumpănit, înțelepțește, cu conținut, clar, dar nu neglija ca vorbele să ți le sprijini mereu pe purtarea corespunzătoare. Pilda nu trebuie dată cu întreruperi, numai din cînd în cînd, demonstrativ. Ea trebuie să fie continuă și să cuprindă întreaga viață a preotului, nu numai unele compartimente

15 TP, 69; cit. din: In Ep. II ad. Thess., Hom. V, 4. MPG LXII, 497.

ale ei. Intru toate e obligat să se arate pildă de fapte bune (Tit II, 7).¹⁶

Obligația aceasta de a țilcui învățătura nu numai cu vorba dar și cu fapta nu este periferică misiunii sacerdotale, ci îi e constitutivă. Nu o autoritate oarecare, ci însuși Iisus Hristos a rînduit ca în propovăduirea sa, preotul să se slujească nu numai de unealta cuvîntului, dar și de aceea a faptei corespunzătoare.

Desigur, chiar numai simpla proveniență de la Mîntuitorul a unei rînduiei ar fi suficientă să-i confere putere de obligativitate pentru preot. Dar ceea ce rînduiei predicării și prin faptă, îi sporește nelimitat coeficientul de obligativitate, e constatarea că Iisus Hristos — și, după El, Sf. Apostoli — nu s-au limitat la formularea pentru alții a unei asemenea rînduiei, ci cei dintîi care au aplicat-o au fost ei înșiși. Ca exemplificare, autorii citează Fapte I, 1, unde Sf. Luca spune că în prima scriere adică în Evanghelia sa, a „vorbit despre toate cîte a făcut și a învățat Iisus de la început”. Cuvintele exprimă clar cele două elemente ale predicii Mîntuitorului: fapta și cuvîntul de învățătură.

Urmînd pilda Mîntuitorului, Sf. Apostoli au practicat și ei propovăduirea sub ambele forme: a cuvîntului și a faptei. Cînd, de exemplu, Pavel cerea credincioșilor să fie stăpîni pe ei, cumpătați, înfrînați, o face cu autoritatea omului care el însuși se nevoiește să-și înfrîneze pornirile inferioare ale firii. „Ci strunesc puternic trupul meu ... ca nu cumva după ce pildă m-am făcut altora să ajung de lepădat” (I Cor. IX, 26—27). Răzbate din aceste graiuri sentimentul de adîncă probitate al misionarului convins că nu are dreptul să ceară altora practicarea unor virtuți decît atunci cînd el însuși le practică. Psiholog profund, Sf. Pavel știa că în materie de îndrumare duhovnicească și morală a credincioșilor, nu se poate realiza ceva temeinic și durabil decît dacă pe lîngă cuvînt, te folosești consecvent și de exemplul personal direct, viu. Exemplul direct, se știe, comportă o mai mare putere de impresionare, influențează în mult mai mare măsură asupra ascultătorilor decît o simplă expunere verbală. Convins că orice credincios face mai ușor ceea ce vede decît ce aude și că ține de firea omenească să primească mai bucuros o învățătură dată pe cale de exemplu direct, decît pe cale de expunere abstractă, marele Pavel s-a străduit să pună în persoana sa la-ndemîna credincioșilor, un model de trăire creștinească. Măsura în care el a izbutit să realizeze aceasta se poate vedea din îndemnul

pe care îl da Corintenilor (IV, 16): „Deci vă rog luați-vă după mine (precum și eu după Hristos)”. Numai conștiința că prin viața lui urmează de aproape pe Hristos i-a putut da Apostolului îndrăzneala de a îndemna pe fiii săi duhovnicești să-l ia de model în viața lor de fiecare zi. Când le spune Filipenilor (III, 17): „Faceți-vă următorii mei”, Pavel exprima convingerea că și-a îmbunătățit propria sa viață în așa măsură încât cei convertiți de el îi pot călca pe urme cu certitudinea deplină că urmându-l, e ca și cum i-ar urma lui Hristos.

Urmînd învățăturii și pildei date de Hristos și de Apostoli, Sf. Părinți militează și ei cu hotărîre pentru difuzarea și acreditarea în cercurile preoțești a unui concept al propovăduirii creștine din cuprinsul căruia să facă parte, ca element constitutiv, și predica prin faptă. Din norul de mărturii patristice privind valoarea predicii prin exemplul personal, autorii TP citează cîteva dintre cele mai reprezentative. Astfel sînt redată cuvintele lui Clement Alexandrinul din Cartea VI-a a Stromatelor: „Acela este adevărat presviter bisericesc și adevărat slujitor al lui Dumnezeu, care și face, și învață cele ce sînt ale lui Dumnezeu”. Iar Sf. Ioan Damaschinul, zice: „Atunci împlinește învățătorul lucrul, și ascultătorii au încredere întru dînsul, cînd el și cu viețuirea și cu lucrarea învață potrivit cuvîntului: „Au început Iisus a face și a învăța”.¹⁷

Relevînd din nou obligația preotului de a-și învăța poporul „cu viața sa” autorii îl îndeamnă stăruitor să ia aminte și să se sîrguiască „a avea viețuire asemenea lui Hristos”. În legătură cu acestea Sf. Ioan Gură de Aur zice: „Ia seama cum făcea Hristos cuvintele Sale, prin fapte, vrednice de crezămînt” (...) și așa și Învățăceilor a poruncit a face. Pentru aceea și Pavel zicea: Precum ne aveți pe noi pildă (Filipeni III, 17).¹⁸

Precum Pavel, așa fiecare preot e dator credincioșilor cu îndemnul: „Fiți mie următori, precum și eu lui Hristos”. Ca să poți da însă un asemenea îndemn e necesar să-ți îmbunătățești

17 TP, 72; Cit. din: Sacra Paralela, MPG, XCV, 1547.

18 In Acta Apost., Hom. I, 3, MPG, LX, 17—18 în TP, 73. Textul întreg este acesta: „Ia seama cum Hristos făcea vrednice de crezămînt cuvintele Sale, prin fapte. Indemna la blîndețe și zicea: „Învățați-vă de la mine, că sînt blînd și smerit cu inima” (Mt. XI, 29). Învăța despre sărăcie și o arăta prin fapte: „Fiul omului ... nu are unde să-și plece capul” (Mt. VIII, 20). A poruncit să-i iubim pe vrăjmași. Învățătura aceasta a dat-o pe cruce, cînd s-a rugat pentru cei ce-l răstigneau. Iisus a zis: „Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia veșmintul, lasă-i și cămașa” (Mt. 5, 40). El însă și-a dat nu numai veșmintele, ci și singele Său și l-a dat pentru noi. Și a poruncit ca și Apostolii să facă la fel. Drept aceea și Pavel zice: „Precum ne aveți pe noi pildă...”.

viețuirea proprie în așa grad ca ea să semene cu a lui Hristos. Preotul este omul care de bună voie își asumă misiunea de a actualiza pe Hristos în mijlocul credincioșilor. Pentru promovarea practică a vieții duhovnicești, a păstoriților, nu-i suficient să le înfățișezi pe Hristos, verbal. Și nu-i suficientă nici prezentarea Lui sacramentală. Pentru înduplecarea practică a voinței ascultătorilor în direcția poruncilor Mîntuitorului e folositor ca la cuvînt și Taină, să se adauge exemplul personal al predicatorului. Cuvîntul transmite credincioșilor învățătura; Taina le transmite puterea necesară practicării învățăturii; exemplul personal al preotului le declanșează voința pentru folosirea practică a puterii harice în sensul arătat de învățatură. Fără pilda vie a preotului, învățătura și Harul împlîntate adînc în ființa credincioșilor riscă să rămîină forțe latente, inactive, ineficiente practic. Iată de ce, spun autorii, predicile nesprijinite pe exemplul personal al preotului îi „vor fi spre grea osîndă”.

Zice Sf. Ioan Gură de Aur: „Ce poate fi mai urît la un învățător, decît cînd el pe învățăceii săi îi povățuiește cu viața sa către urîciune și nu-i socotește pe ei vrednici de a sa luare aminte. Pentru că tot călcătorul de lege este vrednic de osîndă, iar mai vîrtos cel cinstit cu chemarea învățătoriei, după dreptate îndoit și întreit mai mult se supune osîndei, întîi pentru aceea că o calcă; al doilea pentru că, fiind dator a îndrepta pe alții cu viața sa, el îi strică și cu atît se face mai vednic de pedeapsă, cu cît are cinste și îndatorire mai mare; iar al treilea pentru că mai mare pagubă aduce, fiind el învățător și totodată călcător al învățăturii sale”¹⁹

În continuare autorii aduc, în sprijinul aceleiași idei, două locuri: unul dintr-o omilie a Sf. Hrisostom la Ep. către Romani și altul dintr-o lucrare a lui Prosper de Aquitania. Cuprinsul primului loc e acesta: „Nimic nu folosește ascultarea legii, de nu va urma fapta... Dar nu numai ascultarea (auzirea), ci nici învățătura, care e mai mare decît ascultarea, nici aceea nu poate arăta pe învățător, de nu se va nevoi singur a face aceea ce vrea

19 Textul întreg: „Căci ce poate fi mai urît ca un învățător care nu-și poate feri ucenicii de stricăciune decît numai făcîndu-i să nu se uite la viața sa! Astfel cea ce pare să fie o cinste, ajunge obiect al celei mai grele acuzații, ieșind la iveală că ei, predicatorii, duc o astfel de viață că cei ce-ar imita-o ar pieri. De aceea aduce Iisus acuzațiile acestea contra învățătorilor fățarnici. Și nu numai pentru aceasta, ci și ca să arate că atît necredința lor dovedită de la început, cît și disprețuirea răstignire a lui Mesia nu-i din vina celui răstignit în care ei n-au crezut, ci e urmarea propriei lor nerecunoștințe. Luați aminte însă cum își începe El cuvîntarea și cum aruncă tot mai vie lumină asupra vinei lor! „Căci ei spun”, zice Iisus, „dar nu fac”. „Oricine calcă legea...” etc. In Math., Hom. LXXII 1, MPG LVIII, col. 668.

să învețe pe alții. Și nu numai nu-l apără, ci încă mai mult îl va munci”.

Și mai jos în aceeași cuvîntare citim: „Ce folosește de aveți învățătură cînd pre voi înșivă nu vă învățați? Și nu numai pre voi înșivă, ci nici pre alții nu învățați cele ce se cade a face; și, ce e cu mult mai rău, e că, nu numai nu învățați cele ce sînt ale legii, dar învățați încă și cele potrivnice”.²⁰ Iar locuî din Prosper de Aquitania sună așa: „A învăța bine și a viețui urît nu e altceva fără numai singur pe sine cu gura sa a se judeca”.²¹

Am reprodus aceste citate fiindcă pe de o parte ele vădesc interesul cu care Koniski—Sopkovski stăruie să întărească la cititorii lucrării lor, convingerea că numai predica sprijinită constant pe exemplul direct al propovăduitorului satisface conceptului de predică creștină; iar pe de alta — pentru că mărturiile patristice acum amintite, ca de altfel și cele pe care le vom mai reproduce, continuă să-și păstreze actualitatea lor.

Continuînd expunerea pe firul acestei idei, autorii, pentru a zgudui și mai puternic conștiința preoților inexplicabil de sfielnici întru propovăduirea cu fapta, relevă că predica vorbeii nu e numai „nelucrătoare” dar e „și stricătoare”. E stricătoare în înțelesul arătat de Sf. Hrisostom prin cuvintele: „Ce te mîndrești că înveți cu cuvintele? Aceasta nu e plăcut a se mîndri în cuvinte. Învață-mă cu viețuirea ta, aceasta e învățătura prea aleasă. Zici că se cade a se smeri, și despre aceasta întinzi cuvînt lung și retorisești... Însă acela care mă învață cu fapta despre aceea, e mai bun ca tine. Învățătura nu intră întru cele dinlăuntru ale sufletului prin cuvinte atîta cît prin fapte. Că de nu ai fapte nu numai n-ai folosit grăind, ci încă mai mult ai vătămat. Mai bine e a tăcea. Pentru ce? Pentru că îmi poruncești ceea ce nu-mi e cu putință a împlini. Căci socotesc că deoarece tu, grăind acestea nu te îndreptezi, cu mult mai vîrtos voi fi eu vrednic de iertare, carele nu grăiesc de acelea nimic. Pentru aceea zice prorocul: „păcătosului îi zice Dumnezeu: Pentru ce propovăduiești poruncile mele?” (Ps. XLIX, 16). Că mai mare vătămare este cînd cineva cu vorba învață bine, iar cu fapta luptă împotriva învățăturii. Aceasta multe răutăți pricinuieste prin Biserici”.²² În aceeași legătură de idei autorii redau și cîteva rînduri dintr-o scrisoare a lui Ieronim: „Faptele tale să nu răstoarne cuvîntul

20 TP, 75. Locul e din: In Ep. ad Rom., Hom. VI, 2, MPG LX, 434.

21 TP, 75. Citatul e din: S. Prosperi Aquitani Sententiarum ex operibus S. Augustini delibatarum, Lib. unus. MPL, LI, col. 428.

22 TP, 75, 76. Pasajul e din: In Acta Apost., Hom. XXX, 3, MPG LX, 225, 226.

tău. Ia seama ca nu cumva vorbind tu în biserici, cineva să-ți răspundă în taină: Pentru ce tu însuși nu faci ceea ce înveți? Bun învățător mai ești când, după ce t-ai îmbuibat te-apuci să-nveți pe alții despre înfrînare. În felul acesta și un tâlhar poate combate furtul. La preot, gura, inima și mîna să lucreze strîns unite”.²³

După ce au arătat că preotul e obligat să predice nu numai cu vorba dar neapărat și prin fapte, autorii caută să precizeze prin ce anume fapte poate propovădui el credincioșilor săi. Ei se străduiesc să pună în relief toate acele însușiri, toate acele virtuți ale preotului menite să constituie limbajul practic și puternic al propovăduirii lui de fiecare zi. În lămurirea punctului acesta autorii urmează întru totul indicațiile date de Sf. Apostol Pavel în Scrisorile sale pastorale și mai ales în I Tim. III, 2 și urm.

Cea dintîi calitate a preotului predicator este neprihănirea, curățenia vieții. Neprihănit este preotul predicator care își interzice orice faptă urîță, precum: uciderea, desfrîul, furtul, etc. Curat este preotul care își biruie înclinările inferioare, se ferește de patimi ca de foc și răspîndește în jurul său o undă de tărie și evlavie.

Inima curată îl pune pe predicator în condiția de a cuprinde mai din adînc adevărurile de credință, de a și le asimila mai bine și de a le propovădui mai cu putere. Conștiința vinovăției îi anulează entuziasmul predicatorial, îi transmite neliniște și tulburare, îi golește predicile de vibrația, de căldura și tăria convingerii, care nu pot izvorî decît din adîncul unei inimi neprihănite. O predică, o cuvîntare care nu izvorăște din puritatea unei inimi evlavioase e superficială, nesinceră, inefficientă.

Preotul predicator să fie bărbat al unei singure femei. Rînduind aceasta, Apostolul nu vrea să spună că cineva n-ar putea fi preot fără să fie căsătorit, ci vrea să spună că dacă îi moare prima soție, el să nu se mai căsătorească. Se cere preotului aceasta ca să nu arate întru sine „neînfrînare și ... slăbiciune”.²⁴ Un preot trebuie să fie mai stăpîn pe sine decît oricare dintre credincioșii săi. Recăsătorirea ar putea fi interpretată de către păstoriți ca slăbiciune, ca neînfrînare. Și atunci cum ar mai putea propovădui preotul, despre înfrînare, când el însuși dovedește că nu se poate înfrîna? Desigur e grea viața preotului văduv, dar el

23 Epist. LII, Ad. Nepotianum, 7. MPL XXII, 533.

24 TP, 78.

aparține în primul rând parohienilor. Mereu trebuie să aibă în vedere întâi binele lor. Pentru promovarea binelui acestora el trebuie să facă mereu sacrificii între care intră și renunțarea la recăsătorire, în caz de văduvie.

Să fie treaz. După tâlcuirea Sf. Ioan Gură de Aur, trezie înseamnă „neostenita priveghere (a preotului) de turma cea lui încredințată”. Dar aici e cuprinsă și trezia trupească, aceasta fiind o condiție necesară a celei dintâi, a celei sufletești. Iisus însuși îndemnându-ne la veghere, ne cere să fim treji și sufletește și trupește. „Luați seama de voi înșivă să nu se îngreoaie inimile voastre de îmbuibare și de băutură...” (Lc. XXI, 34). Un predicator cu puterile sufletești împrăstiate și care n-a izbutit încă să-și impună, în activitatea sa, o linie, și anume linia dictată de scopul misiunii sale preoțești, nu va putea purta grijă de credincioșii săi. Patimile slăbesc acuitatea minții, anulează receptivitatea inimii față de cele ale lui Hristos, scad puterile voinței, înstrăinează pe preotul predicator de credincioși și-l fac inapt pentru munca trează de promovare duhovnicească a acestora.

Preotul predicator să fie „întreg într-o înțelepciune”. Adică să cunoască ce are de făcut ca preot predicator și, în același timp, să poată și împlini aceea ce știe că trebuie să facă. Și mai ales, predicator înțelept e acela care are deprinderea de a-și înfrîna poftele trupești. „De unde, spun autorii noștri, prin numele întregii înțelepciuni adeseori se înțelege curăția”. Curăția „în fapte”, dar și curăția „în gânduri, care izvorăște din inimă” (Mt. XV, 19). Mai mult. Cele dinăuntru, din inimă, răzbat în afară pe diferite căi: prin văz, prin gură, prin „toate simțirile și mișcările trupești”. Înțelepciune deplină are, așadar, preotul predicator care știe să-și înfrîneze gândurile, știe să-și țină inima curată, are deprinderea să acționeze în acord cu inima sa curată și știe să ia în slujba curăției, și ochii, și gura, și toate simțirile și mișcările trupești. „Să nu ziceți, scrie Augustin, că aveți inimă curată, dacă nu aveți și ochi curați, pentru că ochiul necurat este vestitorul inimii cei necurate”.²⁵ O înfrînare limitată numai la cele trupești constituie numai o parte a înțelepciunii. Înțelepciunea întreagă cuprinde înfrînarea trupească și sufletească deopotrivă. Explicînd locul de la Tit I, 8, Sf. Ioan Gură de Aur zice: „Nu despre cel ce postește grăiește aici Apostolul, ci de acela care biruiește toate patimile: limba, mîinile, gura, ochii cei fără de ru-

șine; căci aceasta este înfrînarea: a nu te lăsa biruit de nici un fel de patimă (trupească sau sufletească)".²⁶

Între patimi sînt unele atît „de grele și de urîte, cît cu preoția nici într-un chip nu se pot împreuna”.²⁷ În fruntea unor asemenea patimi se situează desfrîul. Mai ales desfrîul desființează demnitatea sacerdotală și face impropriu pe cel hirotonit nu numai de a sfinți și conduce, dar și de a da altora învățătură.

Preotul să fie „binecucernic”. Adică să fie cinstitor și temător de Dumnezeu. Există o cinstire internă a lui Dumnezeu, și există una externă. Cinstirea internă, duhovnicească, o avem atunci cînd se face cu credință, cu dragoste și cu frică, în duh și adevăr (In IV, 24). Cinstirea aceasta trebuie întregită, și anume trebuie întregită cu cinstirea externă, care constă în rostirea de rugăciuni, mulțumiri, în ascultarea sau citirea cu plăcere a cuvîntului lui Dumnezeu, precum și în împlinirea actelor de caritate față de cei lipsiți, de slujire a semenilor. Asemenea acte de slujire a celorlalți sînt obligatorii pentru orice credincios. Dar pentru preot ele sînt atît de trebuitoare „cît și sufletul — trupului”.²⁸ Precum trupul nu poate trăi fără suflet, așa și preotul nu-și poate împlini misiunea lui fără rugăciune, fără lectura Scripturilor și fără slujirea dezinteresată a celorlalți. Cea mai puternică predică a preotului sînt faptele prin care el urmărește cu perseverență slujirea binelui comun.

Preotul predicator să fie cinstit. Adică, să păzească cu grijă cele ce revin cinului său: „în fapte, în cuvinte, în umblare, în îmbrăcăminte”. Dar și „în orînduirea casei” sale. Nu e cinstit preotul căruia îi plac mesele bogate. Sau îi place să umble pe la oșpețe. Nu-i cinstit preotul căruia-i place și promovează gluma urîdă, indecentă, murdară. Nu-i cinstit preotul cartofor și iubitor de petreceri nepotrivite cu demnitatea sa. Nu-i cinstit preotul cheltuitor, risipitor, luxos.

Preotul gurmand, amator de glume suspecte, cartofor, ce roade poate obține unul ca acesta, prin cuvîntările lui rostite din amvon? Cum va putea convinge prin cuvînt, pe credincioșii săi despre necesitatea buneicuvîințe, a decenței, a măsurii, a înfrînării, cînd prin fapte îi îndeamnă pe ascultători tocmai dimpotrivă? Plutarh povestește undeva că în Sparta își face, odată, apariția, un general cunoscut prin viața lui imorală. Generalul

26 In Ep. ad Tit, Hom. II, 2, MPG LXII, 673 — TP, 81.

27 TP, 81.

28 TP, 82.

apăru în public și rosti o cuvîntare. Din punctul de vedere al regulilor retorice, cuvîntarea fu ireproșabilă. La sfîrșit însă în loc de aplauze, ascultătorii izbucniră în rîs. Eforii chemară repede un alt orator, acesta stimat de toți pentru viața lui corectă și care dezvoltă aceeași temă. Ascultătorii îl răsplătiră cu aplauze furtunoase. Plutarh vrea să spună că forța unui discurs nu depinde în primul rînd de folosirea artificiilor artei retorice, ci de probitatea vorbitorului. Valoarea unui discurs e egală cu valoarea omului care-l rostește. În speță valoarea unei predici e condiționată de valoarea preotului care o rostește.

Preotul predicator să fie iubitor de străini. Străini sînt cei care dintr-o pricină sau alta au nevoie de ajutor material și moral. Pentru toți aceștia preotul trebuie să aibă casa deschisă. Autorii insistă asupra obligației preotului de-a fi cu deosebită grijă față de cei neputincioși, față de văduve, față de cei loviți de vreo nenorocire.

În activitatea sa predicatorială preotul să nu se limiteze la enunțarea din amvon a obligațiilor credincioșilor față de lipsurile și suferințele unora sau altora dintre semeni, ci împreună cu ei, el însuși să-și ia osteneala de a lucra pe teren mîngîind, îmbărbătînd, ajutînd efectiv acolo unde e solicitat și unde vede că e nevoie. Nici unui preot nu-i e îngăduit să se sustragă de la această obligație sub pretext că el însuși ar fi avizat la ajutorul altuia. Un asemenea preot să ia pildă de la Apostoli care pentru a-și împlini obligațiile lor caritative nu pregetau a munci cu mîinile lor. În sprijinul acestei teze sînt citate între altele: Gal. II, 10: („Atît numai ne-au cerut (Apostolii adunați în sobor la Ierusalim) să ne-aducem aminte de săraci, ceea ce mi-am dat toată silința să fac chiar așa”); Fapte XX, 35: („Întru toate v-am dat vouă pildă că, ostenindu-vă astfel, cade-se să ajutați pe cei neputincioși și să țineți minte cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis: Ești mai fericit cînd dai, decît cînd iei”). Sensul cuvintelor citate e clar. Preotul predicator să muncească nu numai pentru el și ai lui, ci și pentru cei lipsiți și neputincioși din jurul lui. Gîndită consecvent, obligația aceasta a muncii pentru ajutoarea celorlalți, își destăinuie un conținut mult mai bogat. Și anume, în datoria muncii pentru sprijinirea altora e cuprinsă ideea ca, în muncă, preotul predicator să pună accentul pe activitatea pentru binele comun. Nu interesele particulare, ci cele obștești să ocupe locul prim în preocupările preotului.

Pentru întărirea celor spuse, autorii citează, între alții, pe Ieronim, care zice: „Mărirea episcopilor a fost de a sluji trebuințelor celor săraci, iară rușinarea tuturor presbiterilor, a se griji ca să se îmbogățească”.²⁹ Citează de asemenea canonul VII³⁰ al sinodului de la Sardica (343), în care se arată că episcopul „să nu meargă la cei mari pentru interese particulare, ci numai pentru interese obștești, pentru obținerea de înlesniri pe seama celor asupriți.

Așadar, cerînd preotului predicator să fie iubitor de străini, Apostolul i-a prescris de fapt un întreg program de activitate socială practică.

Preotul să fie îndemînat în a învăța pe alții. După Sf. Ioan Gură de Aur, îndemînarea la învățătură e cea dintîi dintre calitățile pe care trebuie să le aibă cel hirotonit. Și cum pe vremea în care apare TP și începe să circule printre preoții ortodocși (a II-a jumătate a sec. XVIII și prima jumătate a sec. XIX), ajungeau la hirotonie și oameni fără pregătire corespunzătoare, autorii noștri arată ce au de făcut unii ca aceștia „ca să nu fie muți întru toate”. Mai întîi cei ce au primit a fi hirotoniți fără o prealabilă pregătire profesională teologică, sînt obligați a se îndeletnici „cu tot dinadinsul” întru citirea dumnezeieștilor Scripturi și mai ales cu citirea N. Testament. Să învețe apoi, „cărțile catehetice”. Să le citească des „ca să poată cuvînta de rost despre dogmele credinții și despre sfînta viațuire”. Pe lîngă acestea, să citească și „cărțile Sf. Părinți, dar mai ales ale lui Gură de Aur”. Cu alte vorbe, dacă un candidat la preoție nu s-a pregătit profesional înainte de hirotonie, e dator s-o facă după. Să se inițieze în cunoașterea Scripturii și Tradiției. Dar și în „sfînta istorie bisericească”. Mai mult, să citească „și predicile propovăduitorilor celor înțelepți de acum”. Ideea e interesantă. Intr-o vreme în care amvonul era dominat de cazanie, iată că TP vine cu îndemnul ca preoții să se inspire și din predicile mai noi. Aceasta dovedește că propovăduirea prin citirea cazaniei nu mai satisfăcea și că începea să se facă tot mai mult simțită necesitatea predicii vii personale, ca răspuns la multiplele trebuințe ale credincioșilor. Dar un predicator trebuie să cunoască și viața Sf. Părinți, aceasta constituind un important ghid în ce privește predica prin faptă. Viața Sfinților e un amvon puternic din care răzbate peste veacuri, graiul răscolitor, convingător al predicii prin faptă. Este

29 Ad Nepotianum, 6-MPL XXII, 533.

30 In text e indicat greșit al VIII-lea.

o școală înaltă la care preotul predicator poate învăța cum să tâlcuiască nu cu vorba, ci cu fapta, dumnezeieștile învățături ale Sf. Scripturi.

Adăugăm că autorii atrag atenția și asupra valorii omiletice a evenimentelor istorice. Unele din acestea pot fi valorificate în predici și anume atunci când predicatorul „va socoti într-însele lucrul proniei cerești”.³¹

Spuneam mai sus că îndrumările autorilor TP merg în direcția pregătirii unui preot predicator care să știe „cuvînta de rost”. Dar pînă ce să-și dobîndească o asemenea îndemînare, predicatorul să aibă grijă „a ceti poporenilor săi învățături bisericesti”. Și anume să le citească din „catehisuri”, „din cuvîntările Sf. Hrisostom, sau din altă carte de cuvîntări carea o a introdus arhiereul locului”. Iar dacă din felurite pricini preotul n-ar putea citi el însuși, să încredințeze această sarcină altcuiva. De exemplu, diaconului sau unui alt cititor înțelept.

A doua condiție ce se cere preotului hirotonit fără o pregătire profesională prealabilă: Să ducă o viață de adevărată sfințenie. Să nu-și imagineze că lipsa de pregătire teologică l-ar putea dispensa de obligația viețuirii curate. Dimpotrivă, cu atît mai mult e dator să ducă o viață neprihănită, pentru ca pe calea aceasta, ca și „cu o trîmbiță sunătoare pre toți să-i poată deștepta și îndemna spre frica lui Dumnezeu, spre bunăcucernicie și spre urmarea vieții creștinești, cei fără prihană”.

Așadar, orice preot, din clipa în care a acceptat hirotonia e obligat să predice cu vorba și cu fapta. Dacă nu s-a pregătit suficient pentru o asemenea propovăduire înainte de hirotonie, s-o facă după. După hirotonie să se trudească a-și însuși cît mai temeinic învățătura de credință și de conduită, s-o predice pe de rost, ghidîndu-se mai ales după Sf. Ioan Gură de Aur.

Dacă propovăduirea prin grai viu merge greu, preotul să nu renunțe la predică nici în cazul acesta. Să predice citind. Să citească el însuși în fața poporului, cazania, sau să pună pe altcineva să facă aceasta. Dar fie că e vorba de predica rostită liber, fie de cea citită, preotul e obligat s-o sprijine constant pe pilda vieții sale de fiecare zi. Dacă predica prin cuvînt îi e slabă, fără putere de răscolire și impresionare, să caute a o întări și înviora prin exemplul personal, prin tâlcuirea cu fapta a poruncilor dumnezeiești. „De nu va putea grai cineva înțelept sau frumos, zice

fer. Augustin, acela să viețuiască așa ca nu numai sieși să-și câștige răsplătire, ci și altora să dea pildă și prin viețuire să plinească lipsa cuvîntului”.³²

În continuare sînt enumerate și celelalte calități considerate de Sf. Pavel ca indispensabile preotului predicator. Anume se arată că preotul se cuvine să fie nebețiv. Abuzul de băutură dovedește lipsă de înfrînare, lipsă de stăpînire de sine, fapt care la un predicator, înseamnă atingerea gravă a demnității și autorității lui. Cumpătarea, se știe, era o virtute prețuită și promovată și în lumea păgînă. Și atunci dacă un preot predicator se vedește neînstare să practice nici măcar virtutea „păgînă” a cumpătării, cum le va putea practica pe cele creștine? Cum va mai putea îndemna din amvon pe păstoriții lui să meargă cu îndrăzneală pe calea unei vieți cumpătate, cînd el însuși, prin viața sa, dovedește că e străin sau potrivnic unei asemenea virtuți? „Beția, zice Sf. Grigorie cuvîntătorul de Dumnezeu, la omul mirean este păcat greu, iar la preot este furtișag de cele sfinte”.³³

Să nu fie, preotul, bețiv. Dar nici deprins să bată și sfadnic să nu fie.

Pornirea spre bătaie și sfadă e înrădăcinată în mînie. De aceea predicatorul să-și stăpînească mînia. Mai ales cînd nu are „pricini adevărate” să se ferească de mînie. Preotul este, într-un anume înțeles, un mîntuitor, un eliberator al credincioșilor de sub tirania imboldurilor oarbe, telurice. Dar cum va putea elibera pe păstoriții săi de apucături urîte cînd personal are izbucniri impulsive și cînd se ceartă mereu cu unii și cu alții?

Interzicînd preotului de a se deprinde să bată, Sf. Pavel îi cere să se ferească de a lovi nu numai cu nuiua, dar și cu vorba. Preotul să se ferească de a întrista, de a supăra și scandaliza pe cei din jurul său. Sînt desigur, împrejurări cînd preotul trebuie să certe pe unii dintre credincioși pentru abaterile și păcatele lor. Dar chiar și în asemenea împrejurare preotul, biciuind păcatul, să fie în înțelegere și compasiune față de cel păcătos. Să se comporte cu blîndețe.

Există o blîndețe adevărată și o blîndețe prefăcută. Cea dintîi izvorăște din smerenie și frica de Dumnezeu. Cea din urmă provine din gîndul ascuns de a cîștiga felurite avantaje personale, „măriri de la oameni”.

³² De doctrina christ., IV, cap. XXVIII—XXIX, MPL XXXIV, col. 119.

³³ TP, 88.

Sf. Pavel cere preotului predicator o blîndețe adevărată, nu una ipocrită. Aceasta nu înseamnă că, atunci cînd vreunul din credincioși l-ar acuza pe nedrept, preotul n-ar trebui să-i răspundă. Dimpotrivă preotul trebuie să-și arate nevinovăția, dar fără pornire și fără ceartă, cu duhul blîndeții.

Preotul predicator să nu fie cămătarnic și iubitor de argint.

Iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor, învață Sf. Apostol Pavel. Lăcomia, asprimea, asuprirea, viclenia, minciuna, înșelătoria, zgîrcenia, toate acestea lăstăresc din rădăcina iubirii de argint. „Cel iubitor de argint altmintrelea nu se poate cunoaște lesne, ca din vlăstările acestea”.³⁴ Cînd cineva înșală, e zgîrcit, asuprește și exploatează pe altul, putem fi siguri că unul ca acesta a căzut în robia grea a filarghiriei.

Vrînd să sublinieze și mai apăsător răutatea acestei patimi, Sf. Pavel o numește „închinare la idoli” (Colos. III, 5), în sensul că această patimă confiscă atît de total pe credincios încît în ființa și în viața lui, bogăția ia locul Dumnezeuului celui adevărat. La cel covîrșit de filarghirie cinstirea cuvenită lui Dumnezeu e îndreptată asupra averii.

Orice credincios e dator să se ferească de o asemenea patimă. Dar înaintea tuturor e obligat să facă aceasta preotul. Mai mult decît oricare dintre credincioși, preotul e chemat să aibă „ochi curat, iar nu viclean, și inimă ca Apostolul Pavel”, care spune: „Argint, sau aur, sau hrană n-am poțit de la nimeni” (Fapte XX, 33). Ca de foc să se ferească, așadar, preotul de a avea inima „ca a Iudei”. Cînd a văzut pe Maria ungînd picioarele Mîntuitorului cu mir foarte scump, Iuda a zis: „Pentru ce nu s-a vîndut mirul acesta pe trei sute de dinari și (banii) să se fi dat la săraci”? Dar, explică Evanghelistul, aceasta a zis-o nu pentru că-i păsa de săraci, ci pentru că era fur și avînd pungă la el dădea la o parte din cele puse într-însa” (In. XII, 5—6). Iuda a fost atît de copleșit de patima filarghiriei, încît cînd a fost să aleagă între Hristos și arginți, n-a stat prea mult pe gînduri: preferînd arginții, l-a trădat, fără ezitare, pe Hristos.

Slujind lui Hristos, preotul predicator nu mai poate sluji și lui Mamona. El trebuie să lupte cu hotărîre contra mamonismului, contra filarghiriei, ascultînd îndemnul Sf. Apostol Pavel, care zice: „Ci tu o omule al lui Dumnezeu, fugi de acestea (de iubirea de argint, de cămătărie, de pizmă) și urmează dreptatea, cucernicia, credința, dragostea, răbdarea, blîndețea. Luptă-te

lupta cea dreaptă a credinței, cucerește viața veșnică la care ești chemat” (I Tim. VI, 11—12). Așadar, după cuvîntul Apostolului, preotul nu poate rămîne în afara filarghiriei decît străduindu-se să practice efectiv și constant dreptatea care-l obligă să dea lui Dumnezeu, și semenilor, ceea ce li se cuvine. Să practice apoi cucernicia și credința care-l obligă să-și amintească mereu că odată și odată va trebui să dea seama înaintea lui Dumnezeu de tot ceea ce a făcut și de felul cum s-a purtat față de credincioșii săi. Să practice de asemenea dragostea care-l obligă nu numai să nu-și însușească nimic din ceea ce nu-i aparține, dar chiar să dea el dintr-al lui. Practicarea răbdării și a blîndeții îl obligă să rămînă în limite îngăduite în ce privește trebuințele sale. Practicînd virtuțile indicate de Pavel, preotul predicator poate fi sigur că va fi ferit de patima mamonismului. Iar dacă nu va lupta și se va lăsa biruit de ea apoi unul ca acesta nici să nu mai rămînă între credincioși. Nici nu mai are dreptul să rămînă. Iar dacă rămîne totuși, apoi credincioșii să se ferească de el ca de o molimă. „De clericul speculator, scrie Ieronim, care din sărac s-a făcut bogat ... fugi ca de o boală molipsitoare”.³⁵ Obligat prin însăși misiunea sa să rămînă în strînsă comuniune cu credincioșii, preotul împătimit după arginți nu numai că nu realizează asemenea comuniune, dar ajunge să se facă ocofit de păstoriți întocmai ca un ciumat. Nu e greu de înțeles ce fel de predică mai poate face un asemenea preot.

Se cuvine ca preotul predicator să fie și un bun chivernisitor al casei lui, avînd copii ascultători întru desăvîrșită bunăcuviință.

Intr-un anumit înțeles, Biserica este și ea o familie: familia credincioșilor. Și după cum în familia propriu zisă viața nu-i posibilă fără ordine, fără bună chivernisire, tot așa și în Biserică, viața nu se poate desfășura normal fără ordine, fără o bună rînduială a lucrurilor. Aceasta însă n-o poate face decît preotul care și-a dobîndit deprinderea ordinei în cadrul propriei sale familii. Preotul predicator nu poate asigura ordinea în viața parohienilor săi dacă nu-i în stare să pună rînduială în viața sa familială. Dezordinea propriei familii va submina orice încercare a preotului de a propovădui și promova între credincioși respectul buneichivernisiri și al ordinei.

Sînt însă și preoți care de casa lor se îngrijesc, dar de biserică nu. Unii ca aceștia rămîn la jumătatea drumului împlinindu-și numai parțial datoria lor. Apostolul cere într-adevăr ca

preotul să fie chivernisitor la casa lui, dar el înțelege aceasta nu ca o activitate menită să rămână închisă, ci ca un preexercițiu în vederea promovării unei chiverniseli asemănătoare în cadrul celorlalte familii, a comunității credincioșilor.

În comportarea sa preotul predicator să nu fie îngîmfat, ci smerit (I Tim. III, 6). Să fie mereu conștient că nu lucrează în numele și „de capul lui” (Tit I, 7). Să-și aducă pururea aminte că el e slujitor al lui Hristos, și anume „al lui Hristos cel blînd și smerit” (Mt. XI, 29). Să-și aducă mereu aminte că e urmaș al Apostolilor care deși înzestrați cu atîtea haruri și daruri, nu se îngîmfau, ci puneau în toate cele ale apostolatului lor duh de smerenie. Față de credincioși preotul să nu aibă atitudinea unui stăpîn, ci aceea a unui frate, călăuzindu-se statornic după porunca Domnului: „Ci care este mai mare între voi să fie ca mai mic, și care este căpetenie să fie ca unul ce slujește” (Lc. XXII, 26).

Cît de ireproșabilă trebuie să fie viața preotului predicator se vede și de acolo că el e obligat să-și asigure un nume bun nu numai între păstoriții săi, dar și „la cei din afară” (I Tim. III, 7), adică la cei de altă credință sau chiar necredincioși. Batjocura pe care prin purtarea lui nedemnă și-o poate atrage din partea celor ce-l cunosc constituie o cursă și o piedică extrem de grea în calea activității sale predicatoriale. Comportamentul necorespunzător al preotului îi împuținează pînă la desființare autoritatea sacerdotală precum și puterea de impresionare și rodire a predicii lui.

Citînd cuvintele: I Tim. III, 8: „diaconii să fie oameni ... nu îndoielnici la cuvînt”, autorii TP apreciază că aceste prescripții privesc și pe preoți. Nici preoților nu li se cuvine să fie „îndoielnici la cuvînt” sau „cu două limbi”. Explicînd expresia aceasta autorii arată că a fi „cu două limbi” înseamnă mai întîi, a fi mincinos, înșelător. Apoi înseamnă clevetitor și vorbitor de rău „de-ar fi vorba și dreaptă”. Nu numai diaconii dar și preoții sînt obligați, așadar, a se feri de minciună, adică de ocolirea adevărului pentru a obține avantaje personale. De asemenea ei sînt obligați a se feri de calomnie adică de punerea în sarcina cuiva a unor fapte urite, josnice, degradante. Firește nici defăimarea nu trebuie să-și găsească loc între uneltele de lucru ale preotului predicator.

Interpretînd într-un sens mai larg expresia menționată, autorii noștri adaugă că aici e interzisă și acea „înfricoșată minciună” prin care se urmărește „agonisirea spurcată”. În ce

constă acea „înfricoșată minciună”? În născocirea de către preot a unor „minciuni”, a unor „arătări dumnezeiești”, a unor „semne” neobișnuite, cu scopul de a-i înfricoșa pe păstoriți, de a se ridica deasupra lor și de a obține astfel de la ei avantaje și „spurcată agonisire”:³⁶ Dezaprobând și combătând cu asprime asemenea apucături nedemne, TP citează împotriva lor cuvintele de la Iezechiel XIII, 3, 7—9: „Așa grăiește Domnul Dumnezeu: Vai de proorocii cei nebuni, care se poartă de duhul lor și care nu văd nimic!... Domnul întreabă: Vedeniile ce le-ați văzut nu sînt ele oare deșarte și prevestirile ce le-ați rostit nu sînt ele oare mincinoase? Voi ziceți: Domnul a spus, dar eu n-am spus. De aceea așa zice Domnul Dumnezeu: pentru că spuneți lucruri deșarte și pentru că vedeniile voastre sînt minciuni, iată eu vii asupra voastră, zice Domnul Dumnezeu. Mîna mea va fi împotriva acestor prooroci care văd lucruri deșarte și prevestesc minciuni”.

Încheind cu expunerea concepției pauline despre calitățile preotului predicator, TP ține să adauge și „alte oarecare fapte bune care e dator a le avea preotul”. Între acestea sînt arătate ca fiind și ele „însușite”, proprii, chemării preotești: sîrguința, însuflețirea. Să fie sîrguincioși și zeloși în împlinirea obligațiilor, preoții propovăduitori. Să nu aștepte să fie solicitați și îndemnați din afară. Să-și îplinească datoria cu însuflețire, cu entuziasm, creînd prin aceasta și la credincioși starea sufletească prielnică sporirii lucrului bun.

Dar preotul predicator să fie și cu tact. Să se știe acomoda împrejurărilor în care trăiesc păstoriții. Să se acomodeze pedagogic. Adică să le înțeleagă mentalitatea și deprinderile dar nu pentru a le accepta în bloc, ci pentru a selecționa elementele bune și viabile și a le promova pe acestea și numai pe acestea, dezvoltîndu-le și îmbogățindu-le. Așa a procedat Pavel: S-a făcut tuturor toate ca măcar pe unii să-i mîntuiască. Și oricît de mari au fost ostenele și realizările sale, Apostolul n-a fost niciodată mulțumit cu ele, căci vedea distanța care rămînea mereu mare, dintre înfăptuiri și idealul urmărit. Din toate Scrisorile sale se desprinde clar imaginea dinamică a predicatorului năzuind să ducă cu sine pe toți credincioșii spre tot mai înalte trepte de viață, spre o viață tot mai curată, mai plină, mai frumoasă.

Pilda lui Pavel constituie o lecție de permanentă valabilitate pentru preotul predicator de totdeauna. Niciodată preotul

să nu se dea satisfăcut cu binele realizat în viața păstoriților, ci uitînd cele săvîrșite „să alerge înainte către mai mari osteneți”. „Nimic nu strică și nu risipește lucrurile noastre, învață Sf. Hristostom, ca aducerea aminte de faptele bune cele făcute de noi. Pentru că de acolo se nasc două rele: ne facem, adică, mai leneși; ne umplem de îngîmfare. Drept aceea Pavel, văzînd firea noastră cea grabnic plecată spre lene, ne abate către smerita gîndire cu aceste cuvinte: Fraților, eu pe mine însumi, pînă acum, nu mă socotesc să fi ajuns. Dar una fac: uitînd cele ce sînt în urma mea, mă întind cît pot spre cele dinainte; alerg la semn...” (Filip. III, 13—14).³⁷

Viața curată a preotului predicator nu se încadrează în sfera sfaturilor, ci în aceea a poruncilor. Scriindu-i lui Timotei despre virtuțile preotului predicator, Pavel îi spune: „Îți scriu acestea ... să știi cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu” (I Tim. III, 14—15). Adică, ți-am scris această Epistolă ca să știi și tu și toți cei ce-ți vor urma, că a fi preot, „a învăța pre oamenii lui Dumnezeu, a întocmi Tainele lui Dumnezeu și a ruga pe Dumnezeu pentru toată lumea, altui om nu se cade fără aceleia care va fi așa cum ți l-am descris eu acum”.³⁸ Motivul? În centrul creștinismului este Dumnezeu arătat în trup și cel ce propovăduiește pe Hristos cel întrupat e obligat să se lepede de toată necurăția și poftele urîte pe de o parte, iar pe de alta, să fie un exemplu în împlinirea datoriilor către Dumnezeu, către semeni și către sine însuși.

Ca o încoronare a calităților cerute preotului predicator TP socotește potrivit să adauge cuvînt despre „Rîvna și înțelepciunea cu care singur Hristos însemnează pe credincioșii ispravnici de casă ai săi. „Preot înțelept și rîvnitor e acela care, ca și ispravnicul din Evanghelie (Mt. XXIV, 45, 46), nu-și limitează activitatea la osteneala de a mîncă și bea „din isprăvnicie”, ci se sîr-guiește să dea credincioșilor „hrana la vreme atît cu învățătura, atît cu întocmirea Tainelor și cu rugăciunile către Dumnezeu”.³⁹ Rîvnitor și înțelept este predicatorul care-și împlinește cu tragere de inimă misiunea și care știe găsi căile cele mai potrivite pentru a determina pe credincioși s-aplice în viața de fiecare zi, învățăturile. Rîvna preotului să nu se manifeste orbește, ci în duhul credinței luminate. Predicatorul lipsit de credința luminată e un

³⁷ In Ep. ad. Philipp., Hom. XII, 1 — în MPG LXII 269.

³⁸ TP, 101.

³⁹ TP, 102.

fățarnic. Faptele preotului lipsit de credință luminată sînt „numai un chip și o mască”, sînt semn de fățarnicie. Și invers, credința fără faptele corespunzătoare e semn de ipocrizie. Numai activitatea preotească întemeiată constant pe rîvna faptelor constituie formula corectă a pastorației, inclusiv a propovăduirii ortodoxe.

S-a spus că Teologia pastorală, retipărită în 1857 la Sibiu, ar cuprinde și cea dintîi Omiletică în limba romînă. Am văzut că afirmația nu corespunde adevărului. Dar dacă nu se poate susține prioritatea ei față de alte cărți de Omiletică apărute în romînește, se poate sublinia alt merit al ei. Anume cartea amintită a ierarhilor Koniski—Sopkovski cuprinde cea dintîi Omiletică în care predica e înțeleasă nu numai ca tîlcuire prin cuvînt a învățăturilor descoperite, dar și mai ales ca tîlcuire cu fapta. E cea dintîi Omiletică în romînește în care virtuțile preotului sînt tratate ca parte componentă a propovăduirii. E cea dintîi Omiletică în care se arată lămurit că preotul care nu întrunește virtuțile indicate de Sf. Pavel în I-a sa Scrisoare către Timotei (III, 2 urm.), nu poate fi predicator. E prima Omiletică în romînește în care se arată că oratoria creștină e mai ales oratorie a faptei.

Desigur nu e carte de Omiletică în care să nu se atragă atenția asupra acestui lucru. Dar n-avem în literatura noastră bisericească o lucrare similară în care obligația predicii prin fapte să fie tratată în capitol separat. Omiletica lui V. Mitrofanovici — cea dintîi de nivel academic în Biserica noastră — nu are un asemenea capitol. După cum nu are nici lucrarea lui Aramă. Nici cea a lui Ilarie Teodorescu. Și nici cartea lui Voniga. În toate se arată că preotul predicator trebuie să întrunească o serie întreagă de calități, dar nici una nu accentuează că virtutea nu e numai condiție a predicii, ci este ea însăși predică, e parte componentă a propovăduirii creștine. Incît se poate spune că TP e nu numai cea dintîi, dar e singura lucrare în romînește care tratează în capitol separat despre predica prin faptă.

Adăugăm că multe din cele arătate mai sus nu sînt cuprinse în TP. Nu sînt cuprinse *expressis verbis*. Dar există acolo în formă virtuală. De aceea expunînd mai pe larg unele lucruri, am făcut-o cu sentimentul că sîntem pe linia gîndirii ierarhilor autori ai TP.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

MĂRUNȚISURI ISTORICE

A FOST G. BARIȚIU TRIBUN LA 1848?

Barițiu, însuși, nu ne spune nimic.¹ Și, totuși, în octombrie 1848 numele lui a fost pus în discuție în legătură cu această funcție. S-a păstrat un concept, nesemnlat, în acest sens.² Iată-l:

„Domnul Georgie Bariț s-a rinduit de Tribun al Gardei Naționale romane în Brașov și Stupini, districtul (sic) Brașovului, care fac întiulea Tribunal al Prefecturei din districtul Brașovului. Deci toți frații Romani din mai sus numitele locuri sînt poțitiți a asculta de Dumnealui și a-i da ajutoriul trebuincios întru toate cele ce să țin de Gvardia națională, formarea, organizarea și comandarea ei.

Brașov, 18/30 octombrie 1848”.

Anexat conceptului sînt instrucțiunile, în limba germană, referitoare la organizarea Gardei Naționale.

FILOZOFUL Dr. MOZES GASTER ȘI BRAȘOVUL

Născut la 1856, moare în 1939.

D. Macrea îl încadrează, critic, între marii filologi și lingviști ai noștri.³

Cercetător pasionat, Gaster cunoștea și bogata bibliotecă a bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului — cărți și manuscrise vechi; le-a utilizat în studiile lui.

În arhiva bisericii se păstrează o scrisoare, singura, prin care roagă să i se pună la dispoziție anumite manuscrise și cărți vechi. Socotim că merită să fie cunoscută:⁴

*

„Inspirat de interes și iubire pentru literatura românească, am întreprins o călătorie prin streinătate pentru cercetarea remășițelor respândite pre alocurea. Spre marea mea bucurie am aflat în biblioteca bisericei Sf. Nicolae cîte-va manuscripte și cărți tipărite carii sunt de mare preț, cel puțin pentru mine, care și predau un curs de literatură română la Universitatea din București. Pe lîngă aceste 3 manusc(ise) și Evanghelia cu tilc a lui Coresi, am mai aflat și un manuscript slavonesc al Evangheliei cum și Istoria lui Barlaam și Iosafat tot slavonește, dar tipărit, asupra cărora voi asemenea să atrag atențiunea învățaților din streinătate.

Convins dar că voi găsi la D-voastră sprijinul necesar la acest op curat românesc, viu printr'aceasta a vă ruga să bine voiți a'mi libera acele 6 cărți (2 tip. și 4 msc) pentru a le putea întrebuița o vreme oare care.

1 Georgie Barițiu, Părți alese din Istoria Transilvaniei. Vol. II. Sibiiu, Tip. W. Krafft, 1890.

2 Arhiva bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, 18/30 oct. 1848.

3 D. Macrea, Lingviști și folozofi romîni. București, Editura Științifică, 1959, p. 137—152.

4 Arhiva bisericii Sf. Nicolae, nr. 3471.

Mulțumindu-vă deja din'nainte pentru bunăvoința D-Voastră cu care
 îmi veți împlini cererea,
 rămăiu cu profund respect, plecat
 1881 Ian. 24.

Dr. M. Gaster

Adresa: Onor. Comitet al bisericii Sf. Nicolae din Schei.

STRIGOII

La 1840, într-un sat din părțile Zarandului, s-a întâmplat „moarte între prunci”. Oamenii au crezut că strigoii sînt de vină și au dezgropat cîțiva copii, „de au căutat de strigonime”.

Asta, treacă-meargă! Țăranii, amăriți de moartea pruncilor lor și crescuți în credințe deșarte, nelămuriți, au făcut cum au apucat.

Cum, însă, dezgroparea nu se putea face decît în prezența preoților, aceștia au fost chemați și ei s-au dus. Firește, ar fi trebuit să spună „poporeanilor” că strigoi nu-s. Preoții și-au făcut slujba și au plecat.

Autoritățile laice și-au făcut și ele slujba: l-au pedepsit.

Pornind de la acest caz, episcopul Vasile Moga dă un „țirculariu” — noi îl avem pe cel trimis protopopului Petru Gherman — poruncindu-i să-și încunoștiințeze „subordinații” despre cele petrecute în „varmeghia Zarandului” și să-i învețe pe preoți să nu mai crează în strigoi, iar aceștia să-i învețe pe poporeni „că strigoi nu sînt”.⁵

E cert că, după rezultate, lupta împotriva strigoilor n-a fost prea entuziastă, nici dusă cu convingere, de vreme ce i-am mai apucat și în copilăria noastră, cu domiciliul, de preferință, prin cimitire, poduri și case pustii, sperîndu-ne visurile.

De-abia în actualitate le-a sunat ceasul.

INTRE MEDICINĂ ȘI MORALĂ

„Un frate mergând la doitoru, l-au întrebat pre iel, de se află vreo buruiănă cu care să poată cinevași să tămăduiască păcatele sale. Iar docto(rul) zise: Așa frate să știi, că să allă o buruiănă de minune și ascuțită:

Mergi de ia rădăcina sărăciei cei duhovnicești și florile smereniei, și frunzele răbdării, și ramurile rugăciunii(i); și le amestecă toate și le pisează în piua ascultării(i) și le pune în ciurul gîndurilor celor bune și apoi le pune în oala științei și le moae cu apă din picăturile lacrimilor și atunci aprinde dedesuptu lor văpaia dumnezeiești(i) dragosti(i) și după ce va fierbe puțin, deșartă-le în tipsia socotinții și le amestecă cu mulțămire, le bea în grab(ă) cu lingura umilinții(i) și te șterge cu basmauă ispovedanii și așa vei tămădui și vei spăla păcatele tale. Amin”.

*

Rețeta de mai sus se află în volumul manuscris nr. 56 din biblioteca veche a bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, volum care aproape în întregime cuprinde un dicționar greco-român de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea. Manuscrisul nu e datat; noi ne-am orientat după grafica cirilică.

Rețeta e interesantă și pentru ea, în sine, dar și pentru faptul că, în formulare, păstrează felul de a formula al doitorilor vremii: indicația ce anume să iai, cum să le amesteci, cum să le fierbi și să le treci prin ciur, cum să le moi, să le deșerți pe ceva și iar să mesteci, să le bei cu lingura și, în sfîrșit, să te ștergi pe gură.

I. COLAN

5 Arhiva bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, protopopiatul Branului nr. 44/1840.

DESCHIDEREA NOULUI AN ȘCOLAR 1961—1962 LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

În tot cursul lunii septembrie a. c., potrivit prevederilor regulamentare, la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu s-au desfășurat lucrările pregătitoare pentru inaugurarea noului an de muncă cărturărească și educativă 1961—1962. În primele săptămîni ale lunii s-au desfășurat examenele anuale ale sesiunii de toamnă, cărora le-au urmat examenele de admitere în anul I și examenele pentru obținerea diplomei de licență în teologie.

Încă în cursul verii — prin purtarea de grijă a conducerii Institutului și prin osîrdia personalului administrativ și de serviciu — s-au efectuat lucrările gospodărești reclamate de buna întreținere a localului și de înzestrare a cantinei cu conservele de sezon.

Cursurile noului an școlar 1961—1962 au început în dimineața zilei de luni 2 octombrie a. c., cu o rugăciune de invocare a ajutorului ceresc pentru munca ce începea.

Festivitatea inaugurării noului an școlar 1961—1962 a fost programată pe data de Duminică 8 octombrie a. c.

Dimineața, în Catedrala mitropolitană, un sobor de preoți, preoți-profesori și diaconi, în frunte cu P. C. Prot. stavr. Traian Belasçu, vicar arhiepiscopesc, a săvîrșit Sfînta Liturghie. Erau de față: P. S. Arhiereu Teodor, rectorul, profesorii, salariații și studenții Institutului.

La priceastă a predicat P. C. Prof. Dr. Milan Șesan, vorbind despre capacitatea înnoitoare de suflet și simțiri a Evangheliei Domnului. În partea finală a cuvîntului său de învățătură și povățuire creștinească s-a adresat studenților teologi, arătîndu-le că menirea lor e aceea de-a deveni tot atîția luminaători și călăuzitori ai obștei dreptcredincioase pe căile propășirii sufletesti și trupești.

Îndată după aceea, Corul mixt al Catedralei mitropolitane, care a dat și răspunsurile liturgice, sub diriguirea P. C. Conf. univ. Gheorghe Șoima, a executat cu măiestrie și evlavie o priceastă.

La sfîrșitul Sfîntei Liturghii, din ușile împărătești ale altarului, P. C. vicar Traian Belasçu a dat citire rugăciunii îndătinată pentru începerea noului an școlar.

După Sfînta Liturghie, în aula Institutului, s-a desfășurat programul festivității de început de an școlar.

La masa prezidială au luat loc: reprezentantul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belascu; reprezentantul Departamentului Cultelor și P. C. Prof. Dr. Sofron Vlad, rectorul Institutului. În sală se aflau: P. C. Consilieri arhiepiscopesci, P. C. Profesori, salariați și studenți ai Institutului. Mai erau de față ca oaspeți: Dl Decan Dr. Hermann Binder de la Institutul Teologic Ev. C. A., părinți ai studenților și credincioși.

Programul festiv a început cu Imnul de Stat al Republicii Populare Române, executat de corul bărbătesc al studenților teologi, sub diriguirea P. C. Conf. univ Gh. Șoima.

A luat apoi cuvântul P. C. rector Dr. *Sofron Vlad*. Adresându-se celor prezenți, P. C. Sa a spus:

P. C. Părinte Vicar,
Domnule reprezentant al Departamentului Cultelor,
Domnule Decan,
P. C. Părinți Consilieri,
P. C. Părinți Profesori,
Distinși oaspeți și iubiți studenți,

Sîntem iar la începutul unui nou an de muncă. El este o verigă nouă care se adaugă la șirul lung al celor 150 ani de activitate neîntreruptă a Institutului. Acest eveniment trebuia să-l sărbătorim în această lună. Festivitățile au fost însă aminate pentru primăvară din cauza sănătății I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae, care se află în convalescență și pentru aceea nu-l putem avea prezent la această festivitate a deschiderii noului an. Noi toți dorim prețuitului nostru ierarh grabnică refacere ca să-l putem avea iar în mijlocul nostru.

Gîndul meu, cu acest prilej, se duce departe, la generațiile de preoți care s-au format în această școală, cu credință în Dumnezeu. Școala aceasta a fost un centru al vieții religioase, morale și a avut rolul ei și pe plan cultural.

Se știe că în trecut preotul și dascălul confesional, care erau pregătiți în Institutele din centrele eparhiale, cum era și Institutul nostru, se întorceau la țară să-și desfășoare activitatea.

Ați venit aci nu numai să vă îmbogățiți mintea cu cunoștințe noi, ci să vă întăriți și osatura morală și astfel formați să vă întoarceți să vă îndepliniți misiunea în mijlocul credincioșilor de lângă care ați plecat. Dascăli bine pregătiți și cu tragere de inimă, pentru munca pe care sînt puși să o facă, nu lipsesc nici azi Institutului, precum n-au lipsit nici în trecut. Condițiile de muncă au fost îmbunătățite în mod simțitor față de trecut. S-a schimbat enorm fața satelor unde Dvoastră trebuie să lucrați. Învățămîntul general a devenit nu numai obligatoriu, ci în același timp gratuit. Analfabetismul, care în trecut a fost o problemă chinuitoare, a fost lichidat. Locul școalelor modeste care uneori în loc de geamuri transparente aveau cîte o bucată de hîrtie, unde trudea cîte un învățător amărit ca și copiii pe care-i învăța, l-au luat azi edificii școlare frumoase cu mai multe puteri didactice special pregătite și plătite de Stat. Alături de școală se ridică cămine culturale unde se face opera de culturalizare a maselor. S-au înmulțit considerabil bibliotecile satești și cartea a devenit prietenul drag al țaranului. Preoții și învățătorii n-au mai rămas singurii intelectuali ai sa-

telor, ca odinioară, căci alături de ei lucrează medicul, care a pus capăt ignoranței babelor satelor și a descîntătoarelor. El lucrează cu sîrg și cu dragoste pentru sănătatea trupească a maselor populare de la sate. Alături de medicul uman lucrează cel veterinar, dînd îndrumări prețioase sătenilor noștri, iar sectorul economic este dirijat în mod înțelept, punîndu-se la îndemîna țăranilor unelte moderne pentru lucrarea pămîntului în vederea sporirii continue a producției. Mai ales în acest sector sînt pregătite atîtea elemente pentru dirijarea rațională a muncii.

Pentru munca Dvoastră specifică trebuie să vă pregătiți aici cu toată seriozitatea, îmbogățindu-vă mintea cu cunoștințe cît mai temeinice și mai variate și întărindu-vă osatura morală ca să puteți deveni propovăduitori nu numai cu cuvîntul, ci mai ales cu fapta și cu toată ținuta Dvoastră. Dvoastră, iubiți studenți, aveți la îndemîna o bibliotecă bogată și bine organizată cu care ne putem mîndri, cu cărți alese în care este depozitată gîndirea și simțirea atîtor minți și inimi alese. Ele se îmbie ca să le ispiți pentru ca să vă îmbogățiți cunoștințele și să vă înnobilați simțirile. Această credință și această dragoste trebuie să vă fie călăuza sufletului. Să vă respectați mai întîi voi pe voi înșivă, plasîndu-vă prin cultura pe care v-o agonisiți, mai ales prin ținuta voastră morală, într-o poziție care să poată fi pildă pentru alții, nu numai cu cuvîntul, ci mai ales cu fapta.

Voi trebuie să plecați de aici cu o dragoste fierbinte de Patrie, care este mama noastră a fiecăruia. Cum fiecare copil își iubește mama sa, noi avem multe motive să ne iubim Patria noastră, care astăzi, după războaiele devastatoare ale trecutului, se reface prin energia clocotitoare pe care cei căliți în suferințe au știut să o facă să circule prin toate arterele ei. Dvoastră încă trebuie să vă pregătiți să lucrați în sectorul în care sînteți puși.

Să fiți harnici, conștiincioși, propovăduitori cu cuvîntul și mai ales cu fapta a bunei înțelegeri între oameni, care toți sînt fiii lui Dumnezeu, propovăduitori ai duhului de unire și înrădire care potențează puterea de muncă și a duhului păcii între oameni și în lume.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, într-o parabolă, ne vorbește despre un om care aflînd un mîrgăritar scump și-a vîndut tot ce avea pentru a cumpăra acest mîrgăritar. Fiecare om are mîrgăritarul său pentru care cheltuiește bani și energie spre a-l dobîndi. Mîrgăritarul este idealul nostru. Hristos ne-a arătat prin exemplul vieții Sale care este idealul nostru social cînd a spus: N-am venit ca să mi se slujească, ci ca să slujesc și să-mi dau viața ca răscumpărare pentru mulți. Acesta trebuie să fie idealul celui care este agrăit de credincioșii săi cu cuvîntul „părinte”.

Priviți la fructele pomilor care cresc și se dezvoltă din umezeala pămîntului și din căldura și lumina soarelui: după ce s-au dezvoltat se dăruiesc pentru binele tuturor. Tot astfel și omul care crește și se dezvoltă prin colaborarea atîtor semeni ai săi, după ce a ajuns la maturitatea dezvoltării sale, trebuie să știe să se dăruiască pentru binele comun.

De încheiere, mulțumesc Departamentului Cultelor și prin el Cîrmuirii Statului nostru pentru sprijinul acordat Institutului nostru. De asemenea mulțumesc ocîrmuirii noastre bisericești, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh *Justinian* și în special Înălților Ierarhi din Ardeal și Banat, în frunte cu I. P. S. Sa Mitropolitul *Nicolae* al Ardealului, pentru toată purtarea de grijă ce au pentru această instituție de formare a clerului. Cu

aceasta, declar noul an academic deschis, dorind spor în muncă tuturor ostenitorilor din cadrul acestei instituții.

Asistența a întâmpinat cu apluze însuflețite cuvîntarea de deschidere a noului an școlar, rostită de către rectorul Institutului.

În continuare, corul studenților teologi a executat compoziția: „Dragă-mi este țara mea”, de Gh. Șoima, sub diriguirea autorului.

La sfîrșit a luat cuvîntul delegatul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, P. C. Vicar arhiepiscopesc Traian Belasçu. Adresîndu-se celor prezenți, P. C. Sa a spus în esență următoarele:

Înainte de-a păși în această aulă, pentru sărbătorirea deschiderii noului an academic, am purces la Sfînta Catedrală a Mitropoliei noastre ardelen. unde am săvîrșit Sf. Liturghie și am invocat puterea Sfințului Duh ca să lumineze mințile și să călăuzească inimile dascălilor și ale ucenicilor de la Institutul nostru teologic. Am dat urmare astfel, și de astă dată, înțelepte zicale creștinești care spune: „Totdeauna lucrul tău să-l începi cu Dumnezeu”.

Din mijlocul nostru lipsește de astă dată povățuitorul nostru adevărat, ierarhul iubit, Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit *Nicolae*, care se suferind de cîtăva vreme. Dar să aveți toate asigurările că I. P. S. Sa — cu ajutorul lui Dumnezeu și datorită bunei îngrijiri medicale de care are parte — va reveni curînd în mijlocul nostru și în fruntea Institutului, călăuzindu-ne în cele bune ca și mai înainte.

Iubiți studenți, vă place mult și ne place și nouă cuvîntul de „student”. Dar să nu uitați că voi, dragii mei, pe lîngă această calitate de student, mai aveți și calitatea de teologi. Calitatea aceasta vă cere evlavie, smerenie, dragoste de ceea ce este cîstit, frumos, drept și bun; într-un cuvînt, purtare corespunzătoare stării de creștin și menirii voastre de viitori păstori de suflete. La toate manifestările voastre, lumea privește cu multă atenție, oriunde s-ar produce ele. Iar lumea, oamenii, vă judecă după felul cum vă purtați și după această purtare vă prețuiesc vrednicia personală.

V-a amintit Părintele Rector că Institutul nostru a împlinit 150de ani de viață.

Aveți datoria sfîntă, iubiți studenți teologi, să vă dezvoltați și să creșteți în viața cea nouă din Patria noastră iubită și să vă bucurați de ea. Încă de pe băncile școlii medii v-a intrat în suflet și în minte lumina culturii sociale a vieții celei noi. Să sporii această zestre prețioasă și aici, să nu neglijați însușirea culturii generale. Ajutați de biblioteca bogat înzestrată pe care o aveți aici, să adînciți comorile de înțelepciune dumnezeiască ale teologiei și din împletirea cunoștințelor despre viața cea nouă a poporului nostru cu învățăturile sfînte ale Evangheliei Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos să vă rotunjiți pregătirea trebuincioasă pentru slujirea preoțească, pentru care vă crește Biserica noastră în așezămintele ei de formare a slujitorilor bisericești. În felul acesta, veți fi vrednici să vi se spună și vouă de către Mîntuitorul Hristos — așa cum El le-a spus-o Sfinților Săi Apostoli — că „voi sînteți lumina lumii...”, cînd veți ajunge la capătul celor patru ani de studii teologice. Prin îmbinarea culturii celei nouă cu cultura teologică veți deveni — sub îndrumarea de fie-

care zi a înțelepților voștri profesori — oameni integri, preoți adevărați și cetățeni devotați, pe care ocîrmuirea destoinică a Patriei noastre să se poată bizui în eroicele ei strădanii de ridicare a vieții obștești pe culmi de propășire.

În acest scop au creat, înzestrat și dezvoltat mereu acest Institut mării mitropoliți ai Ardealului Andrei Șaguna și Nicolae Bălan, precum și ceilalți ierarhi de seama lor, punîndu-vă la dispoziție mijloace de studiu superior și locașuri de rugăciune ca mărirea noastră Catedrală și ca acest îmbietor Paraclis al Institutului, în care puteți sta de vorbă cu Dumnezeu pentru întărirea sufletelor voastre prin puterile sfîntelor rugăciuni. Zidurile acestea bătrîne, care vorbesc despre vredniciile generațiilor trecute, stau mărturie despre ceea ce se așteaptă și de la voi ca viitori luminători ai obștei credincioase.

Sfîntul Apostol Pavel are, iubiți studenți teologi, un cuvînt de învățătură pentru voi, care e deosebit de potrivit mai ales acum, la început de an: „Răscumpărați vremea...” (Efeseni 5, 16). Folosiți timpul cît mai bine și nu-l prăpădiți în lucruri de nimic. Nu pierdeți ziua de azi, căci ea e a voastră și prin ea vă pregătiți pentru ziua de mîine. Munciti ordonat, cu tragere de inimă, disciplinat! — aceasta înseamnă să răscumpărați vremea, s-o transformați în valori intelectuale și morale.

Adresîndu-se asistenței, P. C. Sa a spus mai departe:

Deschiderea festivă a noului an academic 1961—1962 o facem la începutul Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice. Pe întreg cuprinsul Patriei noastre, în cursul acestei luni au loc serbări și manifestări menite să ne facă cunoscute cuceririle epocale ale oamenilor sovietici, să adîncim și mai mult prietenia trainică ce leagă poporul nostru de popoarele Uniunii Sovietice, eliberatoarea lumii din înrobirea fascistă, sprijinitoarea noastră mărinimoasă pe calea vieții nouă pe care a pășit poporul nostru acum șaptesprezece ani, țara cea mare și puternică pe care se bîzuește astăzi lupta binecuvîntată de apărare și întărire a păcii în lumea întreagă.

Sîntem bucuroși că această serbare a noastră cade în cadrele Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice, la ale cărei manifestări însuflețite participă cu drag și oamenii Bisericii noastre.

De încheiere, Părintele Vicar Tr. Belășcu a exprimat Departamentului Cultelor mulțumirile călduroase ale ocîrmuirii Bisericii ortodoxe din Ardeal, ale profesorilor, salariaților și studenților Institutului pentru sprijinul pe care îl dă acestui așezămînt, ca să-și poată îndeplini menirea în condiții satisfăcătoare.

Membrilor Corpului profesoral și studenților teologi le-a făcut calde urări de spor bun în noul an de muncă și le-a transmis binecuvîntările arhieresti ale I. P. Ș. nostru Mitropolit Nicolae. Studenților teologi, în mod special, le-a reamintit că munca, rugăciunea și disciplina sînt cheile succesului lor. Fără ele, nu se poate concepe nici viață de student teolog, nici pregătire și nici capabilitate de-a corespunde misiunii sfînte pentru care îi crește Biserica noastră în acest institut.

Cuvîntarea P. C. Sale a fost întîmpinată cu aplauze însuflețite.

Un puternic „Mulți ani...” întreit, executat de cor, a încheiat festivitatea.

FESTIVITATEA DESCHIDERII NOULUI AN ȘCOLAR LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICESTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN CLUJ

Festivitatea de deschidere a noului an școlar 1961—1962 la Școala de Cîntăreți Bisericești și Seminarul Teologic din Cluj a avut loc luni 2 octombrie 1961 și a început cu săvîrșirea Sf. Liturghii, în Catedrala episcopală. Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de corul elevilor seminarisți. La sfîrșitul Liturghiei s-a făcut sfințirea apei și apoi s-a citit rugăciunea prin care s-a cerut binecuvîntarea lui Dumnezeu asupra ostenitorilor școlii și elevilor ei.

Serbarea a continuat în sala de festivități a școlii în prezența P. Sf. Episcop Teofil al Clujului. Erau de față: reprezentantul Departamentului Cultelor, membrii Ven. Consiliu Eparhial, prorectorul Institutului Teologic Protestant din loc, profesori, părinți de-ai elevilor și alți invitați.

La orele 9,30 corul elevilor intonează „Pe Stăpînul” în timp ce prezidiul ia loc la masa de onoare. Apoi se cîntă rugăciunea „Tatăl Nostru”, urmată de Imnul de Stat al R.P.R. Corul a fost dirijat de Păr. Prof. I. Brie.

Părintele director, P. C. Prof. Vasile Băltan, rostește cuvîntul de deschidere. Intre alte, P. C. Sa a spus:

Pentru a putea obține rezultate bune în munca de însușire a cunoștințelor este necesar să se muncească disciplinat, cu o disciplină conștientă, liber consimțită, subordonată intereselor colectivului. Nu ne trebuie o disciplină a forței și a constrîngerii. Hristos n-a dominat lumea cu forța, ci cu blîndețea.

Ridicarea continuă a nivelului cunoștințelor teoretice și practice și însușirea cît mai temeinică a materiei prevăzute de programă, este după disciplină a doua sarcină ce și-o asumă colectivul școlii în procesul instructiv-educativ al noului an școlar.

Păr. Prof. director Vasile Băltan face o analiză a situației politice internaționale arătînd că datoria școlii este de a forma cadre active în lupta pentru intronarea în lume a unei păci trainice. Arată cum la zăngănitul de arme al puterilor imperialiste, țările lagărului păcii, în frunte cu U.R.S.S., fac propuneri concrete de evitare a vărsării de sînge. Deslîntărea armamentelor și a cheltuielilor afectate întreținerii lor, încheierea unui pact de neagresiune între țările Tratatului de la Varșovia și cele ale N.A.T.O., rezolvarea divergențelor existente între țări pe calea tratativelor, sînt tot atîtea dovezi de activitate rodnică a Uniunii Sovietice pentru pace între popoare. Față de toate aceste dovezi ale dorinței de pace a popoarelor noi nu putem sta nepăsători. Biserica Ortodoxă Romînă a luptat totdeauna activ pentru țelurile păcii. Consiliul Mondial al partizanilor păcii, Conferința pan-creștină de la Praga, proiectarea unor noi conferințe creștine ortodoxe care să sprijine lupta pentru pace sînt tot atîtea dovezi de participare activă a Bisericii la înfăptuirea uneia din Îdealurile ei cele mai sfînte: pacea!

Apoi P. C. Păr. director arată că în drumul pe care școala și elevii îl au de parcurs, nu sînt singuri ci sînt ajutați în mod neprecupețit atît de forurile superioare bisericești cît și de Onor. Departament al Cultelor. De aceea — spune păr. director — aducem mulțumirile noastre sincere Prea

Fericitului Patriarh *Justinian* pentru posibilitatea ce a dat-o tuturor seminariilor de a-și îmbroscăta efectivele cu absolvenți de orice vîrstă a școlilor de 7 ani. Mulțumim I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului pentru ajutoarele și grija arătată școlii noastre. De asemenea mulțumim P. Sf. Episcop *Valerian* al Oradiei și mai ales sîntem recunoscători și mulțumim P. S. Sale *Teofil*, Episcopul Clujului, care ca un adevărat părinte ne-a înconjurat totdeauna cu atenția și dragostea sa.

Sîntem recunoscători Onor. Departament al Cultelor pentru ajutorul dat.

Cuvîntarea directorului școlii se încheie cu angajamentul ca în noul an școlar munca să fie cît mai rodnică și rezultatele cît mai bune.

Urmează poezia „Început de an”, de V. Băltan, recitată de elevul Agostin Leon din anul V.

În numele elevilor școlii vorbește Cosmuța Ioan, din anul IV, care urează bun sosît elevilor anului I și asigură colectivul didactic al școlii de toată silința și eforturile din partea elevilor, pentru ca Seminarul nostru să fie model de disciplină și conștiințiozitate.

P. Sf. Sa Episcopul *Teofil*, mîniecînd de la texte inspirate, arată că preoția nu este o profesiune oarecare, ci chemarea în Domnul. „Nu voi m-ați ales pe mine, ci eu v-am ales pe voi”. Domnul Hristos, pescuind cu Apostolii pe Iacul Ghenezaretului, le promite că îi va face „pescari de oameni”. Deci misiunea părintească a preotului este aceea de a forma oameni, de a-i pregăti pe aceștia pentru dobîndirea împărăției cerești. Chemarea preotească — spune P. S. Sa — este o floare gingașă care nu trebuie veștejită prin neglijență, prin neatenție, cu atît mai vîrtos, prin lene și nepăsare. Domnul v-a adresat chemarea Sa sfîntă. Nu o refuzați, nu vă lăsați ispitiți de șoaptele viclene ale păcatelor, delăsînd îndatoririle voastre de școlari. Muncind cu rîvnă și cu dragoste, disciplinat și ordonat, veți da dovadă că urmați calea chemării voastre, a desăvîrșirii voastre, căci voi trebuie să fiți desăvîrșiți cum și Tatăl vostru cel ceresc desăvîrșit este.

P. Sf. Sa Episcopul *Teofil* îndeamnă profesorii și elevii să fie exigenți și harnici spre a urma chemarea sfîntă a Mîntuitorului.

În cuvîntul său, reprezentantul Departamentului Cultelor asigură școala și conducerea ei de sprijinul acelui Departament.

De încheiere, întreaga asistență intonează axionul: „Cuvine-se cu adevărat”, cu care serbarea se încheie. Invitaților li s-a servit apoi un mic dejun în sala de mese, nou amenajată, după cerințele cele mai moderne.

PARTICIPANT

† PROTOPOP STAVROFOR DR. IULIU GOȘESCU (1912—1961)

În seara zilei de Duminică, 15 oct. a. c., a încetat din viață, după o scurtă și grea suferință, la vîrsta de 49 de ani încă neîmpliniți, protopopul stavrofor Dr. Iuliu Goșescu, vicarul Eparhiei Clujului, cernind cu zăbranicul durerii nu numai inimile membrilor familiei, rudeniilor, prietenilor și cunoscuților, ci ale întregului cler și popor dreptcredincios din eparhie. Boala (scleroză renală) care începuse să se facă simțită încă înainte cu trei ani de zile și pe care a purtat-o tot timpul pe picioare, a fost atît de

necruțătoare încît în ciuda îngrijirii medicale atente de care a avut parte, pînă în cele din urmă l-a coborît în mormînt.

Părintele Iuliu Goșescu s-a născut la 31 dec. 1912 în comuna Geogel, raionul Aiud, dintr-o familie vrednică de moți harnici și trudiți.

Încă de pe băncile școalei primare a dovedit minte ascuțită și tragere de inimă pentru carte. Elev la gimnaziul din Baia de Arieș și apoi la liceul din Aiud, unde și-a luat diploma de bacalaureat (maturitate) în 1930, s-a afirmat tot timpul ca fruntaș între colegii săi.

S-a înscris apoi la Facultatea de Drept a Universității din Cluj.

Înterupîndu-și studiile de Drept din cauza greutăților materiale, se înscrie în 1931 la Academia Teologică din Cluj, unde a fost ajutat materialiceste de către vrednicul de pomenire Episcop Nicolae Ivan.

Hirotonit preot și numit paroh în Stîna. lîngă Zalău, în urma cotozirii Ardealului de Nord prin dictatul de la Viena, s-a strămutat în parohia Cetea, de lîngă Alba Iulia.

Ca paroh, s-a distins prin constiințiozitateă cu care-și îndeplinea misiunea, prin dragostea sa față de cei necăjiți și prin participarea activă la îndeplinirea îndatoririlor cetățenești.

În anul 1947, după ce între timp își reluase studiile juridice întrerupte în 1931, a obținut titlul de doctor în drept la Universitatea din Cluj. Mai ales de-acum înainte, el devine un adevărat „jurisconsult” al parohienilor săi, reușind să curme neînțelegerile dintre ei înainte de-a ajunge în fața justiției și cruțîndu-le astfel atîtea alergături și cheltuieli.

În 1948, prețuindu-i pregătirea și activitatea, P. Sf. Episcop Nicolae Colan al Clujului l-a numit protopop la Aiud.

Ca protopop, s-a remarcat prin destoinicia cu care a sprijinit acțiunea de consolidare a unificării noastre bisericești și prin participarea la îndeplinirea sarcinilor cetățenești de folos obștesc.

În 1953, P. Sf. Episcop Nicolae Colan l-a numit secretar eparhial și apoi consilier administrativ bisericesc. Odată cu înscăunarea P. Sf. Episcop Teofil Herineanu a fost trecut consilier economic, iar în 1959 a fost trecut în funcția de vicar eparhial, fiind ales și membru în Adunarea Eparhială.

De cînd a venit la Cluj, Părintele Iuliu Goșescu și-a cîștigat aprecierea și prețuirea tuturor. Superiorii l-au prețuit pentru osîrdia și priceperea cu care și-a îndeplinit îndatoririle de serviciu, iar ceilalți — pentru bunătatea sufletului său și pentru spiritul de dreptate care-l stăpînea. Fire deschisă, sociabilă și altruist, cei ce l-au cunoscut erau bucuroși să-i cîștige prietenia, să petreacă ceasuri întregi de discuții calde și folositoare. Era modest și demn în orice împrejurare, iar acasă — un tată și un soț exemplar. Atmosfera din familia sa era caldă și impunea respect tuturor celor ce cunoșteau pe membrii ei: soția, două fete profesoare și doi gineri îngineri.

A slujit sfînta noastră Biserică în chip pilduitor. A iubit Patria noastră nouă și înnoită, Republica Populară Romîna, și a participat fără conținere și fără precupețire la toate acțiunile de apărare a păcii. Era pătruns de convingeri democratice încă din vremea studenției. Ca președinte al societății studenților teologi din Cluj — pe vremea cînd curente naționaliste șovine agitau și derutau tineretul — Iuliu Goșescu s-a ținut departe de orice manifestări condamnabile și a reușit să ferească de rătăcirii și pe co-

legii lui, convingîndu-i că pentru viitorii slujitori ai lui Hristos nu există altă cale de urmat decît aceea a iubirii deaproapelui și a respectului față de toți oamenii, fără discriminări care învrăjdesc.

Rămășițele sale pămîntești au fost prohodite de P. Sf. Episcopi Valerian al Oradiei și Teofil al Clujului, înconjurați de un sobor de consilieri eparhiali, profesori de Seminar, protopopi, preoți și diaconi, în ziua de 17 octombrie a. c., și apoi așezate spre veșnică odihnă în Cimitirul central al orașului Cluj.

Dumnezeu să-i odihnească sufletul în laturile dreptilor!

I. Z.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

† MIHAIL SADOVEANU. În urma unei boli îndelungate și grele, la 19 octombrie 1961, orele 9, a încetat din viață marele nostru scriitor, academicianul Mihail Sadoveanu, luptător neobosit pentru înflorirea Patriei noastre, pentru pace și înțelegere între popoare.

Rămășițele sale pămîntești au fost așezate pe catafalc în holul Ateneului Român, unde mii de cetățeni au adus ultimul salut strălucitului om de cultură și cetățean de seamă al țării noastre.

Sîmbătă 21 octombrie a. c., sicriul cu trupul neînsuflețit al lui Mihail Sadoveanu a fost înhumat în cimitirul Belu, în cripta aflată între mormintele marilor săi înaintași Mihail Eminescu, G. Coșbuc și I. L. Caragiale.

Țara întreagă a fost cutremurată de vestea morții acestui titan al literelor românești. Prieteni numeroși și valoroși de peste hotare s-au asociat poporului nostru în durerea pe care am încercat-o prin săvîrșirea din viață a lui Mihail Sadoveanu. De la Ion Creangă nici un alt alintat al muzelor n-a mai povestit atît de fermecător — în graiul miezos și expresiv al poporului — despre necazurile, năzuințele și puținele bucurii din trecut ale celor mulți și simpli, despre întîmplări de altădată vrednice de cinstită pomenire și despre așezămintele noastre străvechi de cultură și viață spirituală îngrijite și prețuite astăzi îndeobște ca monumente istorice.

Mihail Sadoveanu a văzut lumina zilei la 5 noiembrie 1880 în orașelul Pașcani; din nordul Moldovei, ca fiu al avocatului Alexandru Sadoveanu și al soției sale Profira Ursachi. Tatăl se trăgea din Oltenia, iar mama sa era strănepoată de baci moldovean.

Scoala primară a făcut-o cu un învățător de altădată, pe care-l va pomeni cu netăinuită plăcere în scrierile sale, sub numele cu care era cunoscut și agrăit de școlari și de cunoscuți: „domnul Busuioc”. Studiile gimnaziale și le-a împlinit la Fălticeni și la Liceul Național din Iași.

Căsătorit în anul 1901, a avut mai mulți copii, pe care i-a crescut în calea cinstii, omeniei și a dragostei de popor.

Toată viața a simțit trebuința de-a se apropia de oamenii din popor, fie la oraș, fie la sat. La vînătoare și la pescuit, în drumetrie și acasă, era bucuros să stea de vorbă și să împartă semnele ospetiei cu cei nebăgați în seamă de alții. Cînd petrecea cu pescarii din baltă sau cu ciobanii care „se ridicau” spre Rarău cum se ridică palele norilor, în inima sa era sărbătoare și o mulțumire fără hotar.

Mai bine de-o jumătate de veac a ținut condeiul în mînă — și cu ce prestigiu, cu cîtă excepțională forță creatoare! Opera sa literară numără peste o sută de cărți — povestiri, romane, nuvele, schițe. Productivitatea sa literară, de cînd a intrat triumfal în Parnasul muzelor și pînă la moarte, a fost fecundă și ca valoare artistică în necurmată ascensiune.

Multe din lucrările sale au fost traduse în zeci de limbi străine.

Izvorul său de inspirație a fost literatura populară, poporul nostru peste tot, cu nepuizabilele zăcămintele de înțelepciune, cu nedesmințita sa dragoste de frumos și cu atâtea pățanii din viața de toate zilele a celor mai felurite categorii de oameni. Marele maestru al condeiului mărturisea ocazional: „Găseam în literatura populară și în popor o perspectivă de noutate la care se adăuga dragostea profundă pentru umiliți și nedreptăți”.

Poezia populară i-a fost dascăl de căpetenie în materie de creație artistică literară, iar clasicii literaturii române și ruse i-au fost sfătuitori credincioși și destoinici.

De curentele decadente care s-au infiltrat într-o vreme în literatura noastră cultă Mihail Sadoveanu s-a ținut departe tot timpul: își dădea seama, cu durere, că acestea desfigurează și scot din făgașul ei firesc creația artistică autentic românească.

A avut privirea mereu ațintită la suferințele și năzuințele poporului — și a crezut în steaua lui. În 1916, scria aceste rânduri de simpatie pentru popor și de proorocie pentru ridicarea frunții lui din pulberea umilirilor: „Țara de la 1800 era a levantinelor, a speculatorilor și a zapciilor; statul nou a fost al orășenilor, poporul celălalt trebuia să muncească pământul și să plătească dări... Poporul cel mare al nostru, și azi necunoscut, de călătorii de o clipă, a dormit un somn jalnic în întunericul satelor. Când se va deștepta el pretutindeni și când el va înțelege și va face mărirea patriei, atunci vom fi într-adevăr tari, mai buni, mai respectați și mai cunoscuți între neamurile pământului”. (Foi de toamnă).

Față de clasa muncitoare a dovedit dintru început o alipire caldă și sta-

ternică. A avut curajul moral de-a se fi ridicat față și cu energie împotriva defăimării și asupririi celor de alt „neam”. Din această pricină Mihail Sadoveanu a fost persecutat de regimurile politice reacționare de dinainte de 23 August 1944, iar cărțile sale au devenit uneori obiect al unor jalnice manifestări huliganice. Scrisorile infame care se îngrămădeau atunci pe masa sa de lucru din redacția unui ziar bucureștean, Sadoveanu nici măcar nu le citea. Știa că oamenii cinștiți și obiectivi — aceștia covârșeau categoric, numeric și ca demnitate morală, pe detractorii săi de carieră — sînt alături de el și sorb cu nesăț produsele sale literare și ziaristice.

Eroii cărților lui Sadoveanu sînt fie țărani, oameni simpli, împovărați vreme îndelungată de orînduiri sociale ostile năzuințelor lor firești spre o viață liberă și fericită, fie țigoveți din orășelele în care altădată „nu se întîmpla nimic” fiindcă erau cufundate într-o viață monotună, stătută, fie personaje ale trecutului nostru istoric.

O bună parte din creația literară a lui Mihail Sadoveanu este dedicată evocării măestrite a trecutului de luptă și de jertfă al poporului nostru. Romanele sale: „Zodia Cancerului”, „Nicoară Potcoavă” și mai ales „Frații Jderi”, înfățișează cu un meșteșug literar de mare maestru al condeiului episoade ample și emoționante din lupta pentru libertate națională a înaintașilor noștri, care combăteau și înfruntau cu arma în mînă atît pe cîmpăritorii vremelnici ai țării, cît și pe boierii împilatori și trădători. Deosebită atenție și dragoste s-au bucurat din partea lui și frumusețile și bogățiile Patriei noastre.

Vestmîntul lingvistic al operelor sale este împrumutat din graiul poporului și trecut prin filtrul unui mare artist al cuvîntului. „Aș ține să pre-

cizez — spunea Sadoveanu la o masă comună oferită în cinstea să de revista „Insemnări ieșene” — că motivul pentru care limba operei mele pare așa de bogată și firească trebuie căutat în neconținutul mea mișcare în mediul poporului de la țară. Mai cu seamă după război am întrebuințat această falsă vînătoare și acest fals pescuit ca să cunosc cum vorbesc frații mei de pretutindeni... Prin ce „intuiție” — s-a zis — am putut da în opera mea misterul sau adîncimea sufletului popular? Poate nu e intuiție, cît cunoaștere. Fiind în contact neconținut cu poporul, am fost izbit de la începutul carierei mele de un fapt important: între poporul românesc de la țară, între toți acei necunoscuți, umiliți și obijduiți care vin din adîncul istoriei, și între pătura care conduce, am fost forțat să văd că este o deslăcere interesantă, dar prea tragică...”.

Mihail Sadoveanu a sprijinit cu exemplară tragere de inimă și cu devotament deplin lupta poporului nostru muncitor pentru făurirea unei orînduiri sociale nouă, fără exploatați și fără exploataori.

Călătorind prin țară ca și mai înainte, după 23 August 1944 Mihail Sadoveanu își dădea seama că visul lui de ridicare a satului se înlăptuia în ritm revoluționar. Electrificarea, care abia atunci începuse, îl umplea de entuziasm. Se bucura sincer de înfiriarea celor dinții bibliotecii satești și pentru campania de stîrpire a analfabetismului avea cuvinte de înaltă apreciere. Cu scrisul și cu fapta, el și-a adus contribuția — pe cît de statornică, pe atît de prețioasă — la așezarea țării pe noile temelii progresiste. Conferința rostită la Ateneul Român, cu titlul: „Lumina vine de la Răsărit”, l-a situat definitiv în rîndurile prime ale făuritorilor propășirii fără precedent de care ne bucurăm astăzi și pe temelii careia construim mărețiile zidurilor de mîine. Au urmat

apoi notele de drum din Uniunea Sovietică: „Păuna Mică”, „Aventură în lunca Dunării” și mai ales romanul „Mitrea Cocor”, prin care cel mai de seamă clasic în viață al literaturii românești de-atunci devenea cap de coloană al făuritorilor de literatură realist-socialistă. Ajuns în contact cu ideologia înaintată a clasei muncitoare și cu epocalele realizări ale Uniunii Sovietice în timpul celui de al doilea război mondial, Mitrea Cocor nu-și mai înnăbușe durerile de țărănoropsit, nu se răzvrătește de unul singur și nici nu apucă calea codrului ca atîția dintre eroii literaturii sadoveniene de dinainte de 23 August 1944. Dîndu-și seama că asuprații de altădată au pus capăt suferințelor lor seculare prin preluarea puterii de stat de către clasa muncitoare, Mitrea Cocor pășește pe calea adevărată de luptă pentru înlăturarea exploatarei și pentru făurirea unei vieți tihnite, îmbelșugată și fericită pentru toți cei ce muncesc.

Scriitor legat de popor, de înaltă talie, Mihail Sadoveanu a fost în aceeași măsură un mare cetățean patriot. Munca de zidire nouă care se desfășoară cu zel exemplar și cu rezultate strălucite în Republica Populară Romînă l-a avut mereu în fruntea ostenitorilor celor mai devotați și mai înzestrați ai țării noastre. La cîrma Uniunii Scriitorilor din R. P. Romînă, ca deputat în Marea Adunare Națională, ca președinte al Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, pretutindeni unde era nevoie de pricepere și înțelepciunea sa, maestrul Mihail Sadoveanu și-a adus cu însuflețire și competență îndeobște recunoscută prinosul său de muncă spornică. Prieten convins al Uniunii Sovietice și prețuitor sincer al înlăptuirilor ei epocale, în cadrele ARLUS-ului a desfășurat o activitate continuă și zeloasă.

De neuitat rămîne părășia sa la desfășurarea luptei pentru apărarea

păcii, în țară și peste hotare. Acum 12 ani, la primul Congres Mondial al Partizanilor Păcii — care și-a început lucrările în 20 aprilie 1949, la Paris și Praga, simultan — maestrul Mihail Sadoveanu, în calitate sa de șef al delegației române, a avut fericita inspirație de-a lansa cunoscuta lozincă de luptă a partizanilor păcii: „Oameni ai păcii din toate țările, uniți-vă”!

Înainte cu șase ani, ocîrmuirea de stat a Republicii Populare Romîne l-a distins pe Mihail Sadoveanu cu înaltul titlu de Erou al Muncii Socialiste, pentru creația sa artistică excepțională și pentru devotamentul exemplar pe care l-a dovedit față de Patria și poporul nostru.

A scris pînă în pragul morții. Fragmentul de roman, intitulat „Cîntecul Mioarei”, pe care revista „Gazeta literară” (nr. 44 a. c.) l-a publicat postum, e mărturie. Oricare cititor credincios trebuie să-i fie recunoscător marelui scriitor plecat dintre noi în tărîmurile veșniciei, pentru eroul literar pe care l-a creat în acest fragment de roman în persoana părintelui Ionatan.

În ceasul în care titanul contemporan al literelor romînești „s-a adăugat strămoșilor”, inimile noastre cernite au amestecat durerea pierderii lui cu mîndria de a-l fi avut frunte și munte de capacitate artistică creatoare și de neistovită dragoste de popor.

Odihnească în pace și de dincolo de moarte, vredniciile rare în care a purces înfășurat pe căile nemuririi, hrănească de-a pururi rîvna spre bine și frumusețe a celor chemați să-i calce pe urme!

REDACȚIA

CAZUISM MODERN. Ca urmare a „psihozelor războinice”, cultivată în mod interesat de anumite cercuri imperialiste din S.U.A., fac afaceri „bune” nu numai monopolurile de armament, ci și societățile de construire

a „adăposturilor antinucleare”. Pentru popularizarea acestor adăposturi — care ar asigura viața proprietarilor lor împotriva urmărilor unui război atomic — s-a dezlănțuit o puternică acțiune publicistică, de reclame și reportaje, în așa fel încît adăposturile antinucleare au devenit un fel de „obsesie”, „o maladie specific americană”.

Nu-i de mirare că, în această atmosferă, și-au spus și moralistii ieziți americani cuvîntul, aplicînd la adăposturile antinucleare cazuistica tradițională a ordinului ieziuit. Principala problemă pe care a tratat-o un cazuist ieziuit într-o revistă americană este: dacă proprietarul unui adăpost antinuclear trebuie, sau nu, să admită sau să se opună intrării altor familii în adăpostul lui. Problema însăși arată că nu toți americanii își pot permite să-și cumpere sau să-și construiască un adăpost propriu, deși există adăposturi „pentru diferite pungi”. Se înțelege că mulțimea celor apăsăți de lipsuri, a șomerilor și lucrătorilor sezonieri, etc., care abia pot să-și asigure existența de pe o zi pe alta, nu face parte dintre „fericiții” proprietari de adăposturi antinucleare. E sigur însă că și aceștia ar dori să-și salveze viața de moartea atomică sau de efectele nocive ale unui bombardament atomic. Pe cauzistul ieziuit îl preocupă tocmai această problemă: ce trebuie să facă cei care și-au amenajat pentru familia lor adăpostul convenabil, cînd ar năvăli spre acest adăpost ceilalți, care n-au nici la suprafață locuințe bune, necum vre-un adăpost subteran? E o problemă de conștiință — dacă la cei bogați mai există și astfel de probleme în afara celor bănești — a cărei rezolvare vor s-o ușureze ieziuții.

Răspunsul cazuistului este destul de clar, deși cu oarecare ambiguitate: dacă proprietarul adăpostului este singur, el ar putea să admită intra-

rea în adăpost a unei alte familii împreună cu el; dar dacă proprietarul e familist, întrucât el e obligat să aplice în primul rând dragostea de aproapele față de familia sa și numai după aceea față de alții, proprietarul nu e obligat să admită intrarea unei alte familii în adăpostul lui.

Întrebarea, însă, merge mai departe: cum poate să se opună proprietarul încercării celorlalți de a intra în adăpost? Răspunsul este: cu toate mijloacele, pînă și cu arma (pușcă, pistol, etc.). În felul acesta iezuitul justifică pînă și uciderea pe care proprietarul respectiv ar face-o împotriva celorlalți, pentru că el ar fi în „legitimă apărare”.

Astfel de probleme și astfel de rezolvări — în care se justifică în numele moralei creștine (a iubirii de aproapele) crimele celor bogați împotriva celor lipsiți, care țin de „morala junglei” — ne aduc aminte de alți cazuiști care cu aceeași rivnă apărau proprietatea și onoarea nobililor.

Astfel în sec. XVIII, iezuitul Benedict Stattler susținea în „Morala creștină” că poți uide pe acela care vrea să-ți distrugă onoarea, dacă altfel nu poți scăpa de dezonoare, „căci onoarea e un bun mai mare decît viața, și împotriva celor ce ne atacă onoarea, trebuie să avem același drept de legitimă apărare, ca împotriva unui tîlhar”. Se-nțelege că e vorba de onoarea nobililor, nu a oamenilor simpli. E ceea ce precizează iezuitul Escobar în Teologia lui Morală (sec. XVII): „Cineva atacă pe un nobil (gentilom) — zice el — și vrea să-l pălmuiască și să-l lovească cu un baston: e îngăduit nobilului să ucidă înainte (de a fi pălmuit sau lovit) pe atacator? Lessius (moralist iezuit) aprobă aceasta, pentru că în unele locuri e o mare rușine să primești palme sau lovituri fără a te răzbuna. Eu limitez aprobarea la nobili, căci pălmuirea și lovirile pentru plebei nu prea pri-

nuiesc dezonoare”. (Cf. Paul von Hoensbroech: *Der Jesuitenorden*. Leipzig 1926, vol. I, p. 730—731, vol. II, p. 538—539).

Așa e și cu proprietarii de adăposturi antinucleare: ei pot să-și apere adăpostul de cei săraci, chiar ucigîndu-i ca pe niște tîlhari. Iezuiții sînt — precum se vede — consecvenți: în sec. XVII—XVIII, ca și în secolul nostru, apăra pe „nobili”, pe cei înstăriți și le justifică crimele, ca aceștia la rîndul lor să sprijinească pe iezuiți. E o coaliție, care nu s-a dezmințit niciodată. Mai e de mirare că la regii de ieri, la nobilii și marii capitaliști aveau și au preferință patării iezuiți? Că, cu ajutorul celor puternici, acești patări au dobîndit averi și influență mare și sprijin în manevrele lor subversive? — Se-nțelege că nu e un fapt surprinzător, ci ceva „normal”.

În loc să se angajeze în lupta pentru pace, în lupta pentru înlăturarea posibilităților unui război atomic, cazuiștii iezuiți contribuie la isteria războinică prin participarea la reclama adăposturilor antinucleare și prin rezolvarea de „cazuri de conștiință” ale proprietarilor acestora.

Adevărul e că pentru salvarea a sute de milioane de oameni nu există decît o singură soluție: dezarmarea generală și totală, interzicerea armelor atomice, prin care se face imposibil un război racheto-nuclear și se înlătură definitiv războiul din viața omenirii. Alternativa este între coexistența pașnică, dezarmare generală și totală, rezolvarea problemelor internaționale prin tratative și între un război atomic nimicitor. Popoarele au ales pacea și luptă împotriva celor ce pregătesc războiul atomic. Creștinii sînt — trebuie să fie — alături de popoare, să lupte pentru desființarea războiului și întărirea păcii. Aceasta este atitudinea autentic creș-

tină, care însă nu găsește ecou în tratatele cazuiștilor iezuiți.

De altfel, tot zgomotul făcut în jurul adăposturilor antinucleare este inutil. Oamenii de știință au arătat că aceste adăposturi nu pot feri de urmările unui bombardament atomic. Totul se reduce, deci, nu la apărarea vieții oamenilor, ci la afacerile, la câștigurile mari ce se varsă în casele de bani ale societăților constructoare de astfel de adăposturi. Pentru atîta treabă nu era nevoie și de intervenția iezuiților. Sau poate au și ei ceva dividende din această „afacere specific americană?”.

Și chiar dacă cîțiva oameni ar scăpa teferi în adăposturile lor, ce rost are acest lucru, cînd ei nu pot ieși din adăposturile subpămîntene, de vreme ce războiul atomic a nimicit populația, a pustiit țara și a făcut-o radioactivă și nelocuibilă timp îndelungat?!

Acestea sînt problemele pe care trebuie să și le pună orice conștiință creștină, orice conștiință umană, și să le răspundă cu singurul răspuns creștin și uman: Nu, războiului! Da, păcii!

Cazuismul modern iezuitic este însă incapabil să ia atitudine în duh creștin, ci asemeni fariseilor — biciuiți de Mîntuitorul — împart firul în patru, înghit cămila și strecoară tîntarul (Mt. 23, 24) și uită esențialul: iubirea și dreptatea, care stau la temeliea păcii, căci în inima lor nu stăpînește iubirea, ci interesul, setea de mărire și putere.

PROBLEME COSMICE. Prin zborurile cosmonauților sovietici, pătrunderea omului în cosmos a devenit o realitate. S-a deschis astfel o nouă etapă în istoria omenirii: etapa cosmică. Marile progrese ale științei și tehnicii dau încredințarea că omenirea va ajunge să stăpînească nu numai Pămîntul, ci și dincolo de marginile lui, în spațiul cosmic. De aceea,

pe lângă problemele științific-tehnice, legate de zborurile cosmice, încep să se pună și probleme morale și chiar religioase, privitoare la comportarea oamenilor pe plan cosmic.

Din punct de vedere moral (juristic) unii juriști occidentali preconizează aplicarea în relațiile cu eventualii locuitori ai altor planete a moralei și metodelor colonialiste, dacă nu cumva acei locuitori vor fi mai puternici decît oamenii și îi vor alunga din cosmos. Ideia aceasta se bazează pe un paralelism între descoperirea și cucerirea de către europeni a celorlalte continente (sec. XV—XVIII) și între ajungerea oamenilor în alte planete. Cuceritorii capitaliști au transformat 2/3 din omenire în colonii, exploatînd popoarele coloniale vreme de secole. Acum, imperialiștii se gîndesc să transforme Luna, planetele în colonii a căror bogății să le stăpînească și pe eventualii locuitori, ce s-ar găsi pe vreo planetă, să-i subjuge. Ei vor să transpună în cosmos orînduirea capitalistă, cu trusturile ei.

În legătură cu aceasta, este și folosirea spațiului cosmic în scopuri militare, adică extinderea planurilor agresive în cosmos. Așa este folosirea de către americani a „sateliților-spioni”. De asemenea planul de a cucerii Luna și a stabili acolo baze de luptă împotriva Pămîntului. Orbiți de ideea dominației asupra pămîntului întreg și asupra altor planete, imperialiștii văd și cucerirea Cosmosului în perspectiva politicii lor agresive.

Statele socialiste, în frunte cu Uniunea Sovietică, socotesc că problema esențială este extinderea dezarmării generale și totale pe întreg pămîntul și dincolo de limitele lui și folosirea spațiului cosmic numai în scopuri pașnice. Cucerirea cosmosului preține cooperarea tuturor popoarelor, Cosmosul devenind astfel „o arenă a păcii”. Uniunea Sovietică închină marile realizări cosmice — prin care ea

e mereu în frunte — păcii și progresului omenirii întregi.

Iată cum, din punct de vedere moral-juridic, problema principală pe care o ridică pătrunderea omului în Cosmos, rămîne — ca și pe Pămînt — problema folosirii spațiului cosmic în scopuri agresive sau în scopuri pașnice. Imperialiștii merg pe linia colonialismului și războiului, țările socialiste merg pe linia colaborării și păcii.

Creștinismul, bazat pe principiul moral al iubirii, trebuie să condamne planurile de folosire a spațiului cosmic în scopuri agresive și să sprijinească folosirea lui în scopuri pașnice. Pentru aceasta creștinii de pretutindeni trebuie să sprijinească propunerea Uniunii Sovietice de a se încheia un acord internațional de „demilitarizare” a spațiului cosmic și de utilizare a lui pentru cercetări și realizări pașnice, folositoare omenirii întregi.

Pe plan religios unii teologi catolici au ridicat problema dacă păcatul strămoșesc se extinde și asupra eventualilor locuitori din alte planete.

La această problemă răspundem: cei din alte planete nu pot fi părtași ai păcatului adamic, de vreme ce ei nu sînt urmașii lui Adam, căci nici un om — pînă în vremea noastră — nu a părăsit pămîntul ca să ajungă în alte planete și acolo să devină părinte al altei omeniri. (Răpirea lui Enoh și Ilie „la cer” nu se poate interpreta spațial, ca plecare în alte planete — pentru că nu existau atunci mijloace de zbor cosmic — ci spiritual, adică răpirea lor în Dumnezeu). Populația altor planete — dacă există — nu descinde din Adam, ci are altă origină.

Concluzia celor spuse despre problemele cosmice este: Să ne dăm contribuția noastră la lupta pentru coexistența pașnică pe Pămînt, pentru folosirea spațiului cosmic în scopuri pașnice și nu pentru război. În felul acesta vom împlini porunca iubirii creștine și vom fi alături de popoarele lumii pe calea progresului și păcii.

N. MLADIN

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu